

मध्यविन्दु नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व) गण्डकी प्रदेश, नेपाल

मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु
उत्थानशील योजना २०८१

स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना -२०८१
Local Disaster and Climate Resilience Plan - 2024

मध्यविन्दु नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (ब. सु. पू.) गण्डकी प्रदेश, नेपाल

दस्तावेजको नाम	: मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना
प्रथम पटक प्रकाशन	: २०८१ साउन
प्रकाशक	: मध्यविन्दु नगरपालिका, नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व)
फोन नं	: ०७८-४१०१२७
	: ०७८-४१०१२७
इमेल	: madhyabindumunicipality@gmail.com
वेबसाइट	: https://madhyabindumun.gov.np
सर्वाधिकार ©	: मध्यविन्दु नगरपालिका
प्राविधिक सहयोग	: कारीतास नेपाल / सहयात्री कन्सल्ट
आर्थिक सहयोग	: कारीतास नेपाल / मध्यविन्दु नगरपालिका

योजना तर्जुमा उपसमिति

संयोजक:	श्री पूर्णकला चौधरी
सदस्य :	श्री रमेश घर्ति
सदस्य :	श्री रामभक्त अधिकारी
सदस्य :	श्री सुजन गौली
सदस्य :	श्री विकास नरसिंह राणा

योजना तर्जुमा प्राविधिक टोली

टोली प्रमुख	:	श्री तिबेन्द्रराज बाँस्कोटा
फिल्ड संयोजक	:	श्री भुपमणि दहाल
जीआइएस विज्ञ	:	श्री अरोज के. सी.

मध्यविन्दु नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

चोरमारा, नवलपरासी (धर्दघाट सुस्ता पूर्व)

गण्डकी प्रदेश, नेपाल

२०७३

०७८-४१०१२७
४१०१२८

प.सं.

च.नं.

मन्तव्य

नेपालको मध्य भागमा अवस्थित मध्यविन्दु नगरपालिका चुरे पहाड र तराइको भूगोल समेटिएको उर्वर र सुन्दर क्षेत्र हो । जम्मा १५,४३० घरधुरी र ६१,०९१ जनसंख्या रहेको यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवार कृषिमा सम्लग्न छन् । पछिल्लो समयमा जलवायु परिवर्तन र त्यसको असर यस क्षेत्रमा पनि बढ्दै गएको देखिएको छ । गर्मी बढ्दै गएको, वर्षाको मात्रा घट्दै गएको र वर्षाको प्रवृत्तिमा समेत परिवर्तन आएको कुरा स्थानीयले अनुभव गर्न थालेका छन् भने तापक्रममा परिवर्तन र वर्षामा अनियमितता भएको कुरा अध्ययनले समेत देखाएको छ । जलवायु परिवर्तनका कारण कृषि उत्पादनमा प्रभाव परेको, रोग कीरा बढेको, खानेपानीको र सिंचाइको संकट बढ्दै गएको, जनस्वास्थ्यमा प्रभाव परेको, जैविक विविधतामा हास आएको, विपद्का घटना र त्यसबाट हुने क्षति बढ्दै गएको छ । मध्यविन्दु नगरपालिका बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा छ । प्रकोप संकटासन्नता, घटनाको बारम्बारता, जनसंख्याको सम्मुखता र प्रभाव विस्तारको हिसाबले यो नगरपालिका बाढी, कटान, डुवान, वन्यजन्तु प्रकोप, खडेरी, हावाहुरी, आगलागी, शीतलहर, सडक दुर्घटना, सर्पदंश, भूकम्प र पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको छ ।

नेपालको संविधान र प्रचलित कानूनी व्यवस्था बमोजिम जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापका लागि स्थानीय समुदायसँग अग्रपंक्तिमा काम गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको रहेको छ । नगरपालिकाले आवश्यक नीति, नियम र योजना तर्जुमा, पूर्वतयारी, प्रतिकार्यका लागि आवश्यक स्रोत साधनको प्रवन्ध, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र समुदायको क्षमता विकास आदि कार्य गर्दछ । यसै पृष्ठभूमिमा मध्यविन्दु नगरपालिकालाई बढ्दो जलवायु जोखिमको सामना गर्न उपयुक्त अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी सुरक्षित र उत्थानशील नगरपालिकाको रूपमा विकास गर्दै प्रभावकारी पूर्वतयारीको माध्यमबाट भविष्यमा हुन सक्ने सम्भावित विपद्को क्षति घटाउँदै दीगो विकासलाई सहयोग पुर्याउने उद्देश्यले जलवायु परिवर्तन, प्रकोप तथा विपद् जोखिमको लेखाजोखा गरी विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना २०८१ तयार गरिएको छ ।

मध्यविन्दु नगरपालिकाको आफ्नै स्रोत, संघ तथा प्रदेश सरकारको सहायता एवम् विकास साझेदार निकायहरूसँगको सहकार्य र सहयोगमा यस विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको कार्यान्वयन हुनेछ । यस योजनाको कार्यान्वयनबाट मध्यविन्दु नगरपालिकाको जलवायु तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण क्षमता विकास गर्दै यस नगरपालिकालाई सुरक्षित र उत्थानशील नगर बनाउन मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरेको छु । यस योजना तर्जुमाको निमित्त सहकार्य एवम् प्राविधिक सहयोगको लागि कारितास नेपाल र सहयात्री कन्सल्टलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस कार्यको संयोजन गर्ने नगर उपप्रमुखको संयोजकत्वमा रहेको योजना तर्जुमा उपसमिति, सबै वडाका वडाध्यक्ष एवम् वडा विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू र विभिन्न छलफलमा सहभागी भई सल्लाह सुझाव दिनुहुने सरोकारवाला संस्थाका प्रतिनिधिहरू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र सम्बन्धित शाखा एवम् वडाका कर्मचारीहरूको योगदानको लागि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

धन्यवाद ।

हिमलाल अधिकारी
नगर प्रमुख

प्रावकथन

मध्यविन्दु नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव देखिन थालेको छ। यस क्षेत्रमा औषत तापक्रम बढ्दै गएको, वर्षामा अनियमितता देखिएको र औषत वर्षा घट्ने क्रममा रहेको छ। यसको प्रभाव स्वरूप पानीका मुहानहरू सुक्दै गएको, खोलाहरूमा जल सतह घट्दै गएको, छोटो अवधिमा धेरै पानी पर्ने र लामो समय पानी नपर्ने जस्ता बिषम मौसमी घटनाहरू बढ्न थालेका छन् । जलवायु परिवर्तनमा कारण कृषि उत्पादन घटेको, रोग कीरा बढेको, खानेपानीको र सिंचाइको संकट बढ्दै गएको, जनस्वास्थ्यमा प्रभाव परेको, जैविक विविधतामा ह्रास आएको, विपद्का घटना र त्यसबाट हुने क्षतिमा वृद्धि हुँदै गएको स्थानीय समुदायले महसुस गर्न थालेका छन् । मध्यविन्दु नगरपालिका बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा छ । प्रकोप संकटासन्नता, घटनाको बारम्बारता, त्यसको सम्मुखता र प्रभाव विस्तारको हिसाबले यो नगरपालिका भूकम्प, बाढी, वन्यजन्तु प्रकोप, खडेरी, हावाहुरी, आगलागी, शीतलहर, सडक दुर्घटना, सर्पदंश र पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको छ ।

नेपालको संविधानले विपद् व्यवस्थापनलाई तीनवटै तहको सरकारको साझा अधिकारको सूचीमा राखेको छ । विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यावस्थापन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यावस्थापन नियमावली २०७६, तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय सरकारको विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी काम कर्तव्य र अधिकार तथा अन्य कानूनी प्रवन्ध गरेको छ भने मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७५ ले यस नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनको कानूनी आधार तयार गरेको छ। विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति, २०७५ तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८-२०३० ले दीर्घकालीन साँच र लक्ष्य तय गरेको छ भने दिगो विकास लक्ष्य र आवधिक योजनाहरूले जोखिम सुसूचित उत्थानशील र दीगो विकासको मार्गचित्र तय गरेका छन्।

यस मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप, संकटासन्नता, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, विपद् जोखिम र विद्यमान क्षमताको लेखाजोखा गरि यसको आधारमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस योजनाको पहिलो खण्डमा परिचय छ भने दोस्रो खण्डमा जलवायु परिवर्तन, प्रकोप, संकटासन्नता, जोखिम लेखाजोखा र नगरपालिकाको क्षमता विश्लेषण गरिएको छ । यस योजनाको तेस्रो खण्डमा जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना, विपद् जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना, पूर्वतयारी कार्ययोजना र जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूलाई क्षेत्रगत विकासमा एकिकरणको लागि कार्ययोजना राखिएको छ। प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाले मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कुनै पनि नीति, रणनीति, योजना, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्न आधारभूत सामग्रीको रूपमा सहयोग पुग्नेछ । त्यसैगरी यसमा समावेश तीनवटा कार्ययोजनाहरूले यस नगरपालिकाको जलवायु अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण र पूर्वतयारीका प्राथमिकताप्राप्त क्रियाकलापहरूलाई समेटेको छ, जसको कार्यान्वयनले नगरको जोखिम न्यूनीकरण र उत्थानशीलतामा सहयोग पुग्नेछ। त्यसैगरी क्षेत्रगत विकासमा एकिकृत कार्ययोजनाले नगरपालिकालाई क्षेत्रगत विकास गतिविधिहरू जोखिम सुसूचित र दिगो विकासको मान्यता अनुरूप तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न आधार प्रदान गर्ने छ ।

संघीय संविधानको भावना तथा विद्यमान कानूनी व्यवस्था बमोजिम जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापका लागि स्थानीय समुदायको क्षमता बढाउने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हो । नगरपालिकाको भूमिका आवश्यक नीति, नियम र योजना तर्जुमा, पूर्वतयारी, प्रतिकार्यका लागि आवश्यक स्रोत साधनको प्रवन्ध, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति र सम्बन्धित विषयगत क्षेत्र तथा समुदायको क्षमता विकासका लागि काम गर्नु हो । मध्यविन्दु नगरपालिकाको आफ्नै स्रोत, संघीय तथा प्रदेश सरकारको सहायता तथा विकास साझेदार संस्थाहरूसँगको सहकार्य र सहयोगबाट यस विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको कार्यान्वयन हुनेछ र यस योजनाको कार्यान्वयनबाट मध्यविन्दु नगरपालिकाले जलवायु तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण क्षमता विकास गर्दै यस नगरपालिकालाई सुरक्षित र उत्थानशील बनाउन मद्दत पुग्नेछ ।

विषयसूची

प्रावकथन.....	iv
तालिका सूची.....	vii
चित्र सूची.....	vii
खण्ड एक : पृष्ठभूमि.....	1
१.१ मध्यविन्दु नगरपालिकाको परिचय.....	1
१.२ योजनाको उद्देश्य	3
१.३ योजनाको आवश्यकता र महत्व	4
१.४ योजनाको सीमा.....	4
१.५ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया	5
१.६ योजना कार्यन्वयन रणनीति.....	6
१.७ योजनाको अनुगमन मूल्यांकन तथा पुनरावलोकन	6
खण्ड दुई : जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम विश्लेषण	7
२.१ तापक्रम र वर्षाको विश्लेषण	7
२.२ जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र असर.....	9
२.३ विपद्को ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण	11
२.४ प्रकोप पहिचान, नक्शांकन तथा स्तरीकरण	15
२.५ प्रकोप तथा जोखिमको मौसमी विश्लेषण.....	18
२.६ प्रकोप संकटासन्नता र जोखिम विश्लेषण.....	22
२.७ सम्भाव्य प्रकोप तथा प्रभाव आँकलन.....	24
२.८ सामाजिक सङ्कटासन्नता विश्लेषण	25
२.९ विपद्को कारण प्रभाव र जोखिम न्यूनीकरण	26
२.१० नगरपालिकाको क्षमता तथा आवश्यकता विश्लेषण.....	29
२.११ प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाको निचोड.....	37
खण्ड तीन : जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना	41
३.१ जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना	41
३.२ जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना.....	45
३.३ विपद् पूर्वतयारी कार्ययोजना	54
३.४ क्षेत्रगत विकासमा जोखिम न्यूनीकरणको एकिकरण कार्ययोजना	58
सन्दर्भ सामग्रीहरू.....	65

अनुसूचीहरू	66
अनुसूची १: मध्यविन्दु नगरपालिकाको वडागत जनसंख्या र परिवार संख्या.....	66
अनुसूची २: मध्यविन्दु नगरपालिकामा विपद्बाट क्षति भएको खेतीयोग्य जमीनको विवरण.....	67
अनुसूची ३: मध्यविन्दु नगरपालिकाको वडा र टोलको संकटासन्नता तथा सम्पन्नता सम्बन्धी विवरण.....	72
अनुसूची ४: मध्यविन्दु नगरपालिका भित्र कृषाशील सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघसंस्थाहरू.....	76
अनुसूची ५: योजना तर्जुमा कार्यशालाका सहभागीहरूको विवरण.....	77
अनुसूची ६: मध्यविन्दु नगरपालिका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको विवरण.....	78

तालिका सूची

तालिका १: जलवायु परिवर्तनको कारण तथा प्रभाव विश्लेषण
तालिका २: विगतमा विपद्बाट भएको क्षतिको वडागत विवरण
तालिका ३: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण
तालिका ४: मध्यविन्दु नगरपालिकाको मौसमी पात्रो
तालिका ५: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बाली तथा वनस्पती पात्रो
तालिका ६: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप पात्रो
तालिका ७: मध्यविन्दु नगरपालिकाको संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण
तालिका ८: विपद् जोखिम क्षेत्र तथा प्रभावित हुनसक्ने जनसंख्याको आँकलन
तालिका ९: बाढीबाट प्रभावित हुनसक्ने जनसंख्याको आँकलन
तालिका १०: विपद्का कारण असर र समाधान
तालिका ११: नगर स्तरीय आवश्यकताको लेखाजोखा

चित्र सूची

चित्र १ : मध्यविन्दु नगरपालिकाको भूआकृति नक्शा
चित्र २ : मध्यविन्दु नगरपालिका क्षेत्रको वार्षिक औषत तापक्रम
चित्र ३ : मध्यविन्दु नगरपालिकाको क्षेत्रको सिजनल औषत वर्षा
चित्र ४: मध्यविन्दु नगरपालिकाको ऐतिहासिक प्रकोप नक्शा
चित्र ५: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बाढी जोखिम नक्शा
चित्र ६: नेपालको भूकम्प प्रकोप नक्शा
चित्र ७: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बहु प्रकोप जोखिम नक्शा
चित्र ८: मध्यविन्दु नगरपालिकाको क्षमता नक्शा

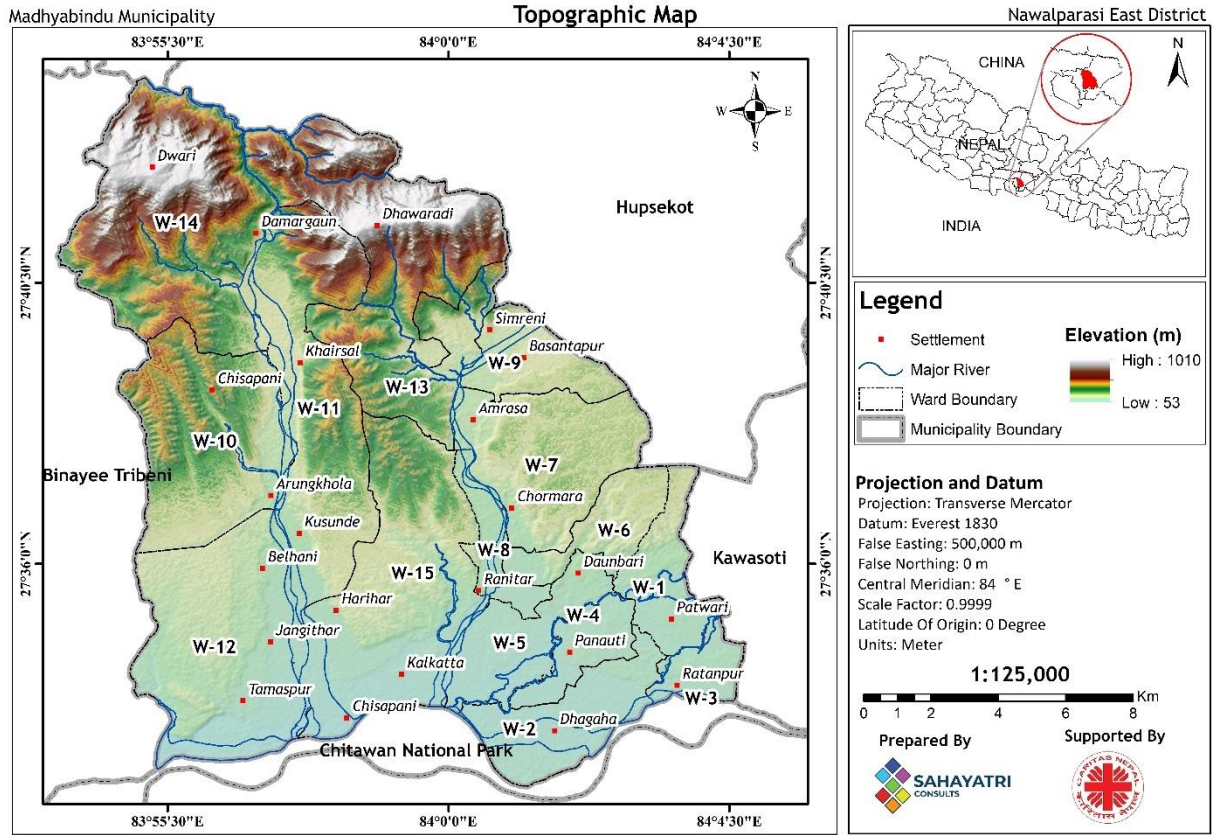
खण्ड एक : पृष्ठभूमि

१.१ मध्यविन्दु नगरपालिकाको परिचय

- नेपालको पूर्वदेखि पश्चिमसम्म फैलिएको महेन्द्र राजमार्गको ठिक मध्य भागमा पर्ने भएकोले यस नगरपालिकाको नाम मध्यविन्दु नगरपालिका रहन गएको हो । साविक कोल्हुवा, नारायणी र तम्सरिया गा.वि.स.लाई समेटेर नेपाल सरकार मन्त्रीपरिषद्को निर्णयबाट २०७२ असोज १ गते मध्यविन्दु नगरपालिका स्थापना भएको र स्थानीय तह पुर्नसंरचना आयोगको सिफारिस अनुसार साविकका मैनाघाट, नयाँ बेलहानी, प्रसौनी र राकाचुली गा.वि.स. समेत समेटी २०७३ फाल्गुन २७ गते नेपालको संविधान-२०७२ अनुसार मध्यविन्दु नगरपालिका बनेको हो । नवलपरासी (बर्दघाट सुस्ता पूर्व), गण्डकी प्रदेशमा रहेको यस नगरपालिकामा १५ वटा वडाहरू छन् । यस नगरपालिकाले २३३.३५ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफल ओगटेको छ भने जनघनत्व २६२ जना प्रतिवर्ग कि.मि. रहेको छ । यस नगरपालिकाको सिमाना: पूर्वमा कावासोती नगरपालिका, पश्चिममा विनयी गाउँपालिका, उत्तरमा हुप्सेकोट गाउँपालिका र पाल्पा जिल्ला, तथा दक्षिणमा चितवन राष्ट्रिय निकुन्ज र नारायणी नदी रहेको छ ।
- मध्यविन्दु नगरपालिकाभित्र रहेका १५,४३० घरधुरीमा ३३,१११ महिला र २७,९८० पुरुष गरी जम्मा ६१,०९१ जनसंख्या बसोबास गर्दछन् । परिवारको औसत आकार २.६९ जना रहेको छ। यस नगरपालिकाको साक्षरता दर ७९.९ प्रतिशत रहेकोमा महिला साक्षरता दर ७४.२ र पुरुष साक्षरता दर ८६.७ प्रतिशत रहेको छ^१ ।
- यस नगरपालिकामा खाना पकाउन ५१.८ प्रतिशत घरधुरीले दाउराको प्रयोग गर्दछन् भने ४५.४ प्रतिशतले एलपी ग्यासको प्रयोग गर्दछन्, २.२ प्रतिशतले मात्र बायोग्यास र ०.५ प्रतिशतले बिजुलीको प्रयोग गर्दछन् ।
- कमजोर भु वनावट, भौर्गभिक स्थिति, जलवायु परिवर्तन, जनचेतनाको स्तर आदि जस्ता कारणहरूले यस नगरपालिकामा जलवायु तथा विपद् जोखिमका घटनामा उल्लेख्य बृद्धि भएको पाईन्छ । बाढी, पहिरो, आगलागी, भुकम्प, खडेरी, महामारी, हावाहुरी, वन्यजन्तु प्रकोप, सडक दुर्घटना, आदि यस नगरपालिकाका प्रमुख विपद् हुन
- सिंगो नेपाल नै बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ । नेपाल बहुप्रकोपको उच्च जोखिम भएका विश्वका २० वटा मुलुकमध्येमा पर्दछ भने यहाँका ८० प्रतिशत जनसंख्या कुनै न कुनै न कुनै विपद्को जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गर्दछन् । हरेक वर्ष विपद्का कारण धेरै जनाको मृत्यु हुने गरेको, धेरै मानिसहरू घाइते हुने र विस्थापित हुनुका साथै देशले अरबौंको आर्थिक तथा भौतिक पूर्वाधारहरूको क्षति बेहोर्नुपरको छ ।
- प्रतिदिन बढ्दै गइरहेको विपद्का घटनाहरू तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरू, यसको व्यवस्थापन र जोखिम न्यूनीकरणका लागि विपद्को सामना गर्ने क्षमताको विकास राष्ट्रिय र स्थानीय आवश्यकताको रूपमा देखा परेको छ । राष्ट्रिय स्तरमा विपद् सामना गर्ने क्षमताको विकास हुदै गएको भएता पनि त्यसले समुदायको समस्यालाई प्रत्यक्ष रूपमा सम्बोधन गर्न सक्ने सम्भावना न्यून भएकोले स्थानीय तहमा विपद् तथा जलवायुजन्य संकटको सामना गर्ने क्षमताको विकास गर्न सकेमा मात्र राष्ट्रिय क्षमतामा समेत सकारात्मक सहयोग पुग्ने देखिन्छ । केन्द्रीय तहबाट तर्जुमा भएका योजनाहरूलाई

^१ राष्ट्रिय जनगणना २०७८

स्थानीय तहर्तर्फ प्रवाह तथा परिचालन गर्नुको साटो स्थानीय तहमा बनेका सहभागितामूलक योजनालाई समेटेर राष्ट्रिय योजना तर्जुमा हुँदा त्यसमा जनताको प्रत्यक्ष सहभागिताको प्रत्याभूति

हुने र यस्ता योजनाप्रति समुदायको अपनत्व रहने गर्दछ ।

चित्र १: मध्यविन्दु नगरपालिकाको भूआकृति नक्शा

- नेपाल सरकारले विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरूलाई योजनाबद्ध र व्यवस्थित गर्न नेपालको संविधान २०७२ मा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ । विपद् जोखिम व्यवस्थापनका लागि हयोगो कार्यढाँचाको आधारमा विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति २०६६, जारी गरेपछि नेपालमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका क्षेत्रमा उल्लेखनीय कार्यहरूको शुरुवात भएको पाइन्छ । जलवायु परिवर्तन नीति २०६७ (संसोधित विपद् व्यवस्थापन नीति २०७६), भू-उपयोग नीति २०६९, जल उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन नीति २०७२, राष्ट्रिय पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना नीति २०७२, राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० (प्रथम संसोधन २०७५), बस्ती विकास, शहरी योजना तथा भवन निर्माणसम्बन्धी आधारभूत मार्गदर्शन २०७२, राष्ट्रिय शहरी विकास रणनीति २०७३ आदि महत्वपूर्ण कानूनी तथा नीतिगत आधार हुन् ।
- नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली २०७६ र मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७५ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि महत्वपूर्ण कानूनी व्यवस्था हुन्। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ ले

विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद, कार्यकारी समिति, प्राधिकरण, प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तहका विपद् व्यवस्थापन समितिहरु रहने व्यवस्था गरि विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहदेखि संघसम्म संस्थागत प्रवन्ध गरेको छ ।

- स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८ (स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ (मस्यौदा) तथा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्देशिका २०६७ पहिलो संशोधन २०७६ बमोजिम स्थानीय प्राथमिकताको आधारमा विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरी बस्ती, वडा हुँदै नगरपालिकाको योजनामा तर्जुमा प्रकृत्यामा समावेश गराउने, स्थानीय तहमा प्रकोप तथा जोखिमको पहिचान, सोको विश्लेषण साथै मूल्याङ्कन र पूर्वसूचना प्रणालीको विकास गर्ने, स्थानीय ज्ञान, सीप, नवीनतम् सोच तथा शिक्षाको प्रयोगबाट समुदाय तहमा उत्थानशील र सुरक्षित संकृतिको विकास गर्ने, समुदाय स्तरमा अन्तरनिहित जोखिमका कारणहरु पत्ता लगाई न्यूनीकरणका प्राथमिकता तय गर्ने, प्रभावकारी योजना निर्माणका लागि विषय विज्ञ एवम् अन्य सरोकारवालाहरुको सहयोग लिई सम्भावित विपद्को पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यलाई सशक्त बनाउँदै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण गर्न नगरस्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति, वडा विपद् व्यवस्थापन समिति, टोलविकास समिति, स्थानीय महिला समुह, शिक्षक तथा वुद्धिजीवी समेतको अर्थपूर्ण सहभागितामा मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

१.२ योजनाको उद्देश्य

- विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरी आगामी दिनमा मध्यविन्दु नगरपालिकालाई बढ्दो जलवायु जोखिमको सामना गर्न अनुकूलनका गतिविधि मर्फत उत्थानशील नगरपालिकाको रूपमा विकास गरी प्रभावकारी पूर्वतयारीको माध्यमबाट भविष्यमा हुन सक्ने सम्भावित विपद्को क्षतिमा नोक्सानीमा कमि ल्याइ दीगो विकासमा सहयोग पुर्याउनु यस योजनाको उद्देश्य रहेको छ ।

यस योजनाका विशिष्ट उद्देश्यहरु देहाय बमोजिम रहेका छन् :

- नगरपालिका, समुदाय संघ संस्था र सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष र सकृय सहभागिता बढाई विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलता प्रवर्द्धन र विकास गर्ने ।
- नगरपालिका तहका नीति निर्माण र विकास कार्यहरुमा सबै क्षेत्र वर्ग र समुदायको सकृय सहभागिता सुनिश्चित गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई संस्थागत गर्ने ।
- प्रकोप नक्सामा गरी नगरपालिका र वडाहरुको प्रकोप तथा सडकटासन्नताको पहिचान, स्तरीकरण र क्षमता विश्लेषण गरी जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलापहरु तय गर्ने ।
- विपद् तथा जलवायु उत्थानशील समुदायको निर्माणमा योगदान गर्ने ।
- विपद्को सामना गर्नसक्ने र विपद्को समयमा प्रतिकार्यका लागि काम सक्ने दक्ष जनशक्ति तयार गरी सामुदायको क्षमता सुदृढ गर्ने ।
- आवश्यकता अनुसार विकास प्रकृत्यामा विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै विपद् पूर्व, विपद्को समयमा र विपद् पश्चात गर्नुपर्ने कार्यलाई प्राथमिकीकरण गर्ने ।
- वडा तहमा गठन भएको विपद् व्यवस्थापन समिति तथा विपद्सम्बन्धी कार्यगर्ने अन्य संघ संस्थालाई सुदृढ, उत्तरदायी र जवाफदेही बनाउने ।

- विपद् प्रभावित व्यक्ति, परिवार र समुदायलाई तत्काल उद्धार, राहत तथा मानवीय सहायताको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।

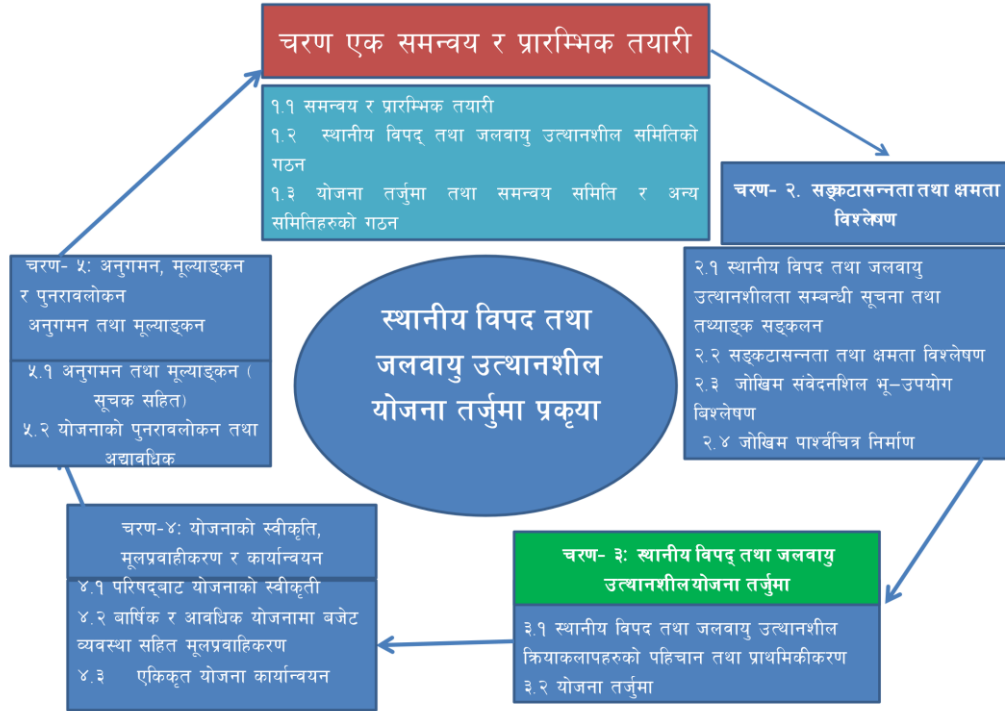
१.३ योजनाको आवश्यकता र महत्त्व

- नगरपालिका, समुदाय र सरोकारवालाको प्रत्यक्ष, समावेशी र सक्रिय सहभागितामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी प्राथमिकताका आधारमा गतिविधिहरू निर्धारण हुने ।
- यस नगरपालिकामा विपद् तथा जलवायु परिवर्तनबाट मानवीय, आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा प्राकृतिक स्रोतमा पर्न सक्ने जोखिम र क्षमताको पहिचान तथा विश्लेषण हुने।
- समावेशी र सहभागीतामूलक विधिको प्रयोग मार्फत् समुदायमा रहेको सङ्कटासन्नताको पहिचान, स्तरीकरण तथा क्षमता विश्लेषण गर्दै जोखिम न्यूनीकरण, तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि स्थानीय स्रोत, साधन तथा क्षमताको अधिकतम परिचालनमा आधारित योजना तयार हुने।
- आवश्यकता अनुसार विकास प्रक्रियामा विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलतालाई मूलप्रवाहीकरण गर्दै विपद् पूर्वतयारी जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यको प्राथमिकीकरण हुने।

१.४ योजनाको सीमा

- मध्यविन्दु नगरपालिको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाबाट प्राप्त सूचना र सम्बन्धित अन्य सूचनाहरूका आधारमा निर्माण गरिएको योजनाको कार्यान्वयन सोही नगरपालिकाभित्र मात्र सिमित हुनेछ ।
- यो योजना राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मान्यता अनुरूप स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८ र पहिलो संसोधन २०७४ (प्रस्तावित मस्यौदा) को आधारमा गरिएको छ ।
- योजना निर्माणका क्रममा आएका विपद् जोखिम व्यवस्थापनका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनको लागि आवश्यक बजेट तथा आर्थिक स्रोत प्राथमिकताको आधारमा क्रमशः नगरपालिकाको वार्षिक तथा आवधिक कार्यक्रम मार्फत र अन्य विकास साझेदार निकायहरू तथा प्रदेश र संघीय सरकारको सहयोबाट कार्यान्वयन गर्दै लान सकिनेछ ।
- यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि मध्यविन्दु नगरपालिकाले आवश्यक संस्थागत संरचना तथा जनशक्ति तयार गर्दै लैजानु पर्नेछ र सोको लागि समय लाग्न सक्छ ।

1.५ योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

- यस योजना तर्जुमाको क्रममा स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०६८ र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका २०७४ (मस्यौदा) लाई आधार मानी नगर विपद् व्यवस्थापन समिति, शाखाहरू अन्य गैरसरकारी संस्थाहरूसँग समन्वय र स्रोतका बारेमा छलफल गरिएको।
- योजना तर्जुमाको लागि स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारी तथा सदस्य, राजनीतिक दलका प्रतिनिधिहरू, सुरक्षा निकाय, शिक्षक वृद्धिजिवी, गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवाला समेतको सहभागितामा विज्ञहरूको सहजीकरणमा योजना तर्जुमाको लागि परिचयात्मक गोष्ठी सम्पन्न गरिएको।
- स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७४ को अनुसूची ४ बमोजिम समुदाय स्तरीय सरोकारवालाहरू समेतको सकृय सहभागितामा प्रत्येक वडा तहमा छलफल गरी सबै वडाहरूको जलवायु परिवर्तन तथा विपद्सम्बन्धी सूचना एवं तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको। र सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्दा सङ्कटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण औजारहरू (VCA Tools) को प्रयोग गरिएको।
- संकलित तथ्याङ्कका आधारमा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिका, २०७४ अनुसूची ५ बमोजिम वडाको सङ्कटासन्नता, क्षमता तथा जोखिम विश्लेषण गरी नगरस्तरीय योजना निर्माण कार्यशालाबाट विपद् तथा जलवायु उत्थानशील क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएको।
- अभिलेखीकरण पश्चात् १ दिन नगर तथा वडाका सरोकारवालाहरूका बीचमा मस्यौदा योजनाको बारेमा छलफल गरी सल्लाह सुझाव समेतलाई समेटी योजनालाई अन्तिम रूप दिइएको।

१.६ योजना कार्यान्वयन रणनीति

- यस योजनाको कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकाले संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, जिल्ला समन्वय समिति, विषयगत कार्यालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्था, तथा विकास साझेदार निकाय समेतको समन्वय र सहयोगमा स्रोतको प्रवन्ध गर्नेछ ।
- स्थानीय ज्ञान, सीप, विधि, प्रविधि र स्रोत तथा साधनको अधिकतम् उपयोग गरी योजना कार्यान्वयनको लागि प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरिनेछ ।
- यस योजनाको कार्यान्वयनमा जननिर्वाचित प्रतिनिधिहरुबाट निर्णयात्मक तथा समन्वयात्मक भूमिका निर्वाह हुनेछ। नगरपालिकाको क्षेत्रगत विकास योजनासँग एकिकृत गरी कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ ।
- योजना कार्यान्वयनको क्रममा समुदायको क्षमता विकास गरी जलवायु अनुकूलन विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा प्रतिकार्य र पुनर्लाभका सबै चरणहरुमा समुदायको सहभागिता र सुनिश्चित गरिनेछ ।
- नगरपालिकाले स्वीकृत विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजनाका क्रियाकलापहरुलाई प्राथमिकताका आधारमा क्रमशः नगरको वार्षिक तथा आवधिक विकास योजना र अन्य विकास निर्माण प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्दै लगिनेछ।

१.७ योजनाको अनुगमन मूल्यांकन तथा पुनरावलोकन

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

- मध्यविन्दु नगरपालिकाले वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्दा स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना कार्यान्वयनको समेत नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्नेछ ।
- नगरपालिकाको अनुगमन समितिले स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यक्रमको प्रभावकारिता समेत मूल्याङ्कन गरी आवश्यकता अनुसार नगरपालिकालाई प्रतिवेदन गर्नु पर्नेछ ।
- स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी प्राथमिकता प्राप्त कार्यक्रमबाट नगरपालिका अन्तर्गत सञ्चालित कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि स्वीकृत गरिएका सूचकहरु प्रयोग गरिनेछ ।
- यस योजनालाई कार्यान्वयन गर्ने संस्थाहरुले आफ्नो अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सम्बन्धित निकाय तथा नगरपालिका पेश गर्नु पर्नेछ ।

योजनाको पुनरावलोकन तथा अध्यावधिक

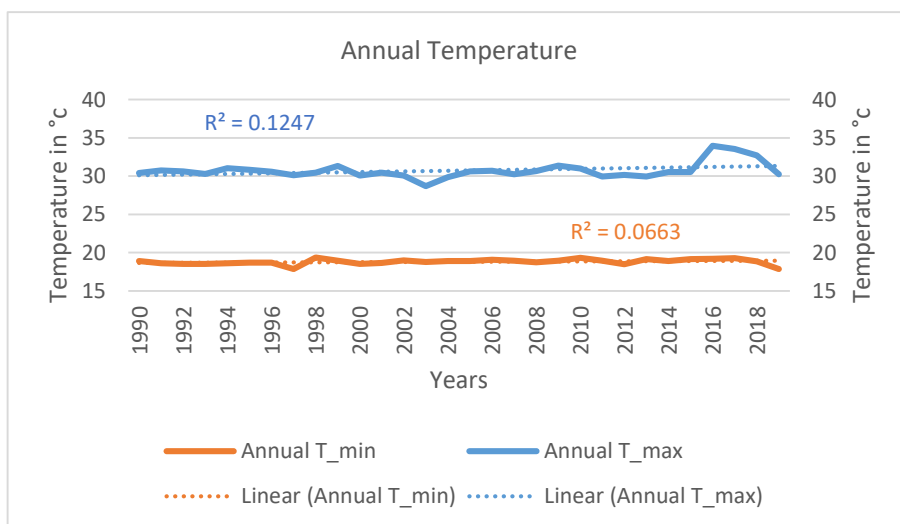
- नगरपालिकाको कुनै पनि क्षेत्रमा उत्पन्न विपद् तथा जलवायु परिवर्तनले पारेको प्रभावलाई सम्बोधन गर्न प्रत्येक वर्ष योजना कार्यान्वयनको अवस्थाको पुनरावलोकन गरी वार्षिक कार्यक्रम तथा योजना तयार गर्नु पर्नेछ ।
- स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक पाँच वर्षमा योजनाको बृहत् पुनरावलोकन गरी अध्यावधिक गर्नु पर्नेछ । यस योजनालाई आवश्यकता अनुसार निरन्तर अध्यावधिक गर्दै लैजान सकिनेछ ।

खण्ड दुई : जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम विश्लेषण

- स्थानीय प्रकोपको विवरण, संकटासन्नताको अवस्था तथा क्षमताको लेखाजोखाको आधारमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरिन्छ । यस मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तयार गर्ने क्रममा नगरपालिकाको जलवायु परिवर्तनको अवस्था, प्रकोप, संकटासन्नता तथा क्षमताको लेखाजोखा गरिएको छ ।
- संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाका थुप्रै विधि र प्रक्रियाहरू प्रचलनमा छन् । यसमा खासगरी नेपालमा विपद् तथा जलवायु जोखिम लेखाजोखाका लागि प्रयोग गरिँदै आएका तथा स्थानीय जलवायु अनुकुलन योजना तर्जुमा कार्यढाँचा र स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा निर्देशिकाले सिफारिस गरेका विधिहरू; विपद्को ऐतिहासिक समयरेखा, प्रकोप स्तरीकरण, जोखिम नक्शांकन, प्रकोप पात्रो, जलवायु परिवर्तन प्रभाव लेखाजोखा, विपद् वृक्ष विश्लेषण, संस्थागत विश्लेषण, श्रोत नक्शांकन तथा तापक्रम र वर्षाको प्रवृत्ति विश्लेषण विधिहरू प्रयोग गरी मध्यविन्दु नगरपालिकाको तथ्याङ्क एवं सूचना संकलन गरिएको छ ।
- वडा तहमा गरिएको लेखाजोखा तथा छलफलका साथै त्यस क्षेत्रको विगत ३० वर्षको वर्षा र तापक्रमको विश्लेषण गरी वर्षा र तापक्रममा भएको परिवर्तनको प्रवृत्ति विश्लेषण गरिएको छ । यस क्षेत्रसँग सम्बन्धित विभिन्न अध्ययन अनुसन्धानमूलक लेखहरू तथा प्रतिवेदनहरूको समीक्षा समेत गरी यस नगरपालिकाको जलवायु परिवर्तनको अवस्था र असर एवं प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा गरिएको हो ।

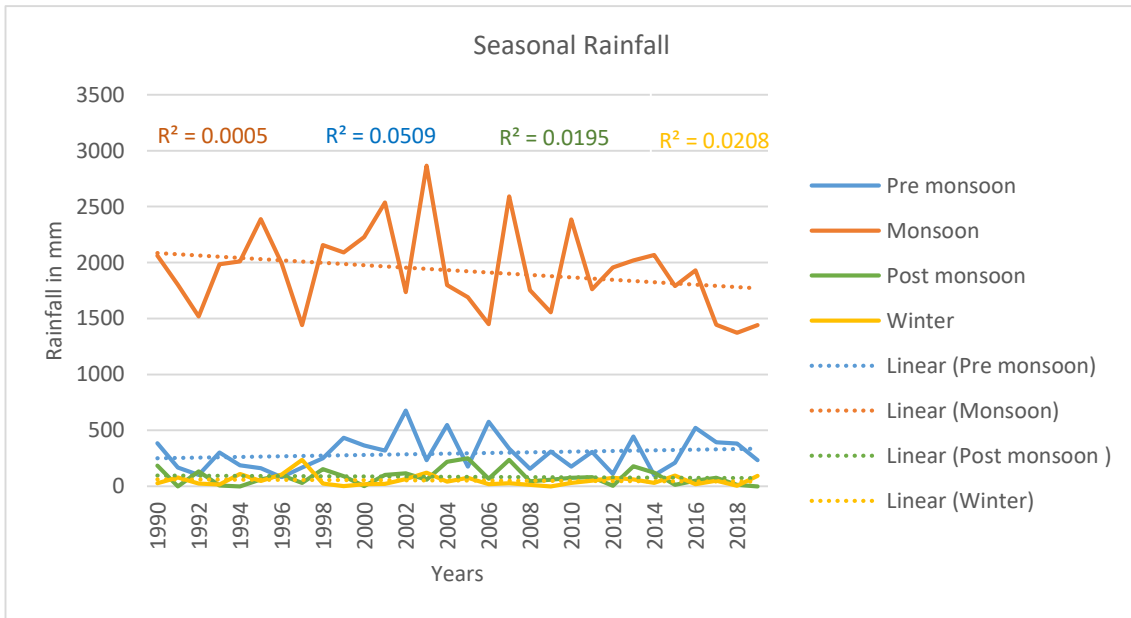
२.१ तापक्रम र वर्षाको विश्लेषण

- मध्यविन्दु नगरपालिका एवं नवलपरासी बर्दघाट सुस्ता पूर्वको जलवायु परिवर्तनको अवस्था थाहा पाउन त्यहाँबाट नजिक पर्ने दम्कौली जलवायु मापन केन्द्रको सन् १९९० देखि २०१९ सम्म ३० वर्षको वर्षा र तापक्रमको तथ्याङ्क विश्लेषण गरिएको छ । विगत ३० वर्षको अवधिको वर्षा र तापक्रमको तथ्याङ्क विश्लेषण गरी यसको वार्षिक प्रवृत्ति हेरिएको छ भने सिजनको हिसाबमा पनि वर्षा र

तापक्रममा कुन सिजनमा कस्तो परिवर्तनको प्रवृत्ति देखिएको छ भनेर प्रि मनसुन (मार्च, अप्रिल, मे) मनसुन (जुन, जुलाई, अगस्ट, सेप्टेम्बर) पोष्ट मनसुन (अक्टोबर, नोभेम्बर, डिसेम्बर) गरी चारवटा सिजनमा समेत विश्लेषण गरिएको छ ।

- यस क्षेत्रको विगत ३० वर्षको अवधिको तापक्रम विप्लेषण गर्दा औसत वार्षिक अधिकतम् तापक्रम र न्यूनतम् तापक्रम दुबै बढ्दो क्रममा रहेको देखिन्छ। अधिकतम् तापक्रम वार्षिक रूपमा ०.००६ डिग्री सेल्सियसका दरले र न्यूनतम् तापक्रम ०.०१७ डिग्री सेल्सियसका दरले बढेको देखिन्छ । यस प्रकार अधिकतम् तापक्रमको तुलनामा न्यूनतम् तापक्रम बढ्ने दर बढी छ भने तापक्रमको विषमता बढ्दै जाँदा हिउँदमा शीतलहरको प्रकोप समेत बढेको स्थानीयको अनुभवले समेत बताएको छ।
- तापक्रमको तथ्याङ्क सिजनको हिसाबमा विश्लेषण गर्दा अधिकतम् र न्यूनतम् तापक्रम चारवटै सिजनमा बढ्दो क्रममा रहेको देखिएको छ भने अधिकतम् तापक्रमको प्रि मनसुन र मनसुनको समयमा भने तथ्यांकशास्त्रीय हिसाबले (Statistically significant at 95% confident level) समेत बढ्दो प्रवृत्ति (Trend) देखिन्छ । **चित्र २: मध्यविन्दु नगरपालिका क्षेत्रको वार्षिक औषत तापक्रम** मनसुन सिजनमा ०.४६ डिग्री सेल्सियसका दरले बढेको देखिन्छ । तर पोष्ट मनसुन र हिउँदका सिजनमा भने अधिकतम् तापक्रम वृद्धिको त्यस्तो उल्लेख्य प्रवृत्ति देखिँदैन ।
- त्यसैगरी न्यूनतम् तापक्रम पनि सबै सिजनमा बढ्दो क्रममा देखिएता पनि प्रि मनसुन सिजनमा उल्लेख्य रूपमा बढ्दो प्रवृत्ति देखिन्छ। यस सिजनमा वार्षिक औषत ०.०३७ डिग्री सेल्सियसका दरले बढेको देखिन्छ भने अन्य ३ वटा सिजनमा भने त्यस प्रकारको प्रवृत्ति देखिँदैन ।

चित्र ३: मध्यविन्दु नगरपालिकाको क्षेत्रको सिजनल औषत वर्षा

- यस क्षेत्रमा वार्षिक औषत वर्षा भने घट्दो क्रममा रहेको देखिएको छ जुन ९.२२ मिलिमिटर/प्रतिवर्षका दरले घटेको देखिन्छ । यो तथ्याङ्कलाई सिजनको हिसाबमा विश्लेषण गर्दा प्रि मनसुन सिजनमा औसत वर्षा बढ्दो क्रममा रहेको र बाँकी मनसुन, पोष्ट मनसुन र हिउँदको सिजनमा भने घट्दो क्रममा देखिएको छ। प्रि मनसुन वर्षा २.५८ मिमि/ प्रतिवर्षका दरले बढ्दो प्रवृत्ति देखिन्छ भने

मनसुनमा सबैभन्दा बढी ११.४१ मिमि/प्रतिवर्ष पोष्ट मनसुनमा ०.७२ मिमि/प्रतिवर्ष र हिउँदमा ०.१३ मिमि/प्रतिवर्षका दरले घट्दै गएको देखिन्छ।यो विश्लेषणबाट यस क्षेत्रमा वर्षाको स्वरूप र मात्रामा घटबट भइरहेको देखिएको छ।

- नगरपालिकाको वडा तहमा गरिएका विभिन्न छलफलहरूबाट पनि यस नगरपालिकामा गर्मीका दिनहरू बढ्दै गएको र जाडोका दिनहरू घट्दै गएको तथा वर्षायामको पानी पर्ने समयमा परिवर्तन आएको र हिउँदमा पानी कम पर्ने थालेको स्थानीय अनुभव रहेको थियो ।
- राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन सर्वेक्षण २०२२ मा पूर्वी नवलपरासी जिल्लाका ९०.८० प्रतिशत उत्तरदाताले जलवायु परिवर्तन भएको अनुभव बताएका थिए र जलवायु परिवर्तनको परिणाम स्वरूप खडेरी बढेको रोगकिराको प्रकोप बढेको हावाहुरी असिना बाढी पहिरो डुबान जस्ता घटनाहरू बढ्दै गएको देखिएको थियो^२ ।

२.२ जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र असर

- नेपाल जलवायु परिवर्तनको उच्च प्रभाव पर्ने मुलुक हो । नेपालको तापमानको औषत वार्षिक वृद्धिदर विश्वको औषत वार्षिक वृद्धिदरभन्दा उच्च छ । भविष्यमा पनि नेपालको सन्दर्भमा वार्षिक औषत तापक्रम र वार्षिक औषत वर्षा दुबै वृद्धि हुने देखिएको छ । सन् २१०० सम्ममा औषत वार्षिक वर्षा ११ देखि २३ प्रतिशत र औषत वार्षिक तापक्रम १.७ देखि ३.६ डिग्री सेन्टिग्रेडले वृद्धि हुनसक्ने प्रक्षेपण गरिएको छ । यसो हुँदा नेपालको जलवायु बढी उष्ण एवम् आर्द्र हुँदै जाने देखिन्छ । यस अवस्थामा छोटो समयमा मुसलधारे वर्षा हुने, औषत वार्षिक वर्षा बढ्ने तर वर्षा हुने दिनहरू घट्ने, जाडोका दिनहरू घट्दैजाने र गर्मीका दिनहरू बढ्ने जस्ता जलवायुका विषम घटनाहरू बढ्नेछन् । यस्तो अवस्थामा विकासका विभिन्न क्षेत्रहरू जस्तै; जल तथा उर्जा, जैविक विविधता, कृषि, स्वास्थ्य, शहरी योजना र समग्र जीविकोपार्जनमा त्यसको असर पर्नेछ^३।
- यस सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको असर स्थानीय समुदायमा कस्तो देखिएको छ वा स्थानीय समुदायले त्यसलाई कसरी महसुस गरिरहेका छन् भन्ने कुरा जलवायु परिवर्तनका आठ वटा प्रमुख प्रभाव क्षेत्रहरू; कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, वन जैविक विविधता तथा जलाधार, जल तथा उर्जा, स्वास्थ्य खानेपानी र सरसफाई, स्थानीय बस्ती, उद्योग यातायात र भौतिक पूर्वाधार, पर्यटन एवम् सांस्कृतिक प्राकृतिक सम्पदा र प्रकोपका घटनाका आधारमा मध्यविन्दु नगरपालिकाको १५ वटै वडामा गरिएको वडा स्तरीय छलफलबाट प्राप्त विवरणको आधारमा यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ । प्रमुख समस्या तथा प्रभावको रूपमा समयमा पानी नपर्ने तर छोटो समयमा ठूलो पानी पर्ने गरेको र पानीका मुहानहरू सुक्दै गएको स्थानीय अनुभव छ जसका कारण कृषिमा, जनस्वास्थ्यमा, जल तथा उर्जामा, जैविक विविधतामा र विकास पूर्वाधारमा असर देखिन थालेको र जलवायुजन्य प्रकोपका घटनाहरूमा पनि वृद्धि हुँदै गएको देखिएको छ ।

तालिका १: जलवायु परिवर्तनको कारण तथा प्रभाव विश्लेषण

क्रसं	मुख्य समस्या	कारण	प्रभाव	अनुकूलनका अभ्यास
१	वन जैविक विविधता र जलाधार तथा जलस्रोत			

^२ National Climate Change Survey, 2022: NSO, Government of Nepal

^३ Climate change Scenarios for Nepal 2019: Ministry of Forest and Environment, Government of Nepal.

क्रसं	मुख्य समस्या	कारण	प्रभाव	अनुकूलनका अभ्यास
	<ul style="list-style-type: none"> - वर्षामा अनियमितता - जाडो दिनहरू घट्दै र गर्मी दिनहरू बढ्दै गएको - हिउँदे वर्षा कम हुँदै गएको पानीका मुहानहरू क्रमिक रूपमा सुक्दै गएको - सिमसार क्षेत्र सुक्दै गएको 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - जलवायु परिवर्तन - वन विनास 	<ul style="list-style-type: none"> - खडेरी बढेको - विपद्का घटना बढेको - खानेपानी तथा सिंचाइका लागि पानी अभाव भएको - स्वास्थ्यमा प्रभाव - कृषि उत्पादनमा ह्रास - वन डडेलोको वृद्धि - जैविक विविधतामा क्षति 	<ul style="list-style-type: none"> - पानीको मुहान संरक्षण गर्ने - वन क्षेत्रको संरक्षण र विस्तार गर्ने - खानेपानीका लागि वैकल्पिक स्रोतहरूको व्यवस्था गर्ने
२	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा			
	<ul style="list-style-type: none"> - बालीमा नयाँ प्रजातिका किरा र जीवहरू बढ्दै गएको - खडेरी बढेको - पशु चौपायामा नयाँ प्रकारका रोग र महामारी देखिएको - विपद्का घटना बढेको - सिंचाइको समस्या 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - जलवायु परिवर्तन - परम्परागत कृषि प्रणाली 	<ul style="list-style-type: none"> - खडेरीले गर्दा समयमा बाली लगाउन कठिनाई - उत्पादनमा ह्रास - विपद्का कारण खेतीयोग्य जमिन र बालीनालीमा क्षति - पशुस्वास्थ्यमा प्रभाव - बाली चक्रमा असर 	<ul style="list-style-type: none"> - जलवायुमैत्री बालीको विकास - बाली/जीविकोपार्जन विविधिकरण - जैविक विषादीको प्रयोगमा जोड - सिंचाइका वैकल्पिक विधिहरूको अभ्यास
३	स्वास्थ्य, खानेपानी र सरसफाई			
	<ul style="list-style-type: none"> - खानेपानीको अभाव - जाडोमा बढी जाडो गर्मीमा बढी गर्मीको अनुभव - शीतलहर तथा लु बढेको - खानेपानीको समस्या - रोगब्याधी बढेको 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - विषम मौसमी घटनाहरू - विपद्का घटनाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - सरसफाईमा समस्या - विपद्का घटना बढेको - खानेपानी अभाव - जनस्वास्थ्यमा प्रभाव 	<ul style="list-style-type: none"> - हरियाली प्रवर्द्धन - पानीका स्रोत संरक्षण - सरसफाइको उचित प्रवन्ध - फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापन
४	बस्ती यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार			
	<ul style="list-style-type: none"> - सडक भत्कने अवरोध हुने - पूर्वाधारमा क्षति - घर भवनमा क्षति - अव्यवस्थित बस्ती विस्तार 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - विषम मौसमी घटनाहरू - विपद्का घटनाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - भौतिक पूर्वाधारमा क्षति - बस्तीहरूमा विपद् जोखिम बढेको - यातायात अवरुद्ध 	<ul style="list-style-type: none"> - जलवायु मैत्री हरित तथा विपद् जोखिम सुसूचित र न्यूनीकरणका उपायहरू सहितको पूर्वाधार निर्माण
५	पर्यटन एवं सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदा			

क्रसं	मुख्य समस्या	कारण	प्रभाव	अनुकूलनका अभ्यास
	<ul style="list-style-type: none"> - प्राकृतिक सम्पदाको सुन्दरतामा कमी आएको - प्राकृतिक स्रोतहरूको क्षयीकरण भएको - पर्यटकीय क्षेत्र प्रकोपको जोखिममा परेको 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - विषम मौसमी घटनाहरू - विपद्का घटनाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - पर्यटकीय तथा सांस्कृतिक क्षेत्रहरू विपद्को जोखिममा परेको - पर्यटकहरूको असुरक्षा बढेको 	<ul style="list-style-type: none"> - पर्यटकीय क्षेत्र र पर्यटकहरूको जोखिम न्यूनीकरण र सुरक्षाका उपायहरू अपनाउने
६	प्रकोप तथा विपद्का घटना			
	<ul style="list-style-type: none"> - बाढी पहिरो आगलागी तथा चट्याङ्का घटना बढेको - खडेरी बढ्दै गएको - विपद्बाट जनधनको क्षति बढेको - विपद् तथा आकस्मिक मौसमी घटनाबाट बालीनलीको क्षति बढेको 	<ul style="list-style-type: none"> - तापक्रम वृद्धि - विषम मौसमी घटनाहरू - विपद्का घटनाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> - विपद्का घटनाबाट मानवीय भौतिक र आर्थिक क्षति बढेको - विपद्का कारण जीविकोपार्जनमा स्रोतहरू संकटमा परेको - उर्भर जमिनको क्षति भएको 	<ul style="list-style-type: none"> - संस्था संरचना योजना र पर्याप्त तयारी गरी जलवायु तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

२.३ विपद्को ऐतिहासिक समयरेखा विश्लेषण

- वडा तहमा गरिएको छलफल तथा प्राप्त सूचनाको आधारमा मध्यविन्दु नगरपालिकामा विगत तीस वर्षमा १३० वटा विपद्का घटना भएको यसबाट ५७ जनाको मृत्यु भएको, ३७ जना घाइते भएको, ३१६ घर ७ वटा विद्यालय र २ वटा पुलमा क्षति भएको देखिन्छ । यस नगरपालिकामा बाढी तथा कटानका कारण सबैभन्दा बढी क्षति जमिन र बालीनालीमा भएको देखिन्छ । यस अवधिमा लगभग २५०० बिघा जमिन र त्यहाँ लगाएको बालिनालीमा क्षति भयो भने आर्थिक क्षतिको हिसाबमा डेढ अर्ब बराबर क्षति भएको पाइएको छ । विगतमा भएको वडागत क्षतिको विवरण तालिका २ मा दिइएको छ ।

तालिका २: विगतमा विपद्बाट भएको क्षतिको वडागत विवरण

वडा नं	घटना संख्या	मानवीय क्षति		भौतिक क्षति			जमिन तथा बाली क्षति (बिघा)	आर्थिक क्षति (रु. हजारमा)
		मृत्यु	घाइते	घर	विद्यालय	अन्य		
१	१४			१	१		३	१०७०
२	१०	४	१				१२१०	११७८००
३	७		६	२			१००	५५५०००
४	१५						१००	८३५००
५	८			२५	१		३०	१७५००
६	१६	९	५	१५	२	१	१००	३००००
७	११	९		४६			१३०	४२२००
८	८	५	१५					१५०००

९	९	३		८			२५	३५४००
१०	१०	९	१				२५	२५००
११	१३	४	५				१३४	४२०००
१२	१३	५	१	१००			४३०	४००,०००
१३	१४	४	३	२८	१	१		१०८०००
१४	७			८६	२			२०५०
१५	१५	५		५			२१०	२००,००
जम्मा	१७०	५७	३७	३१६	७	२	२४९७	१४७२०२०

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

- विगत ३० वर्षको अवधिमा मध्यविन्दु नगरपालिकामा विपद्ले पुर्याएको क्षतिको विवरण हेर्दा भौतिक, मानवीय भन्दा प्राकृतिक सम्पदाको क्षतिको मात्रा धेरै देखिन्छ । यस नगरपालिकाका वडा नम्बर १ मा विपद्को कारण कुनै मानवीय क्षति भएको देखिँदैन । भौतिक क्षतिर्तर्फ हेर्ने हो भने हावाहुरीको कारणले बढी क्षति भएको देखिन्छ । यस वडामा हावाहुरी, वन डढेलोले केही क्षति पुगेको देखिन्छ भने बाढी र कटानका कारण ३ बिघा खेतीयोग्य जमिनको क्षति भएको देखिन्छ ।
- वडा नम्बर २ मा ४ जनाको मृत्यु र एक जना घाइते भएको देखिएको छ भने भौतिक क्षतिर्तर्फ सामान्य हावाहुरीका कारण घरहरूको छाना उडाउने बाहेक अन्य क्षति भएको देखिँदैन । विभिन्न समयमा आएको बाढीका कारण १२०० बिघाभन्दा बढी खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको र ११ करोड ७८ लाख बराबरको आर्थिक क्षति भएको देखिन्छ ।
- वडा नम्बर ३ मा २ वटा घरहरूमा क्षति भएको, वन्यजन्तु आक्रमण र सर्पदंशको कारण ६ जना मानिसहरू घाइते भएका र १०० बिघा भन्दा बढी खेतीयोग्य जमिनको क्षति हुदा ५५ करोड ५० लाख बराबरको आर्थिक क्षति भएको देखिन्छ ।
- वडा नम्बर ४ मा पनि हावाहुरीका कारण केही घरहरूको छाना उडाउने बाहेक अन्य भौतिक क्षति भएको देखिँदैन । विभिन्न समयमा आएको हावाहुरीका कारण १०० बिगाहा भन्दा बढी जमिनमा लगाएको केराखेती नष्ट हुँदा ८ करोड ३५ लाख बराबरको आर्थिक क्षति भएको छ ।
- वडा नम्बर ५ मा भौतिक क्षति हेर्दा हावाहुरीको कारण २५ घर सहित १ विद्यालयको छाना उडाएको पाइएको छ । यस वडामा विपद्को कारणले मानवीय क्षति भएको छैन भने ३० बिघामा लगाइएको केराखेती हावाहुरीको कारणले नष्ट हुदा १ करोड ७५ लाख बराबरको आर्थिक क्षति भएको देखिएको छ । हरेक वर्ष वन्यजन्तु प्रकोपका कारण खेतीबाली नष्ट हुने गरेको छ भने २०७९ भाद्रमा २ बिगाहामा लगाइएको अन्नबाली नष्ट भएको देखिन्छ । त्यसैगरी बाढीका कारण विभिन्न समयमा यस वडामा ३० बिघा जमिनमा लगाइएको अन्नबाली क्षति भएको छ । समय समयमा पर्ने असिनाले यस वडामा निकै ठूलो परिमाणमा अन्नबाली क्षति गरेको देखिन्छ ।
- वडा नम्बर ६ मा विभिन्न समयमा सर्पको टोकाइ, सडक दुर्घटना, विद्युतीय दुर्घटना तथा चट्याङको कारण ९ जना मानिसहरूको मृत्यु भएको र हरेक वर्ष सर्पदंशका कारण कम्तीमा ५ जना मानिसहरू घाइते हुने गरेको छ । हरेक वर्ष दोहोरिने बाढीले वडाको खेतीयोग्य जमिन कटान गरेको, डुबानका कारण १०० बिघा भन्दा बढी खेतमा लगाइएको धानबाली नष्ट भएको देखिएको छ । २०७२ साल

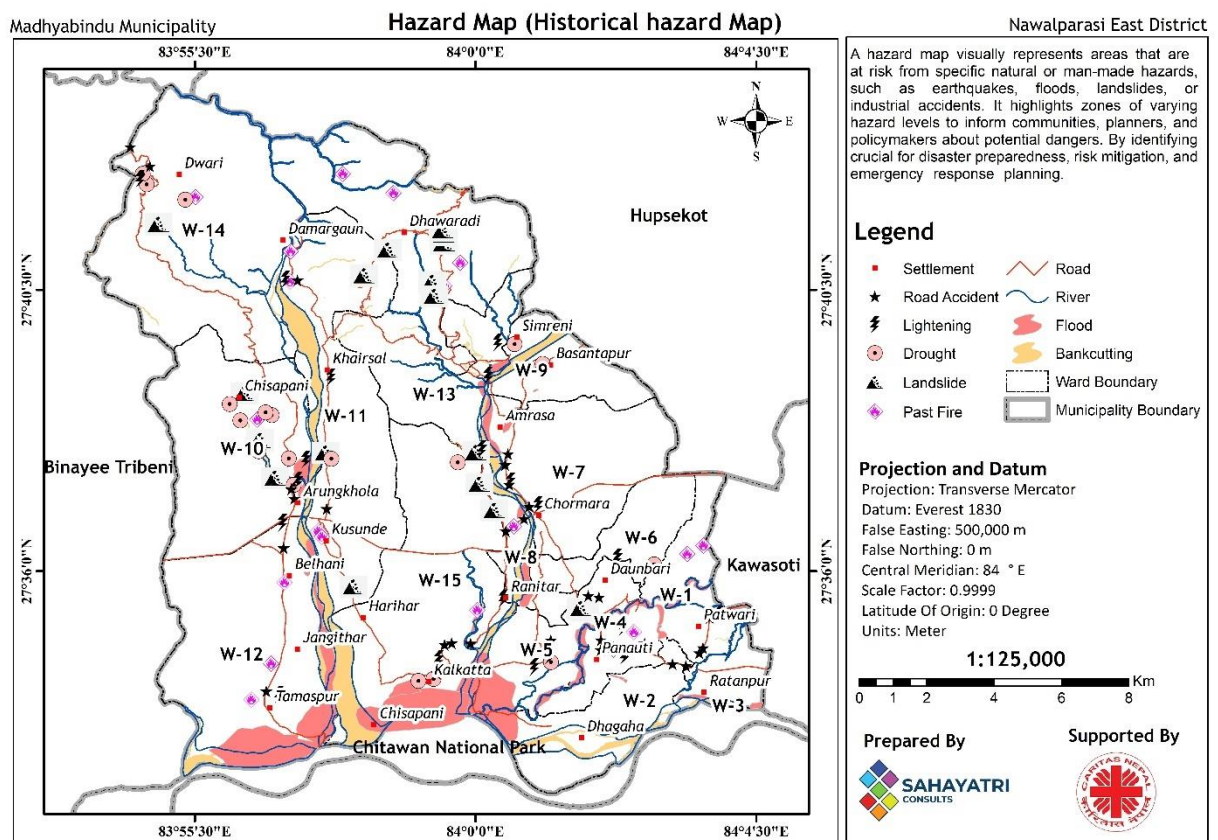
वैशाख १२ गते आएको विनाशकारी भूकम्पका कारण वडाका १५ वटा घर र २ वटा विद्यालय भवन भत्केको । २०७८ सालमा आएको वर्षा र बाढीले वडाभर धानबाली नष्ट गर्नुका साथै एउटा पुल समेत क्षति भयो । उपरोक्त बमोजिमका विभिन्न विपद्का कारण वडा नम्बर ६ मा करिब ३ करोड बराबरको आर्थिक क्षति भएको छ ।

- वडा नम्बर ७ मा कोरोना को कारणले ८ जनाको मृत्यु भएको र १ जनाको वन्यजन्तु (बाघ) आक्रमणका कारण मृत्यु भएको देखिन्छ । बाढीको कारण १३ बिघा १० कट्ठा खेतीयोग्य जमिन क्षति भएको छ । २०८० सालमा चोरमारामा आएको बाढीले ५ वटा घरहरू भत्किएको, २०७८ सालमा अम्रसा टोलमा हावाहुरीका कारण ८ वटा घरबाट जस्ताको छाना उडाउँदा ८ परिवार प्रभावित भएको पाइएको छ । त्यसैगरी २०७२ सालको भूकम्पका कारण वडा नम्बर ७ का ७ वटा घरहरू भत्किएका थिए। वन डढेलो यस वडाको अर्को प्रमुख प्रकोप हो। वन डढेलोका कारण विजय सामुदायिक वन र अम्रसा चोरमाराको १३० हेक्टर वनमा क्षति भयो। २०५५ सालमा चोरमारा बजारमा आगलागी भइ २५ घर-जलेर नष्ट हुँदा २५ परिवार प्रभावित भए। यसप्रकार बहुविपद्बाट यस वडामा ४ करोड २२ लाख बराबरको आर्थिक क्षति भएको देखिन्छ ।
- यस नगरपालिकाको वडा नम्बर ८ चोरमारा बजार क्षेत्रमा अवस्थित रहेको छ । विशेष गरेर वन क्षेत्रको नजिक भएको हुनाले यस वडामा वन्यजन्तुको जोखिम निकै रहेको छ। २०८१ मा देवकोटा चोकमा बाघको आक्रमणका कारण १५ जना स्थानीय घाइते भए। बँदेलको कारण लगाइएको कृषिबाली नष्ट हुने समस्या त्यत्तिकै रहेको छ। सर्पदंस यस वडाको लागि मानवीय क्षति गराउने अर्को मुख्य प्रकोप हो जसका कारण औषतमा वार्षिक ५ देखि ७ जना मानिसको सर्पले टोकेर मृत्यु हुने गर्दछ। अन्य वडामा जस्तै यस वडामा पनि हावाहुरी तथा आगलागीले समस्या पनि छ।
- वडा नम्बर ९ मा कोरोनाका कारण २ जना र सडक दुर्घटनाका कारण १ जना सहित ३ जनाको मृत्यु भएको छ भने हावाहुरीका कारण ८ घरका छाना उडाएको र ४ कट्ठामा लगाएको टमाटर नष्ट भएको थियो । २०७९, २०७६ र २०५६ सालमा आएको बाढीका कारण २५ बिघा खेतीयोग्य जमिन कटान हुँदा ३ करोड ५४ लाख बराबरको आर्थिक क्षति भयो।
- वडा नम्बर १० मा २०८१ साल असारमा १५ बिघा खेतीयोग्य जमिन कटान हुँदा ६० लाख बराबरको आर्थिक क्षति भयो। २०८० श्रावणमा करमघारी गौरामा पहिरो जाँदा करिब ५०० मिटर बाटो पुरेको र त्यसबाट वन पैदावरमा क्षति भयो। २०७९ साल श्रावणमा अँधेरी खोलामा बाढी आउँदा १० बिघा खेतीयोग्य जमिन कटान भयो र सोही बाढीमा परी १ जनाको मृत्यु समेत भएको थियो ।
- वडा नम्बर ११ को अवस्था पनि उस्तै रहेको देखिन्छ । यस वडामा विभिन्न प्रकोपमा परी ४ जनाको मृत्यु भयो भने ५ जना घाइते भए। विभिन्न समयमा आएको बाढीका कारण बैरेनी, खयरसाल, तल्लो कुसुण्डे, कालीकोटे, दवारदह, दंगार कुसुण्डे, घारेसिमल लगायतका टोलहरूमा १३४ बिघा खेतीयोग्य जमिन कटान हुँदा करिब ४२ करोड बराबरको आर्थिक क्षति भयो।
- वडा नम्बर १२ मा हावाहुरीबाट २०८१ जेठ २३ गते १ जनाको मृत्यु भएको, वन्यजन्तुको आक्रमणका कारण बेलहनीमा २०७७ मंसीरमा १ जना, वन्यजन्तुको आक्रमणकै कारण २०७७ मा करमघारीमा अर्को एकजनाको मृत्यु भएको, हरेक वर्ष कम्तीमा २ जनाको मृत्यु सर्पको टोकाईको कारण हुने गरेको, २०८० कात्तिकमा बेलानी पुरमा सडक दुर्घटनाको कारण १ जनाको मृत्यु र १ जना घाइते भएको समेत हेर्दा यस वडामा ५ जनाको मृत्यु र १ जना घाइते भएको विवरण प्राप्त भएको छ ।

२०७६ साल भाद्रमा हावाहुरीका कारण तमासुर, ज्वाइथर, बेलहनीमा १०० घरका छाना उडाएर १०० परिवार घरबाहिर बस्ने अवस्था सृजना भएको देखिन्छ । विभिन्न समयमा पटक पटक आएको बाढीका कारण वडाका तमासुर, ज्वाइथर, बेलहनी, जमुनाटारमा करिब ४३० बिघा खेतीयोग्य जमिन कटान र डुवानका कारण क्षति भएकोले ४१ घरपरिवा घर छोड्न बाध्य हुनुपरेको देखिन्छ । यस वडामा हरेक वर्ष ३५० बिघा भन्दा बढी खेतीयोग्य जमिन डुवान हुने गरेका, ५ देखि १० बिघा जमिन कटान हुने गरेको र हरेक वर्ष तमासुर, ज्वाइथरको मूल कुलोको घरमा क्षति पुग्ने गरेको पाइएको छ ।

- वडा नम्बर १३ मा बाढी, वन्यजन्तु, चट्याड, सडक दुर्घटना र विद्युतीय दुर्घटनाका कारण ४ जना मानिसको मृत्यु भएको र ३ जना मानिसहरु घाइते भएको पाइएको छ । २०७२ साल वैशाख १२ गते आएको विनाशकारी भूकम्पका कारण वडा नम्बर १३ मा २५ वटा घरहरु भत्किएको, भिमरेनी खोलको बाढीसँगै आएको पहिरोले कुलो र खानेपानीको पाइप पुरेको, २०७५ सालमा आएको असिनाका कारण वडाभर लगाइएको गहुँखेती नष्ट भएको, २०८१ वैशाखमा आएको हावाहुरीले विद्यालयको बरण्डा उडाएको विवरण प्राप्त भएको छ।
- मध्यविन्दु नगरपालिकाको १४ नम्बर वडामा विपद्को कारण कुनै किसिमको मानवीय क्षति नभएतापनि भौतिक तथा आर्थिक क्षति पुर्याएको देखिन्छ। २०८१ साल वैशाख १० गते चनौटेमा आगलागी हुँदा ५ वटा घरहरु जलेर नष्ट भएको, २०८१ साल जेठ १३ गते आएको हावाहुरीले घर तथा विद्यालयको छाना उडाएको, २०७८ साल श्रावण १५ गते पहिरोले खेतीयोग्य जमिनमा क्षति गरेको, २०७७ साल श्रावण २३ गते बतासामा आएको पहिरोले १ सामुदायिक विद्यालयको खेलमैदान बगाएको र २०७२ साल वैशाख १२ गते आएको भूकम्पका कारण १४ नम्बर वडाका ६५ घरहरु भत्किएको पाइएको छ। उपरोक्त अनुरूपका विपद्का कारण १४ नम्बर वडामा २ करोड ५० लाख बराबरको आर्थिक क्षति पुर्याएको थियो ।

- वडा नम्बर १५ मा २०८१ साल जेठ ९ र १७ गते आएको हावाहुरीका कारण ५ वटा गोठ भत्किएको र ७० हेक्टर जमिनमा लगाइएको केराखेती नष्ट हुदा २ करोड बराबरको आर्थिक क्षति भएको थियो। २०८० मंसिरदेखि २०८१ जेठसम्म परेको खडेरीले ८० हेक्टरमा लाइएको मकैखेती नष्ट भएको, २०८० र ८१ मा लागेको वन डढेलोका कारण ६०० हेक्टर वनपैदावारमा क्षति पुगेको तथा २०८० श्रावण, २०७४ असार, २०७६ भदौ, २०६२ भदौ, २०५८ र २०४९ सालको बाढीका कारण वडा नम्बर १५ को २१० हेक्टर खेतीयोग्य जमिन कटान हुँदा २० करोड भन्दा बढीको आर्थिक क्षति भएको थियो। मानवीय क्षति हेर्दा अन्यत्र जस्तै यस वडामा पनि सर्पदंश र सडक दुर्घटनाका कारण ५ जनाको मृत्यु भएको देखिन्छ।

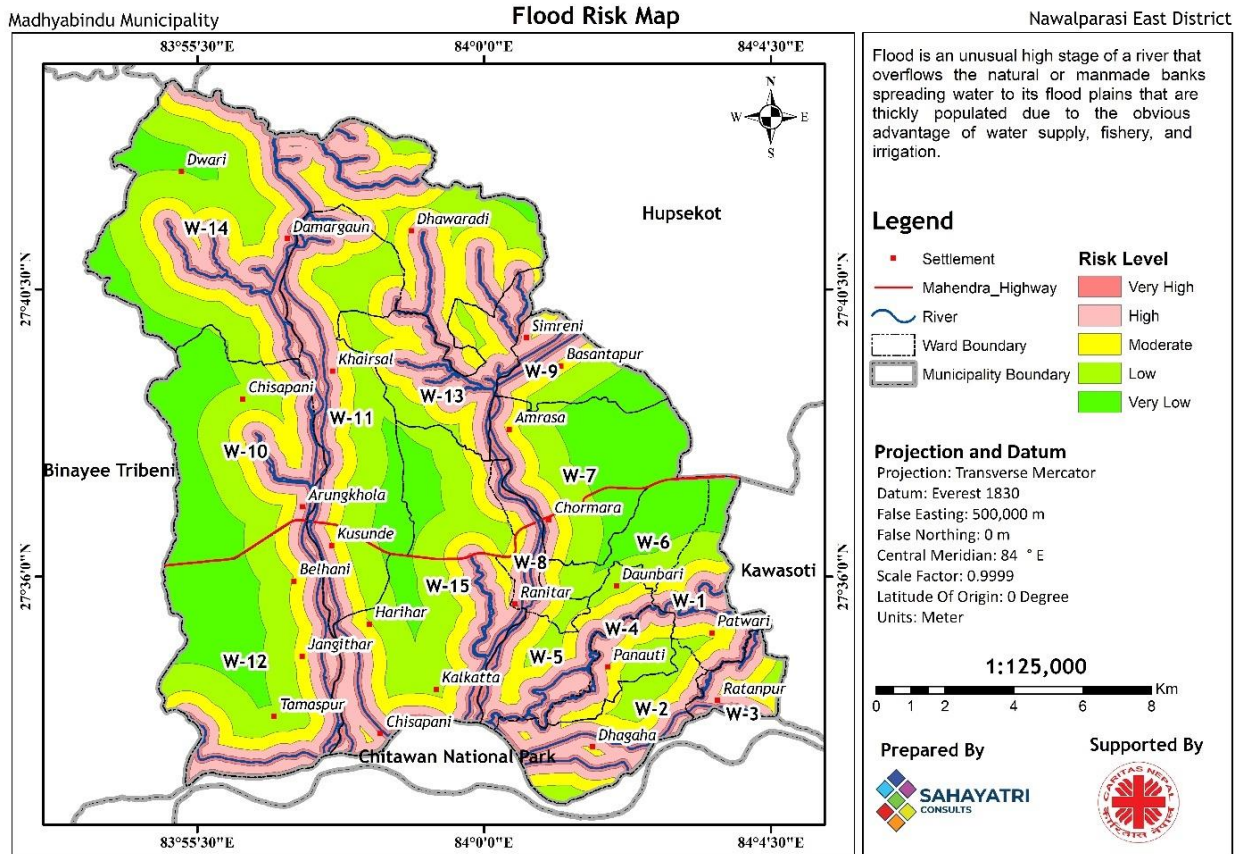
चित्र ४: मध्यविन्दु नगरपालिकाको ऐतिहासिक प्रकोप नक्शा

२.४ प्रकोप पहिचान, नक्शांकन तथा स्तरीकरण

- मध्यविन्दु नगरपालिका बहुप्रकोपको जोखिममा रहेको छ। भूकम्प, बाढी, कटान, डुबान, हावाहुरी, शीतलहर, खडेरी, पहिरो, चट्याङ, वन्यजन्तु प्रकोप, सर्पदंश, महामारी, आगलागी, डढेलो, सडक दुर्घटना र विषम मौसमी घटनाहरू यस नगरपालिकामा दोहोरिइरहने प्रकोपहरू हुन्। प्रकोपको प्राथमिकीकरण गरी पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य गर्न सहज बनाउने उद्देश्यले जोडा तुलना विधिको प्रयोग गरी वडाका विभिन्न सरोकारवालाहरूको सहभागितामा प्रत्येक वडामा प्रमुख आठ वटा प्रकोपहरूको पहिचान गरी स्तरीकरण गरिएको छ। यस नगरपालिकाको १५ वटै वडामा पहिलो दोस्रो तेस्रो र चौथो स्तरसम्म पर्ने प्रमुख प्रकोपहरूमा क्रमशः भूकम्प, बाढी, खडेरी, वन्यजन्तु प्रकोप,

हावाहुरी र पहिरो पर्दछन्। यसरी हेर्दा मध्यविन्दु नगरपालिकामा बाढीले बर्षेनी सबैभन्दा बढी क्षति पुर्याइरहेको देखिन्छ।

- राष्ट्रिय तथ्यांक कार्यालयले २०२४ मा प्रकाशित गरेको नक्शांकनमा मध्यविन्दु नगरपालिका बाढीको उच्च जोखिममा देखाइएको छ^४। यस नगरपालिकामा पछिल्लो समय सबैभन्दा बढी दोहोरिरहने प्रकोपमा बाढी, हावाहुरी, खडेरी, वन्यजन्तु प्रकोप जस्ता प्रकोपहरु देखिएका छन् भने मानवीय क्षतिका हिसाबले सडक दुर्घटना र सर्पदंश देखिएको छ।

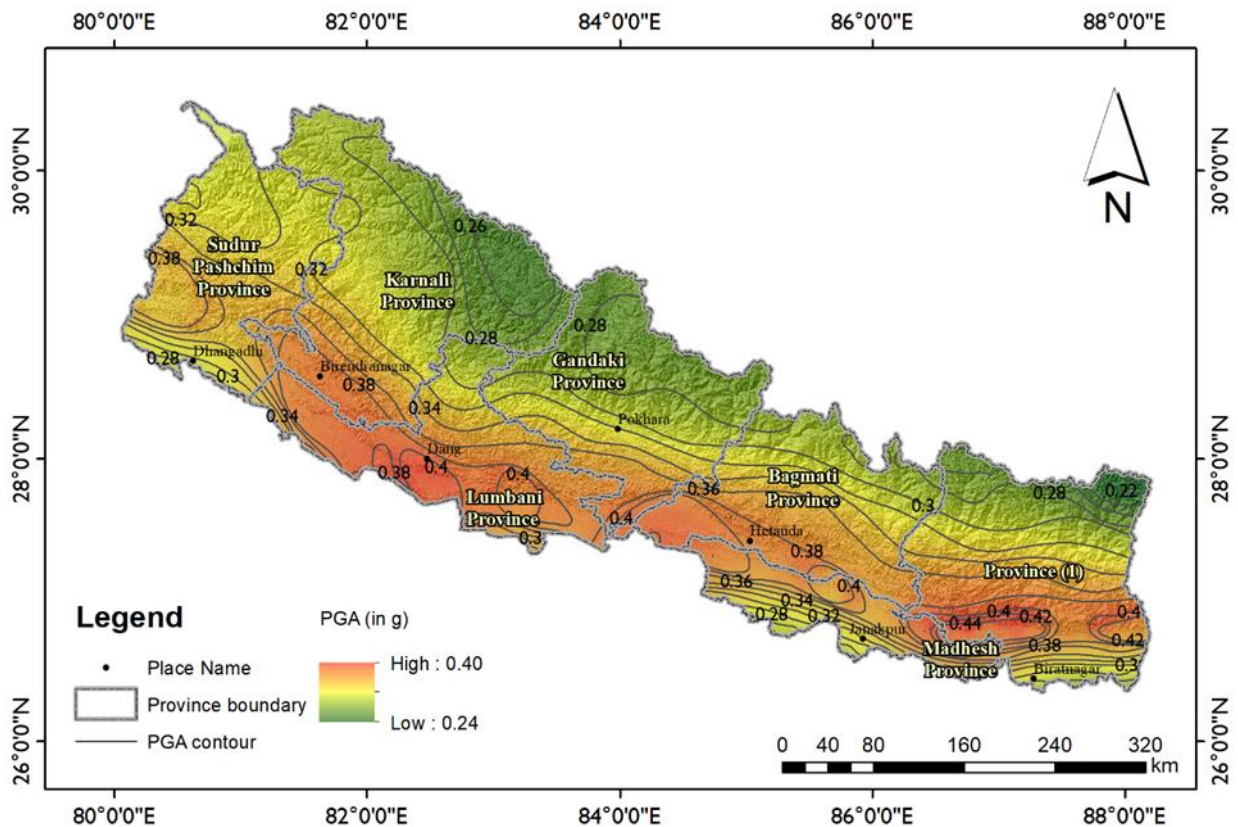
चित्र ५: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बाढी जोखिम नक्शा

- ठूला भूकम्प सामान्यतया लामो समयको अन्तरालमा आउने हुँदा यस नगरपालिकामा भूकम्प सम्बन्धी स्थानीय क्षतिको विवरण तथा अनुभव खासै छैन। यद्यपि सिंगो नेपाल नै भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको र चुरे क्षेत्र भूकम्पको उच्च जोखिम क्षेत्र हो। यस क्षेत्रमा कम्पनको बेला जमीन बढी हल्लिने हुन्छ। यही क्षेत्रमा अवस्थित मध्यविन्दु नगरपालिका भूकम्पीय प्रकोपको उच्च जोखिममा छ। भूकम्प बारम्बार नआएता पनि यसको प्रभाव अन्य विपद्को तुलनामा व्यापक तथा सघन हुने हुँदा भूकम्पलाई पूर्वतयारीको लागि पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने गरिन्छ। वडागत र नगरपालिका तहको विपद् स्तरीकरण तालिका नं २ मा दिइएको छ।

⁴ National Statistics Office 2024: Enhancing Disaster Related Statistics in Nepal, Mapping Population Exposure to Flood and Landslide Hazards. National Statistics Office, Office of the Prime Minister and Council of Ministers, Government of Nepal.

- ठूला भूकम्प सामान्यतया लामो समयको अन्तरालमा आउने हुँदा यस नगरपालिकामा भूकम्प सम्बन्धी स्थानीय क्षतिको विवरण तथा अनुभव खासै छैन। यद्यपि सिंगो नेपाल नै भूकम्पको उच्च जोखिममा रहेको छ। चुरे क्षेत्र भूकम्पको उच्च जोखिम क्षेत्र हो यस क्षेत्रमा कम्पनको बेला जमीन बढी हल्लिने हुन्छ। चित्र ६ मा कम्पनको बेला जमिन हल्लिने दर (Peak Ground Acceleration - PGA) उच्च देखाइएको छ ।

चित्र ६: नेपालको भूकम्प प्रकोप नक्शा ⁵

- यही क्षेत्रमा अवस्थित मध्यविन्दु नगरपालिका भूकम्पीय प्रकोपको उच्च जोखिममा छ । भवन संरचनाहरूको प्रकार समुदायको सामाजिक आर्थिक भूकम्प जाने समय समेतले भूकम्पको क्षति तथा प्रभावमा फरक पार्दछ। भूकम्प बारम्बार नआएता पनि यसको प्रभाव अन्य विपद्को तुलनामा व्यापक तथा सघन हुने हुँदा भूकम्पलाई पूर्वतयारीको लागि पहिलो प्राथमिकतामा राख्ने गरिन्छ। यसर्थ यस नगरपालिकामा पनि भूकम्पलाई पहिलो प्राथमिकतामा राखिएको छ । वडागत र नगरपालिका तहको विपद् स्तरीकरण तालिका नं २ मा दिइएको छ।

⁵ चित्र २: डरहम विश्वविद्यालय (Durham University) को अध्ययन प्रतिवेदनको तथ्याङ्क प्रयोग गरी यूएनडिपीको सुपर परियोजनाले तयार गरेको नेपालको भूकम्पीय प्रकोप नक्शा। PGA ले कम्पनको समयमा बढी हल्लिने दरलाई जनाउँछ।

तालिका ३: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप स्तरीकरण

प्रकोप स्तरीकरण	पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँथौं	छैठौं	सातौं	आठौं	
वडा नं	१	भूकम्प	हावाहुरी	खडेरी	बाढी	आगलागी	वन्यजन्तु	असिना	माहामारी
	२	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	खडेरी	हावाहुरी	सर्पदंश	असिना	चट्याङ्ग
	३	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	सडक दुर्घटना	हावाहुरी	सर्पदंश	खडेरी	शीत
	४	भूकम्प	खडेरी	सडक दुर्घटना	सर्पदंश	बाढी	शीतलहर	हावाहुरी	वन्यजन्तु
	५	भूकम्प	बाढी	खडेरी	सडक दुर्घटना	वन्यजन्तु	अगलागी	हावाहुरी	असिना
	६	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	हावाहुरी	खडेरी	सर्पदंश	शीतलहर	सडक दुर्घटना
	७	भूकम्प	बाढी	माहामारी	सडक दुर्घटना	शीतलहर	खडेरी	हावाहुरी	बाढी
	८	भूकम्प	बाढी	पहिरो	सडक दुर्घटना	वन्यजन्तु	आगलागी	हावाहुरी	सर्पदन्स
	९	भूकम्प	बाढी	हावाहुरी	हावाहुरी	वन्यजन्तु	सडक दुर्घटना	पहिरो	अगलागी
	१०	भूकम्प	बाढी	सडक दुर्घटना	वन्यजन्तु	शीतलहर	अगलागी	खडेरी	सर्पदंश
	११	भूकम्प	बाढी	सडक दुर्घटना	वन्यजन्तु	शीतलहर	अगलागी	खडेरी	सर्पदंश
	१२	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	खडेरी	आगलागी	हावाहुरी	भूकम्प	सडक दुर्घटना
	१३	भूकम्प	बाढी	सर्पदंश	खडेरी	हावाहुरी	पहिरो	वन्यजन्तु	चट्याङ्ग
	१४	भूकम्प	पहिरो	बाढी	खडेरी	आगलागी	हावाहुरी	वन्यजन्तु	सडक दुर्घटना
	१५	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	खडेरी	हावाहुरी	सडक दुर्घटना	सर्पदन्स	चट्याङ्ग
नगरपालिका	भूकम्प	बाढी	वन्यजन्तु	खडेरी	हावाहुरी	अगलागी	शीतलहर	सडक दुर्घटना	

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

२.५ प्रकोप तथा जोखिमको मौसमी विश्लेषण

मौसमी पात्रो

- मध्यविन्दु नगरपालिकामा ३० वर्ष पहिले र अहिलेको मौसमी अवस्थामा खासै ठूलो अन्तर नभएता पनि केही फरक रहेको देखिएको छ। यस नगरपालिकामा ३० वर्ष पहिले जेठ महिनादेखि मनसुनी वर्षा सुरु भएर श्रावण महिनाभरी रहन्थ्यो भने अहिले मनसुनी वर्षा असारबाट सुरु भएर असोज सम्म जाने गरेको छ। ३० वर्ष पहिले माघ महिनामा हिउँदे वर्षा हुने गर्थ्यो भने अहिले हिउँदे वर्षा हुन छोडेको र भैहाले पनि अनियमित रहेकाले हिउँदे बाली उत्पादनमा असर परेको देखिएको छ। ३० वर्ष पहिले चैत, वैशाखमा मात्र हुने आगलागी अहिले फागुन, असोज कात्तिकमा समेत हुने गरेको छ। जलवायु परिवर्तन र तापक्रम वृद्धिकाले गर्दा सुख्खापन बढ्दै गएको कारण आगलागी जुनसुकै महिनामा हुनसक्ने जोखिम रहेको छ।

- ३० वर्ष पहिलेभन्दा अहिले गर्मी दिनहरू बढेको देखिएको छ भने जाडोका दिनहरू घटेका छन्। पहिले चैतदेखि भदौसम्म गर्मी हुने महिना भनेर चिनिन्थ्यो भने अहिले फागुनदेखि नै गर्मी सुरु हुन थालेको छ भने असोजसम्म पनि गर्मी हुने गर्दछ। जाडोका दिनहरू कात्तिकदेखि फागुनसम्म चल्थ्यो भने अहिले मंसिरदेखि माघ १५ सम्म जाडो हुने र गर्मी सुरु हुने गरेको पाइएको छ।
- ३० वर्ष पहिले माघ, फागुनमा असिना पर्ने समस्या रहेकोमा अहिले केही परिवर्तन देखिएको छ। तीन दशक पहिलेको तुलनामा अहिले असिना नपर्ने र परिहाले पनि वैशाख, जेठ र फागुनमा पर्ने गरेको पाइएको छ। यस आधारमा मध्यविन्दु नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव स्वरूप तापक्रम र वर्षाको प्रकृति, प्रवृत्ति र समयमा परिवर्तन भएको कुरा समूह छलफल र विगत ३० वर्षको तापक्रम र वर्षाको तथ्याङ्क विश्लेषणबाट समेत देखिएको छ। यसको परिणामस्वरूप मौसमी गतिविधिहरूमा अनियमितता देखिएको र अन्य क्षेत्रमा समेत यसको प्रभाव परेको पाइएको छ।

तालिका ४: मध्यविन्दु नगरपालिकाको मौसमी पात्रो

सम्मुख ताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुष	माघ	फागुन	चैत	समयमा देखिएको परिवर्तन
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मनसुन वर्षा	पहिले		■	■	■									मनसुनी वर्षाको समय निश्चित थियो
		अहिले			■	■	■	■							मनसुनी वर्षाको समयमा परिवर्तन भएको छ
	हिउँदे वर्षा	पहिले										■			माघको तेश्रो साताबाट हिउँदे वर्षा सुरु हुन्थ्यो
		अहिले													हिउँदे वर्षा जति बेला पनि हुने र हुँदैन नहुने अवस्था छ
तापक्रम	गर्मीका दिनहरू	पहिले	■	■	■	■	■							■	गर्मीका दिनहरूमा निश्चितता थियो
		अहिले	■	■	■	■	■	■					■	■	गर्मीका दिनहरू करिब २ महिनाले बढेका छन्
	जाडोका दिनहरू	पहिले							■	■	■	■			जाडोका दिनहरू निश्चित थिए
		अहिले								■	■	■			जाडोका दिनहरू घट्दै गएको महसुस गरिएको छ
बिरुवाको ब्यवहार	बालीमा फल लाग्ने समय	पहिले												■	बालीमा फल लाग्ने समय निश्चित थियो
		अहिले										■			बालीमा फल लाग्ने समयमा परिवर्तन भएको छ

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

बाली तथा वनस्पती पात्रो

- मध्यविन्दु नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव स्वरूप वर्षा र तापक्रममा परिवर्तन देखिएको र यसको असर बाली तथा वनस्पतिमा समेत देखिएको छ। बाली लगाउने र बाली उठाउने ३० वर्ष पहिले र अहिलेको तुलना गर्दा केही फरक पर्न थालेको देखिन्छ। ३० वर्ष पहिले जेठमा धानको बीउ राख्ने गरिएकोमा अहिले असारमा मात्र धानको बीउ राख्ने गरिन्छ भने रोप्ने समयमा भने त्यति फरक परेको पाइदैन। ३० वर्ष अघि असार, श्रावणमा धान रोपिन्थ्यो भने अहिले पनि सोही समयमा रोप्ने गरिएको छ । त्यसैगरी ३० वर्ष अघि मंसिरमा धान काट्ने समय थियो भने अहिले त्यसभन्दा अगाडि नै काट्ने गरिन्छ।
- गहुँ छर्ने र काट्ने समयमा पनि परिवर्तन भएको देखिन्छ। ३० वर्ष पहिले गहुँ छर्ने काम कात्तिक मंसिरमा हुन्थ्यो भने अहिले मंसिर, पुसमा गरिन्छ र काट्ने थन्क्याउने काम पहिले फागुन चैतमा हुन्थ्यो भने अहिले चैत वैशाखमा काटिन्छ। तर मकै छर्ने र थन्क्याउने समयमा भने खास फरक भएको देखिदैन।

तालिका ५: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बाली तथा वनस्पती पात्रो

प्रमुख बाली	सूचकहरू	समय	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुष	माघ	फागुन	चैत
धान	बीउ राख्ने	पहिले												
		अहिले												
	रोप्ने	पहिले												
		अहिले												
	काट्ने	पहिले												
		अहिले												
गहुँ	छर्ने	पहिले												
		अहिले												
	काट्ने	पहिले												
		अहिले												

जोखिमको संकेत गर्दछ (तालिका ६)। यो प्रकोप पात्रो वडा तहमा गरिएको छलफलको आधारमा तयार गरिएको हो। यसमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव स्वरूप तीस वर्ष पहिले र अहिले कतिपय प्रकोपका घटनाहरूको समयमा परिवर्तन समेत हुँदै गएको देखिएको छ।

तालिका ६: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप पात्रो													
प्रमुख प्रकोप	समय /महिना	वैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मङ्सिर	पुष	माघ	फागुन	चैत
भूकम्प	पहिले (३० वर्ष)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
	अहिले	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
बाढी	पहिले (३० वर्ष)	Green	Yellow	Red	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green
	अहिले	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green
पहिरो	पहिले (३० वर्ष)	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green
	अहिले	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Yellow	Green	Green	Green	Green	Green
असिना	पहिले (३० वर्ष)	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Red
	अहिले	Red	Yellow	Green	Green	Green	Green	Red	Green	Green	Red	Yellow	Red
सर्पदंश	पहिले (३० वर्ष)	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Red
	अहिले	Red	Red	Red	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Yellow	Red
वन्यजन्तु प्रकोप	पहिले (३० वर्ष)	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
	अहिले	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Red	Red	Red	Red	Red	Red
भूकम्प	पहिले (३० वर्ष)	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
	अहिले	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
हावाहुरी	पहिले (३० वर्ष)	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Yellow	Yellow	Green	Green	Yellow	Red
	अहिले	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Red	Red	Green	Green	Yellow	Red
महामारी	पहिले (३० वर्ष)	Red	Red	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Red
	अहिले	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Red

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

२.६ प्रकोप संकटासन्नता र जोखिम विप्लेषण

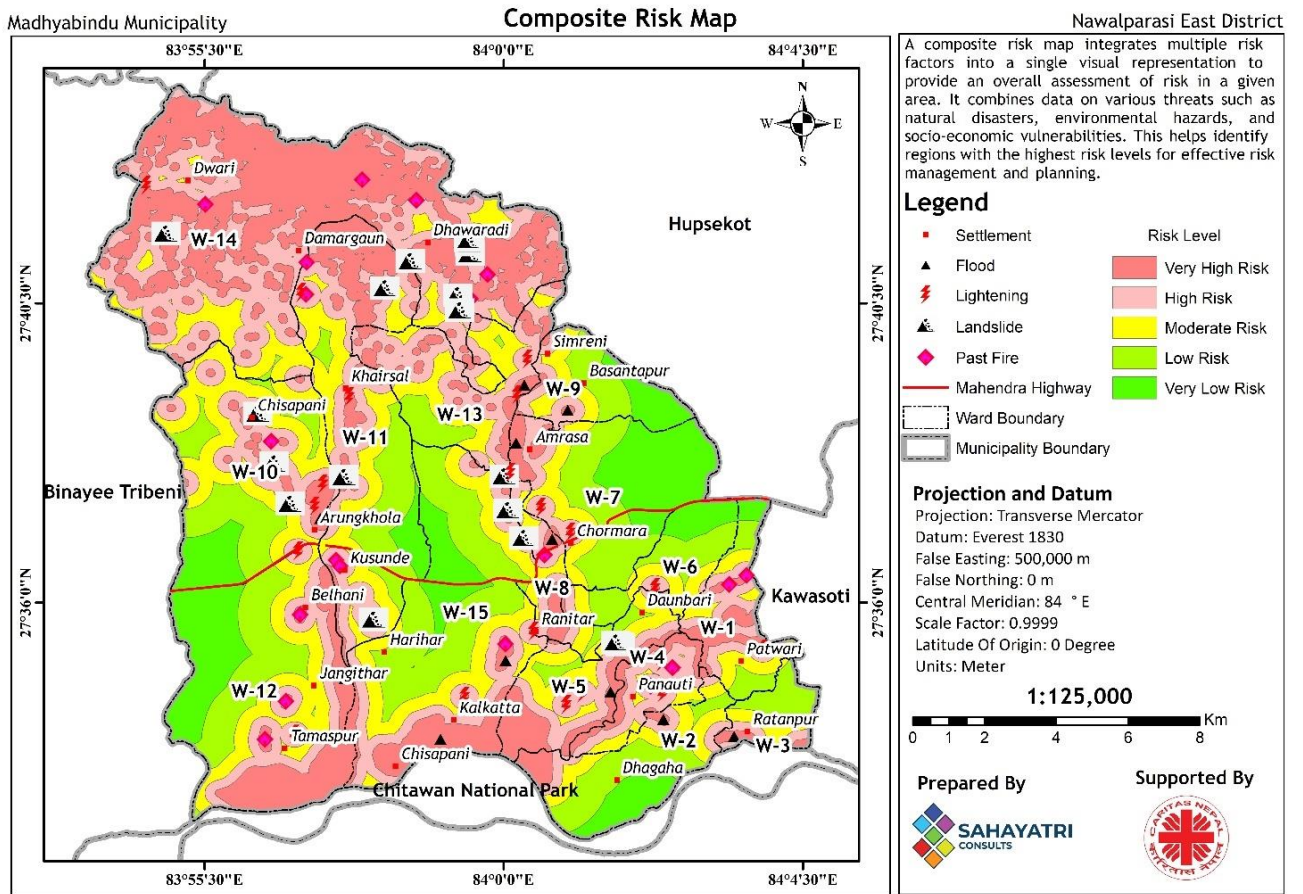
- वडागत छलफलबाट आएका तथ्य तथा सूचनाहरूका साथै अन्य श्रोतहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूको विप्लेषण समेतको आधारमा मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रमुख प्रकोपहरूको जोखिम स्तर निर्धारण गरिएको छ। कुनै पनि विपद्को प्रभाव तथा असर कति विस्तार हुन्छ भन्ने कुरा प्रकोपको सघनता, प्रकोपका घटना घट्न सक्ने ठाउँको संकटासन्नता, प्रकोपका घटनाको बारम्बारता र समुदाय एवं

जनसंख्याको संवेदनशीलता तथा सम्मुखताले निर्धारण गर्दछ। यहाँ निश्चित प्रकोपको संकटासन्नताका कारणहरू (Vulnerability), सघनता (intensity), सम्मुखता (Exposure), प्रकोपको बारम्बारता (Frequency) र प्रभाव (Impact) आँकलनको आधारमा उच्च मध्यम र न्यून गरी जोखिम स्तर निर्धारण गरिएको छ।

तालिका ७: मध्यविन्दु नगरपालिकाको संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

विपद्	संकटासन्नता	सम्मुखता	बारम्बारता	प्रभाव	जोखिम
भूकम्प	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च	उच्च
बाढी, कटान, डुबान	उच्च	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च
वन्यजन्तु प्रकोप	उच्च	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च
खडेरी	उच्च	मध्यम	मध्यम	उच्च	उच्च
हावाहुरी	उच्च	मध्यम	मध्यम	उच्च	उच्च
आगलागी, डडेलो	मध्यम	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च
शीतलहर	मध्यम	मध्यम	उच्च	उच्च	उच्च
सडक दुर्घटना	मध्यम	उच्च	उच्च	मध्यम	उच्च
सर्पदंश	मध्यम	मध्यम	उच्च	मध्यम	उच्च
पहिरो	मध्यम	उच्च	मध्यम	मध्यम	उच्च

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

चित्र ७: मध्यविन्दु नगरपालिकाको बहु प्रकोप जोखिम नक्शा

- संकटासन्नतामा प्राकृतिक एवं भौतिक परिवेश, सामाजिक आर्थिक सन्दर्भ तथा प्रकोपका घटनाहरू बढाउन र अझ विध्वंसक बनाउन मद्दत गर्ने तत्वहरू (Triggering factor) समेत पर्दछन्। सम्मुखताले कुनै पनि प्रकोपको घटना हुँदा त्यसको विद्यमान संकटासन्नताको आधारमा हुनसक्ने क्षतिको सम्भावनालाई बुझाउँछ। बारम्बारतामा कुनै खास प्रकोपको घटना कुनै निश्चित क्षेत्रमा कतिको छिटो दोहोरिरहन्छ भन्ने हेरिन्छ र कुनै खास विपद्को घटनाको प्रभाव कति विस्तार हुन्छ भन्ने कुरा यसको प्रभावले देखाउँछ। यहाँ यी चारवटा आधारमा मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रमुख प्रकोप र तिनको जोखिम स्तर निर्धारण गरिएको छ। यो कुनै तथ्यांकशास्त्रीय विधिबाट नभई सामान्य गुणात्मक र तार्किक विधिबाट गरिएको हो।

२.७ सम्भाव्य प्रकोप तथा प्रभाव आँकलन

- विगतमा भएका प्रकोपका घटना त्यसको प्रभाव तथा वर्तमान संकटासन्नताको अवस्थाका आधारमा प्रकोपको प्रभाव क्षेत्र आँकलन तथा नक्शाङ्कन गरिएको छ। प्रकोप क्षेत्र आँकलन तथा नक्शाङ्कनले कुन प्रकोपको लागि कुन क्षेत्र बढी जोखिममा छ त्यसबाट के कति घरपरिवार तथा जनसंख्यामा प्रभाव पर्न सक्छ भन्ने कुरा अनुमान गरिन्छ। यसले जोखिम न्यूनीकरण तथा पूर्वतयारी गतिविधिहरू कुन ठाउँमा केन्द्रित गर्ने भन्ने जानकारी दिन्छ। मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाका सबैजसो बस्तीहरू भूकम्पको उच्च जोखिममा छन्। त्यसैगरी नगरपालिकाका सबै वडामा वर्षेनि असर गर्ने र बारम्बार दोहोरिरहने अर्को प्रकोप बाढी र कटान हो। बाढीबाट मात्र ५ हजारभन्दा बढी घर परिवार र १५ हजारभन्दा बढी जनसंख्या प्रभावित हुनसक्ने देखिएको छ।

तालिका ८: विपद् जोखिम क्षेत्र तथा प्रभावित हुनसक्ने जनसंख्याको आँकलन

प्रमुख प्रकोप	उच्च जोखिम वडा	उच्च जोखिम वस्तीहरू	जोखिममा रहेको पूर्वाधार	जोखिममा रहेका घरधुरी	जोखिममा रहेको जनसंख्या
भूकम्प	१५ वटै वडा	नगरपालिकाका सबै बस्ती		८४२३	३४४३०
बाढी, डुबान, कटान	१५ वटै वडा	सुन्दर नगरी, स्वर्गधारी, अभिवन, नमुना, शिवालय, गोसाई बाबा, मिलीजुली, मटौरा, लेढा, रतनपुर, ब्रम्हस्थान लगायत सबै बस्ती		५४५२	१५४९५
आगलागी	४	नमुना शिवालय, कोल्डुवा (शिबीर टोल), नन्दपुर (बोटे टोल), भुताहा, सेहरी, इटौरा, ब्रम्हस्थ लगायत वन क्षेत्रका बस्तीहरू			
हावाहुरी	२, ४, ६	वडा नं २ का सबैटोल, वडा नम्बर ४ का सबैटोल, वडा नम्बर ६ का सातै टोल		७९९५	३४४४५
महामारी	१, ४, ९, १२, १४, १५	उक्त वडाका सबै टोल		६११९	२४२२६

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

तालिका ९: बाढीबाट प्रभावित हुनसक्ने जनसंख्याको आँकलन

वडा नं	घरधुरी	प्रभावित हुनसक्ने परिवार	प्रभावित हुनसक्ने जनसंख्या					सुकुम्वा सी	पशु चौपाया	बालीनाली	अन्य
			महिला	बालबालिका	जेष्ठ नागरिक	अपाङ्ग	जम्मा				
१	९८४	५१५	३००	२१५	११५	७	६३०	१७०	११५	२६० टन	
२	७८८	१६५	१६५	१५०	१३७	१५	४७७	८२	२००	३०० टन	
३	८२९	२००	१५०	१००	९०	१०	५५०	२०	४००	५०० टन	
४	८४०	८४०	१७०३	२९४	१४३	९	३३०१	५	७२०	४०० टन	
५	२१०	१२०	२४०	६४	५१	१२	३६५		७०	६० प्रतिशत	
६	९४१	१३४	४८०	४१५	१७३	१३	१०८१	१००	५०	२०० टन	
७	९०५	१९५	१९५	३९०	९५	२	४८५		४००	१५० टन	
८	६५६	३८७	५८४	३८४	२००	१२	१५५२	४	१७९	५५ विघा	
९	१६८	५८२	२०७	१२३	३९	७	४४०	३६६	२००		
१०	४२०	२७४	८०	५०	३०	७	१६७		१००	५० टन	
११	७४	७४	१४७	१४४	२९		३२०	२५	२५३	९९ विघा	
१२	१२५०	१०००	८००	२०००	२५०	५०	३३००		४००	१५८ विघा	
१४	४००	४००	१२३९	८००	१००	१३	२१५२		३११०	२२४	
१५	२०६९	५६६	४१५	१५०	८२	२५	६७५	३५४	१७७	४५८ विघा	
		५४५२	६७०५	५२७९	१५३४	१८२	१५४९५	११२६	६३७४		

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

२.८ सामाजिक सङ्कटासन्नता विश्लेषण

- एउटै विपद्को घटनाबाट पनि फरक सामाजिक समूह र उमेर समूहका मानिसलाई फरक किसिमले प्रभाव र असर पर्दछ। अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू, बालबालिकाहरू, वृद्धवृद्धाहरू, दीर्घरोगी तथा गर्भवती र शिशुलाई दुध खुवाउँदै गरेका आमाहरू अन्यको तुलनामा जलवायु परिवर्तन र विपद्को उच्च जोखिममा हुने गर्दछन्। २०७२ सालको भूकम्पमा मृत्यु भएको जनसङ्ख्याको ४५ प्रतिशत पुरुष र ५५ प्रतिशत महिलाको सङ्ख्या रहेको थियो।
- मध्यविन्दु नगरपालिकाको ७.८ प्रतिशत जनसङ्ख्या ५ वर्ष मुनिको छ। ११.५६ प्रतिशत जनसङ्ख्या १५ वर्ष मुनिको छ। ७.६ प्रतिशत जनसङ्ख्या ७० वर्ष माथिको छ। अपाङ्गता भएको जनसङ्ख्या ३.६ प्रतिशत छ। यो समूह नै सामाजिक सुरक्षा प्रवन्धले सम्बोधन गरेको समूह हो भने वृद्धवृद्धा, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दीर्घरोगी, बालबालिका, गर्भवती तथा दुध खुवाउने आमा उमेर वा स्वास्थ्य एवम् शारिरिक संवेदनशीलताका कारण जलवायु तथा विपद् एवम् महामारीजन्य प्रकोपको बढी जोखिममा हुन्छन्।
- जलवायु अनुकूलन, विपद् न्यूनीकरण, पूर्वतयारी, प्रतिकार्य सञ्चालन र मानवीय सहायताका लागि काम गर्दा यस प्रकारका जोखिममा रहेका समूहहरूको फरक आवश्यकता र उनीहरूको संरक्षणलाई प्राथमिकतामा राखेर सम्बोधन गर्नुपर्दछ। यस प्रकार जोखिममा रहेको समूहको सामाजिक सुरक्षा प्रयोजनाका लागि बैंक खाता लगायता प्रवन्धहरू भएको हुन्छ। यसकारण यही सामाजिक सुरक्षाको

व्यवस्थालाई प्रयोग गरी विपद्को समयमा यो तुरुन्त नगद सहायता गर्ने गरी जोखिम संवेदनशील सामाजिक सुरक्षाको प्रवर्द्धन गर्न सकिन्छ।

२.९ विपद्को कारण प्रभाव र जोखिम न्यूनीकरण

- प्रकृतिक प्रकोपबाट हुने विपद्का निश्चित प्राकृतिक कारण हुने गर्दछन्। भौगर्भिक कारणबाट भूकम्पको उत्पत्ति हुन्छ तर भूकम्पबाट हुने क्षति तथा नोक्सानी भने त्यस क्षेत्रको सामाजिक आर्थिक अवस्था, मानव निर्मित संरचनाहरूको सबलता र सुशासनको स्थितिले निर्धारण गर्दछ। भवन संहिता कार्यान्वयनको कमजोर स्थिति तथा जोखिम असंवेदनशील निर्माण पद्धतिले भूकम्पको असरलाई वृद्धि गरिरहेको हुन्छ।
- पहिरो तथा बाढीको लागि त्यहाँको हावापनीको विशेषता, धरातलीय स्वरूप र नदीनालाहरूको घनत्व प्राकृतिक कारण हुन् भने अनुपयुक्त भूउपयोग, प्राविधिक अध्ययन नगरी जथाभावी गरिने सडक विस्तार एवं पूर्वाधार निर्माण र जलवायु परिवर्तनको प्रभावले यस प्रकारका प्रकोपको असरलाई वृद्धि र विस्तार गरिरहेको हुन्छ। यहाँ मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रमुख विपद्का कारण, त्यसको असर र न्यूनीकरणमा सम्भावित उपायहरूलाई वडा तहमा गरिएको छलफलबाट आएका विवरणको आधारमा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०: विपद्का कारण असर र समाधान

विपद्	विपद्को कारण	असर	न्यूनीकरणका उपायहरू
भूकम्प	<ul style="list-style-type: none"> - भौगर्भिक कारण सिंगो हिमालय क्षेत्र नै उच्च जोखिममा - भौगर्भिक चिराहरूको नजिक - धेरै जनसंख्याको अर्धपक्की एवं कच्ची घरमा बसोबास - कमजोर भवन तथा संरचनाहरू - कम गुणस्तरीय निर्माण - सामाजिक आर्थिक अवस्था - सुशासनको अभाव - गरिवी - अपर्याप्त पूर्वतयारी 	<ul style="list-style-type: none"> - मानवीय क्षति - घर तथा सार्वजनिक भवनको क्षति - विद्यालय तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा क्षति - पूर्वाधार संरचनाहरूमा क्षति तथा अवरोध - विकास लगानीको नोक्सान - गरिवी बढ्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - भवन संहिताको पूर्ण पालना - गुणस्तरीय निर्माण - जोखिम सुसुचित विकास तथा संरचना निर्माण - भू उपपयोग योजनाको कार्यान्वयन - सुशासन प्रवर्द्धन - जनचेतना वृद्धि - क्षति तथा नोक्सानी घटाउनको लागि पर्याप्त पूर्वतयारी
बाढी	<ul style="list-style-type: none"> - बालुवा गिटी ढुंगा लगायत नदीजन्य वस्तुहरूको अनियन्त्रित दोहन - बाढीको जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास - वन बिनास - अवैज्ञानिक खेती पद्धति - छोटो समयमा ठूलो पानी पर्नु 	<ul style="list-style-type: none"> - भौतिक क्षति - मानवीय क्षति - यातायात अवरोध - कृषियोग्य जमिनको क्षति - वनजंगलको क्षति - विकासमा अवरोध - गरिवी बढ्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - खोला नालाको क्षेत्रमा अतिक्रमण नियन्त्रण - जोखिम क्षेत्रमा तारजाली - चेकड्याम जैविक तटबन्ध निर्माण - बाढीको जोखिम स्थानमा रहेका बस्तीको सुरक्षित ठाउँमा स्थानान्तरण - वृक्षारोपण तथा वन संरक्षण - जोखियुक्त स्थानमा बस्ती विस्तरमा गर्न रोक,

	<ul style="list-style-type: none"> - नदी किनारमा बढेको अतिक्रमण - खोलाको बहाव मार्ग परिवर्तन - माथिल्लो जलाधार क्षेत्रमा जाने पहिरो - विकास निर्माणका संरचनाले नदीको बहावमा हुने अवरोध - जलवायु परिवर्तनका कारण वर्षाको प्रकृति र प्रवृत्तिमा आएको बदलाव - अपर्याप्त न्यूनीकरण प्रयास 	<ul style="list-style-type: none"> - खानेपानी सिंचाई सडक लगायत संरचनामा क्षति 	<ul style="list-style-type: none"> - खोला किनारको अतिक्रमण रोक्ने - वायो इन्जिनियरिङ विधिबाट भू तथा जलाधार संरक्षण - जोखिम सूचुचित भूउपयोग योजनाको कार्यान्वयन - जनचेतना बृद्धि
पहिरो	<ul style="list-style-type: none"> - चुरे पहाडको कमजोर र भिरालो जमिन - भारी वर्षा - भिरालो जमिनमा सडक निर्माणका कामले बढाएको जोखिम - सडक निर्माण गर्दा पानी नकटाउनु - वन बिनास - भूकम्पको कारण - अव्यवस्थित बसोबास - पहिरोको जोखिमयुक्त ठाउँमा बसोबास - जलवायु परिवर्तनको असर 	<ul style="list-style-type: none"> - मानवीय क्षति - घर, गोठको क्षति - बाटो, कुलो, नहरको क्षति - बस्तीमा जोखिम - विकासमा अवरोध - खेतीयोग्य जमीन क्षति - सडक पुल आदिमा असर - आवतआवतमा असर, - विद्यालयमा स्वास्थ्य संस्थामा क्षति, 	<ul style="list-style-type: none"> - राम्रोसँग प्राविधिक अध्ययन गरेर मापदण्ड अनुसार मात्र पूर्वाधार निर्माण - नाली सहितको सडक निर्माण - अनावश्यक सडक खन्ने कार्यमा नियन्त्रण - जोखिमयुक्त स्थानका बस्तीहरूको सुरक्षित ठाउँमा स्थानान्तरण - पानी व्यवस्थापन - भिरालो जमीनको संरक्षण - जमीनको जथाभावी प्रयोगमा निगरानी - जोखिमयुक्त ठाउँमा तटबन्ध, चेक स्पर तारजाली निर्माण - वन क्षेत्रको संरक्षण
सडक दुर्घटना	<ul style="list-style-type: none"> - सडकमा निर्माण सामग्री तथा अन्य सामग्री राख्ने काम - सडक बिस्तारको काममा ढिलासुस्ती - सडक नियमको उल्लंघन - विस्तार हुँदै गएको सडक संजाल - सडकको कमजोर गुणस्तर - अव्यवस्थित र लामो सडक निर्माण तथा सुधार प्रकृया - बढ्दै गएको सवारी साधनको संख्या - सडक सुरक्षा सम्बन्धी कमजोर बुझाइ 	<ul style="list-style-type: none"> - भौतिक क्षति - मानवीय क्षति - आर्थिक क्षति 	<ul style="list-style-type: none"> - सडकको विकास र विस्तार छिटो र सुरक्षित रूपमा गर्ने - मापदण्ड अनुसारका सवारी साधन मात्र चलाउन दिने - सडक नियमको पालना गर्ने गराउने - सडक सुरक्षा सम्बन्धी सचेतना वृद्धि गर्ने

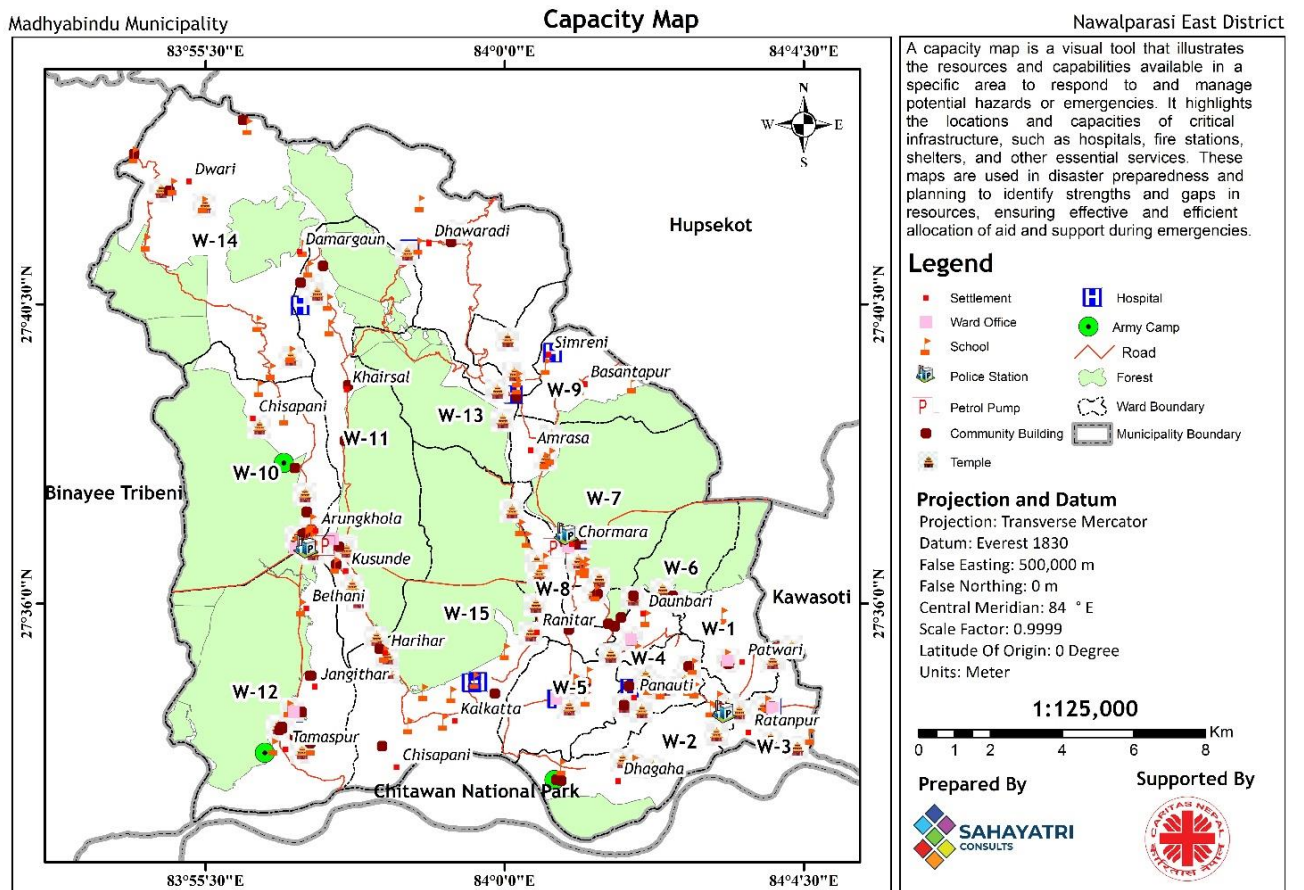
आगलागी	<ul style="list-style-type: none"> - कमसल विद्युतीय उपकरणको प्रयोग - सलाई लाईटरको दुरुपयोग - वनमा डढेलो लगाउने चलन - जनचेतनाको स्तर - आगोको प्रयोगमा लापरबाही - धुम्रपान गरी जथाभावी फाल्ने चलन - बढ्दो शहरीकरण - बढ्दै गएको सुख्खा याम - जनचेतनाको कमजोर अवस्था र वनमा डढेलो लगाउने चलन 	<ul style="list-style-type: none"> - भौतिक क्षति - आर्थिक क्षति - घर गोठको क्षति - जनधनको क्षति - वन जंगल नष्ट - जैविक विविधताको क्षति - गरिवी बढ्ने 	<ul style="list-style-type: none"> - सचेतनामूलक काम गर्ने - सुरक्षित र गुणस्तरीय विद्युतीकरण - वन जंगलको उचित व्यवस्थापन - आगोबाट सुरक्षित संरचन निर्माण - आगोको प्रयोगमा सावधानी - गुणस्तरीय विद्युतीय सामग्रीको प्रयोग - पेट्रोलियम पदार्थ आगोबाट टाढा राख्ने - वनमा जथाभावी आगो लगाउने कामको नियन्त्रण - आगलागी सुरक्षाका उपायहरू अपनाउने
वन्यजन्तु प्रकोप	<ul style="list-style-type: none"> - राष्ट्रिय निकुञ्जसँगै मध्यवर्ती क्षेत्रमा अवस्थित - वन्यजन्तुको वासस्थानको अतिक्रमण - खानेकुराको अभाव - पूर्वाधार निर्माणले वन्यजन्तुको घुमफिरमा अवरोध - बस्ती बढ्दै जानु - विकास निर्माण कार्यले वन्यजन्तुको प्राकृतिक आवतजावत मार्गका अवरोध - वनमा वन्यजन्तुको लागि आहाराको अपर्याप्तता 	<ul style="list-style-type: none"> - मानवीय क्षति - बालीनाली फलफूलको क्षति तथा नोक्सानी - घरपालुवा जनावरहरूको क्षति - जिउधनको जोखिम - आर्थिक नोक्सानी 	<ul style="list-style-type: none"> - वन्यजन्तुको बासस्थानको संरक्षण - विकासका नाममा हुने वन्यजन्तुको बासस्थानको बिनास रोक्ने - वन्यजन्तुबाट कम नोक्सान हुने किसिमका बालीनालीको प्रवर्द्धन - घरमा पालिने जनावरहरूलाई गोठ वा खोरभित्र राखेर पाल्ने - वन्यजन्तु बस्तीमा नआउने उपाय गर्ने - वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको लागि जोखिम हस्तन्तरणको प्रवन्ध
हावाहुरी	<ul style="list-style-type: none"> - मौसमी कारण - वातावरणीय प्रभाव - जलवायुमा आएको परिवर्तन - कमजोर सामाजिक आर्थिक अवस्था - जस्ताले छाएका कमजोर घर भवनहरू - जोखिमयुक्त रूख र घरहरू - हावाहुरीले क्षति गर्ने केरा जस्ता बालीनाली 	<ul style="list-style-type: none"> - धनजनको क्षति, - घर टहरामा क्षति - बालीनालीमा क्षति 	<ul style="list-style-type: none"> - घर गोठ बलियो बनाउने - हावाहुरीले कम नोक्सान गर्ने बालीनालीको प्रवर्द्धन - बाली बीमा विस्तार
खडेरी	<ul style="list-style-type: none"> - जलवायु परिवर्तनको प्रभाव - जलवायुमा आएको परिवर्तन - घट्दो वर्षा 	<ul style="list-style-type: none"> - वनजंगल र पानीका मुहानहरू सुक्ने - कृषि उत्पादनमा हास आउने 	<ul style="list-style-type: none"> - वन जंगल संरक्षण, - पानीको संक्षण र वैकल्पिक सिचाईको प्रवन्ध,

- पानीका मुहान सुकदै जाने क्रम	- वन्यजन्तु तथा जैविक विविधताको क्षति हुने	- कम पानी चाहिने बालीनालीको विकास तथा प्रवर्द्धन
- वन तथा जल सम्पदाको अति दोहन	- खाद्य टठंकट र गरिवी बढ्ने	
- कमजोर सामाजिक आर्थिक अवस्था		

स्रोत: मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखा, २०८१

२.१० नगरपालिकाको क्षमता तथा आवश्यकता विश्लेषण

- विपद्को प्रभावकारी प्रतिकार्य, पर्याप्त पूर्वतयारी र विपद् पछिको परिस्थितिलाई यथाशीघ्र सामान्य अवस्थामा फर्काउन तथा दीगो जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरू तथा जलवायु अनुकूलनका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने संस्था, संरचना, नीति, कानून, योजना, पूर्वाधार, भौतिक स्रोत साधन, प्राकृतिक स्रोत, सामाजिक स्रोत, आर्थिक स्रोत र मानवीय स्रोतको विद्यमान अवस्थाको लेखाजोखा र नगरको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु जोखिम अनुकूलन क्षमता सुदृढ गर्नको लागि यस क्षेत्रमा गर्नुपर्ने आवश्यकताको विश्लेषण यहाँ प्रस्तुत गरिएको छ।

चित्र ८: मध्यविन्दु नगरपालिकाको क्षमता नक्शा

भौतिक स्रोत

- मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका १५ वटा वडाहरूमा जम्मा ५५ वटा सामुदायिक विद्यालय र ४ वटा निजी विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। विद्यालयहरूको अवस्था हेर्दा कतिपय विद्यालय भवनहरू २०७२ सालको भूकम्प पछाडि निर्माण गरिएका मजबुत छन् भने कतिपय विद्यालय भवनहरू पुराना र कमजोर अवस्थामा रहेका छन्। वडा नम्बर १ मा २ वटा विद्यालयहरू छन्। यी २ वटा विद्यालयमा ३०० जना मानिस अटाउन सक्ने क्षमता रहेको छ।
- वडा नम्बर २ मा ५ वटा विद्यालयहरू रहेका छन्। आपत्कालीन अवस्थामा करिब १००० जनाले आश्रय लिनसक्ने ती विद्यालयको सुरक्षा अवस्था सामान्य रहेको छ। वडा नम्बर ३ को इटौरा र ब्रम्हस्थानमा २ वटा विद्यालयहरू रहेका र सबै विद्यालय भवनको सुरक्षा अवस्था सामान्य रहेको छ।
- वडा नं ४ मा ३ वटा विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। यी विद्यालयमा आपत्कालीन अवस्थामा करिब ५०० जनाले आश्रय लिनसक्ने क्षमता रहेको छ। वडा नं ५ मा एउटा विद्यालय रहेको तर त्यसको अवस्था सामान्य रहेको छ।
- वडा नम्बर ६ को भण्डारा, हर्दिया, बरुवा र टाँडीमा ४ वटा विद्यालय रहेका छन्। ती विद्यालय भवनहरूको सुरक्षा अवस्था अर्धजीर्ण रहेको छ। वडा नं ७ मा ४ वटा विद्यालय मध्ये २ वटा सामुदायिक र २ वटा निजी रूपमा सञ्चालन भएका छन् सबै भवनहरूको सुरक्षा अवस्था—सामान्य रहेको छ।
- त्यसैगरी वडा नम्बर ८ को रानीटार, लोहासेधारा र चौरंगीमा ३ वटा विद्यालयहरू रहेका छन्। ती सबै भवनहरूको सुरक्षा अवस्था सामान्य रहेको छ। वडा नम्बर ९ मा ३ वटा विद्यालयहरू रहेका र तिनको सुरक्षा अवस्था मजबुत रहेको छ।
- वडा नम्बर १० मा अरुण खोला, भिर्खे र चिसापानीमा ४ वटा विद्यालय सञ्चालित रहेका छन्। करिब २५०० विद्यार्थी अध्ययन गर्ने क्षमता रहेका सबै विद्यालय भवनको सुरक्षा अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी वडा नम्बर ११ मा ५ वटा विद्यालयहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। ती विद्यालय भवनहरू को अवस्था सामान्य नै रहेको देखिन्छ।
- वडा नम्बर १२ का बेलाहनी, ज्वाइथर र तमासपुरमा ४ वटा विद्यालयहरू अवस्थित छन् ती विद्यालयहरूको सुरक्षा अवस्था कमजोर रहेको हुनाले पुननिर्माण गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ। वडा नम्बर १३ मा २ वटा विद्यालयहरू रहेका छन् हाल करिब ८०० जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत उक्त विद्यालयको अवस्था मजबुत रहेको पाइएको छ।
- त्यसैगरी वडा नम्बर १४ मा १० वटा विद्यालयमा ४८४ जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेका र विद्यालयको सुरक्षा अवस्था सामान्य रहेको छ भने वडा नम्बर १५ मा ४ वटा सामुदायिक र १ निजी विद्यालय सञ्चालन भैरहेका र हाल ती विद्यालयमा १८०० जना विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेको भएतापनि विद्यालयको भौतिक संरचना सुधार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ।

पुल पुलेशा तथा कल्भर्ट

- नगरपालिका भित्र जम्मा २०३ वटा पुल पुलेशा तथा कल्भर्टहरू छन् जसमा कल्भर्ट १७५ वटा, पुल २१ तथा झोलुगे पुल ८ वटा छन् जसमध्ये एक निर्माणाधिन समेत समावेश छ जुन वडा नं ८ मा

पर्दछ । वडा नं १४ मा सबैभन्दा धेरै ५ वटा झोलुगो पुल छ । वडागत रूपमा पुलसंख्या हेर्दा, सात वटा वडामा पुल छैन भने वडा नं १० मा सबैभन्दा धेरै ९ वटा छन् भने वडा नं ४ मा ५ वटा भएको तथ्यांकले देखाएको छ । कलभर्ट सबैभन्दा धेरै वडा नं १५ मा ३० वटा छ, त्यसपछि वडा नं ६ मा २३ वटा रहेका छन् भने वडा नं १४ मा एउटा पनि कलभर्ट छैन (नगर पार्श्वचित्र, २०७७) ।

- भूकम्प तथा बाढी पहिरो जस्तो विपद्को समयमा पुल तथा कलभर्टहरूमा क्षति भइ आवागमनमा अवरोध हुन सक्छ । पुराना तथा जीर्ण भएका पुल पुलेसा एवं कलभर्टहरू समयमै मर्मत गर्नुपर्ने हुन्छ ।

तटबन्ध तथा बाँध

- मध्यविन्दु नगरपालिकाको वडा नम्बर १ सुन्दर नगरी टोलमा २ वटा बाँध रहेको, वडा नम्बर २ मा बलघट्टा, ननपुर र सेहरीमा ३ वटा बाँध भएपनि त्यति व्यवस्थित छैनन् । वडा नम्बर ३ मा रतनपुर, ब्रम्हस्थान, इटौरा र लेढामा पक्की बाँध रहेको र हालसम्म मजबुत नै रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर ४ मा उल्टीखोला एउटा सिचाई बाँध सामान्य अवस्थामा रहेको पाइएको छ । त्यसै गरी वडा नं ५ मा पक्की बाँध ४ वटा रहेको पाइएको छ । त्यहाँ उल्टी खोला, घोरी खोला, हाहके र दाउन्नेमा सामान्य अवस्थामा चालु बाँधहरू रहेका छन् । वडा नम्बर ६ मा उल्टीखोला र गिरुवारीमा ३ वटा बाँध बनाइएको भएतापनि दुबैको अवस्था कमजोर रहेको देखिन्छ ।
- वडा नम्बर ७, २ वटा ठूला र ५ वटा साना गरी ७ वटा बाँधहरू रहेकोमा २ वटा जीर्ण अवस्थामा रहेको पाइएको छ । वडा नम्बर ८ मा पन्नाहा तटबन्ध चालु अवस्थामा रहेको छ । त्यसै गरी वडा नम्बर ९ मा ८ वटा बाँधहरू हरेका छन् भने वडा नम्बर ११ मा बजार क्षेत्रदेखि अँधेरीसम्म ८ वटा, बाँधहरू छन् । त्यसैगरी वडा नम्बर १३ मा ४ वटा बाँधहरू निर्माण गरिएको र हाल सबै तटबन्ध तथा बाँधहरूको अवस्था सामान्य रहेको देखिन्छ ।
- बाँध तथा तटबन्धहरूले जमीनलाई कटानबाट सुरक्षित गर्ने र सिचाईमा सहयोग पुर्याएको हुन्छ । तर ठूलो वर्षा तथा बाढीको समयमा बाँध तथा तटबन्धहरू भत्किएर ठूलो क्षति पुग्ने सम्भावना पनि रहन्छ । यसकारण जीर्ण भएका बाँध तथा तटबन्धहरूको समयमै मर्मत सम्भार तथा आवश्यक ठाउँमा नयाँ तटबन्ध निर्माण गरी बाढी तथा कटानबाट जमिन सुरक्षित गर्न सकिन्छ ।

खुल्ला चौर

- मध्यविन्दु नगरपालिकाको अधिकांश भूभाग समथर रहेको खुल्ला स्थान पर्याप्त भएतापनि बाढी, डुवानको समयमा ती स्थानहरू पनि जोखिममा पर्ने भएकोले नगर क्षेत्रभित्र सुरक्षित खुल्ला चौरको नक्शांकन र अभिलेखीकरण गर्ने सरकारको नीति भएतापनि यस नगरपालिकामा व्यवस्थित अभिलेख राखिएको छैन । वडा नम्बर २ कोल्डुवामा १ वटा चौर रहेका र करिब ५०० जना मानिसहरूले आश्रय लिनसक्ने अवस्था रहेतापनि चौर आफैमा बाढीको जोखिममा रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर ३, ४ ५ मा खुल्ला स्थानको अभाव रहेको छ । त्यसैगरी वडा नम्बर ६ मा भण्डारा, हर्दिया, बरुवा र टाँडीमा खुल्ला स्थान रहेका र प्रत्येकमा आपत्कालीन अवस्थामा अस्थायी आश्रय लिन सक्ने क्षमता रहेको भएतापनि त्यसको मर्मतसंहार गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । त्यसैगरी वडा नम्बर ६ मा

आश्रय लिन सक्ने खुल्ला स्थानको अभाव रहेको छ भने वडा नम्बर ७ मा ४ वटा खुल्ला स्थानहरु पहिचान गरिएको छ।

- वडा नम्बर ८ मा पनि खुल्लास्थानको अभाव रहेको छ भने वडा नम्बर ९ मा २ वटा छन् भने १० मा जेष्ठ नागरिक भवन र यसको आसपासको स्थान रहेको छ। वडा नम्बर १२ मा १० वटा खुल्ला स्थानहरुमा ५०० जनासम्म मानिसहरुले अस्थायी आश्रय लिन मिल्ने क्षमता रहेको छ। त्यसैगरी वडा नम्बर १३ मा ३ वटा, १४ मा ७ वटा खुल्ला स्थान छन् भने वडा नम्बर १५ मा सुरक्षित खुल्ला स्थानको अभाव रहेको छ।
- वडागत रूपमा सुरक्षित खुल्ला स्थानहरुको परिचान नक्शांकन र सूचीकरण गरी समुदायलाई जानकारी दिनुपर्ने र त्यही अनुसार विपद् पूर्व तयारी र प्रतिकार्यका क्रियाकलापहरु संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।
- यस नगरपालिकामा ३ वटा रंगशाला छ। वडा नं २ को राइनो रंगशाला, जसले वडा नं ४ समेत छोएको छ। वडा नं ७ मा दुई वटा रंगशाला छन् भने उक्त वडामा छुट्टै कर्भड हल समेत छ। वडा नं १० मा समेत कर्भड हल सहितको शहिद स्मृति रंगशाला छ जुन ३ विगाहा १० कठ्ठा क्षेत्रफलमा फैलिएको छ । प्राय प्रत्येक वडामा खेल मैदान छ जहाँ फुटवल, भलिवल तथा व्याडमिन्टन खेल्ने गरिन्छ । वडा नं ४, वडा नं १२ एवं वडा नं १५ मा व्यवस्थित रूपमा निर्माण गरी व्याडमिन्टन कोर्ट सञ्चालनमा छन्। यी रंगशाला तथा खेल मैदानलाई विपद्को समयमा मानवीय सहायतास्थल तथा आश्रयस्थलको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने अवस्था रहेको छ।

खोज तथा उद्धार सामग्री

- वडागत रूपमा मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै १५ वटै वडाहरुमा पूर्वसूचना प्रणाली, लाइफ ज्याकेट, डुङ्गा, खोज तथा उद्धारका सामग्री सेट (गैँती, सावेल, पिक, डोरी आदि) तथा भत्केका संरचनाहरु हटाउने, काटने सामग्रीहरुको प्राय अभाव नै रहेको भएतापनि कुनै कुनै वडामा आंशिक रूपमा केही सामग्री भण्डारण गरीएको छन। कुनै वडामा सामग्री भएर पनि त्यसको बरबुझारथ र सही तरीकाले भण्डारण र व्यवस्थापन नहुँदा सामग्री सड्ने अवस्थामा पुगेको देखिएको छ। वडा नम्बर २ मा पूर्वसूचना सामग्री १ थान, लाइफ ज्याकेट २५ थान र कोल्डुवामा डुंगा एक थान भएपनि हाल डुंगा बिग्रिएको हुनाले त्यसको मर्मत संहार गरी प्रयोगमा ल्याउनु पर्ने देखिन्छ। वडा नम्बर ३ मा लाइफ ज्याकेट ५ थान लेढामा सुरक्षित राखिएको बाहेक नगरका अन्य वडाहरुमा खोज उद्धारका सामग्रीको प्रवन्ध गरिएको देखिँदैन।

अस्पताल तथा स्वास्थ्य चौकी

- मध्यविन्दु नगरपालिकामा ६ वटा स्वास्थ्य चौकी तथा एक प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र छ र उक्त स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट १९ गाँउघर क्लिनिक तथा २६ वटा खोप क्लिनिक सञ्चालन हुने गरेको छ । १५ वटा वडामा जम्मा ६१ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका छन्। तर सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नति गर्नु आवश्यक रहेको देखिन्छ।

मानवीय स्रोत

- मध्यविन्दु नगरपालिका बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ। नारायणी नदी तटीय क्षेत्र र आसपासमा नारायणी र अन्य सहायक खोला र खहरेहरूका कारण हरेक वर्ष कटान र डुवानले ठूलो मात्रामा क्षति बेहोर्नु परिरहेको छ। महेन्द्र राजमार्ग र अन्य भित्री सडकहरूमा हरेक दिन जस्तो सडक दुर्घटना हुने गर्दछ। त्यसैगरी आगलागी, हावाहुरी, माहामारी वन्यजन्तु आतंक, खडेरी जस्ता प्रकोपका कारण नगरबासीहरू जनधनको क्षति बेहोर्न बाध्य छन्।
- यस किसिमको जोखिलाई सामना गर्नका लागि नगरक्षेत्रमा मानवीय श्रोतमा कमी देखिएको छ। नगरक्षेत्रमा घर बनाउने डकर्मीहरूको संख्या ३९८ जना रहेको छ भवन निर्माण आचारसंहिता अनुरूप भवन निर्माण गर्न उनीहरूको क्षमता विकास गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। आधारभूत खोज तथा उद्धार तालिम प्राप्त जनशक्ति नगरपालिका भित्र समुदायस्तरमा १२ जना रहेका छन् । सुरक्षाकर्मीहरूलाई अलग गरेर हेर्ने हो भने यो संख्या अत्यन्तै कम हो। विपद् प्रतिकार्य सम्बन्धी तालिमप्राप्त जनशक्ति १० जना रहेका छन् भने पौडीबाजहरूको संख्या वडा नम्बर २ मा ५० जना रहेका छन्। उनीहरू तालिमप्राप्त जनशक्ति नभई स्थानीय पौडीबाजहरू भएको हुनाले उनीहरूको क्षमता विकासका लागि तालिम दिनु आवश्यक रहेको देखिन्छ।
- प्राथमिक उपचार तालिम प्राप्त जनशक्ति १५ वटा वडाहरूमा कुल २२ जना र ग्रामीण महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका ६१ जना रहेका छन् उनीहरूको क्षमता विकास गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । त्यसैगरी तालिम प्राप्त कृषि प्राविधिक ८ जना रहेतापनि सकृयता कमजोर रहेको पाइएको छ । नगरपालिकामा रहेका ४१ वटा सामुदायिक र २ वटा संस्थागत विद्यालयमा कुल शिक्षकहरूको संख्या ९९७ जना रहेको छ । आपत्कालीन व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता ल्याउन शिक्षकहरूलाई विपद् व्यवस्थापन तालिम सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । त्यसैगरी मध्यविन्दु नगरपालिकाका भित्र ४०५ जना कर्मचारीहरू कार्यरत रहेका छन् । सीपयुक्त जनशक्तिको विवरण अनुसार यस नगरपालिकामा ५१३ जना सिकर्मीहरू, ७५५ जना सवारी चालकहरू र ३१६ जना वाइरिड प्लम्बिडमा काम गर्ने जनशक्ति कृयाशील छन्। वर्तमान अवस्थामा स्थानीय सेवा प्रवाह गरिरहेका डकर्मी, सिकर्मीहरूका लागि विपद् प्रतिरोधी घर तथा भवन निर्माण सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरी क्षमता विकास गर्नुपर्ने देखिन्छ।

सामाजिक श्रोत

- मध्यविन्दु नगरपालिकामा जम्मा १३५ वटा मठ मन्दिरहरू रहेका छन्। सबै वडाहरूमा मठ मन्दिर भएको तथ्यांकले देखाएको छ। वडागत रूपमा हेर्दा वडा नं १५ सबै भन्दा धेरै २३ वटा त्यसपछि क्रमशः वडा नं ५ मा १२ वटा, वडा नं २ मा ११ रहेका छन्। वडा नं १, वडा नं ७, वडा नं १० तथा वडा नं १२ मा १०, १० वटा मठ मन्दिरहरू रहेका छन्।
- यस नगरपालिकामा १३५ वटा मठमन्दिर, गुम्बा र चर्चहरू रहेका छन्। कतिपय यस्ता स्रोतहरू जिर्ण अवस्थाका छन् भने धेरै मन्दिर मस्जिदहरू मजबुत रहेका छन् । आपत्कालीन समयमा स्थानीय समुदायले आस्थायी आवास निर्माण गरी आश्रय लिन सक्ने अवस्था रहेको भएतापनि घेराबारसहित को सुरक्षा व्यवस्था मिलाउनु आवश्यक रहेको छ।

- त्यसै गरी नगरभित्र ७ वटा विभिन्न सामुदायिक भवनहरू रहेका छन् आपत्कालीन अवस्थामा समुदायले प्रयोग गर्न सक्ने विभिन्न संघसंस्थाबाट निर्माण गरिएका उक्त सामुदायिक भवनहरूको सुरक्षा अवस्था मजबुत नै रहेको छ। त्यसैगरी हरेक वडाहरूमा प्राकृतिक धाराहरू भएतापनि संरक्षणको अभाव देखिन्छ।

आर्थिक स्रोत

- मध्यविन्दु नगरपालिका क्षेत्रभित्र ठूला व्यापार व्यवसाय र ठूलो स्केलमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्न सक्ने व्यपारी र बजारको अभाव देखिएको छ। स्थानीय स्तरमा गुजारका लागि सञ्चालन गरेका खुद्रा पसलहरूले आंशिक रूपमा आपूर्ति गर्ने अवस्था रहेको छ भने एकैपटक ठूलो परिमाणमा खाद्य तथा गैह्रखाद्य सामग्री वितरण गर्नुपर्ने अवस्था आएमा बाहिरी सहयोगको आवश्यकता पर्न सक्ने देखिन्छ। वडा नम्बर २ मा १०० वटा जति पसलहरू र व्यावसायहरू सञ्चालनमा रहेका छन् तर ती पनि स्थानीय सेवा प्रवाह गर्ने मात्र क्षमता राख्दछन्। वडा नम्बर ३ मा ७५ वटा साना पसल र स्थानीय व्यावसाय सञ्चालनमा रहेका छन् । वडा नम्बर ४ मा ८ वटा किराना पसलहरूले स्थानीय खुद्रा समान बेचबिखन गरिरहेका छन्।
- वडा नम्बर ५ मा २ वटा पसलहरूले सेवा दिइरहेका छन्। वडा नम्बर ७ मा करिब ३०० वटा पसल र व्यावसायहरू संचालित छन् , वडा नम्बर ८ मा ५० वटा भन्दा बढी किराना पसलहरू सञ्चालनमा छन् भने वडा नं ९ मा ८० वटा व्यापार व्यावसायहरू सञ्चालनमा रहेका छन् । वडा नम्बर १० मा ३०० वटा व्यापार व्यावसायहरू सञ्चालनमा रहेको भएतापनि विपद्को समयमा आपूर्ति गर्ने क्षमता भने कमजोर नै रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर ११ मा ७० वटा साना व्यापार व्यावसायहरू सञ्चालनमा रहेका छन्।
- वडा नम्बर १२ को अवस्था पनि अन्य वडाको भन्दा फरक देखिँदैन । यस वडामा ४० वटा व्यापार व्यावसायहरू सञ्चालनमा रहेका छन् भने उनीहरूमा साना आवश्यकता पूर्ति गर्ने मात्र क्षमता रहेको देखिन्छ । वडा नम्बर १३ मा ३० वटा व्यापार व्यावसायहरू, वडा नम्बर १४ मा १५ व्यापार व्यावसायहरू संचालनमा छन्। समग्रमा हेर्दा मध्यविन्दु नगर क्षेत्रभित्र ठूलो परिमाणमा खाद्यान्न आपूर्ति गर्नुपर्ने अवस्था उत्पन्न भएमा चोरमारा र अरुणखोला बजार जानुपर्ने अवस्था छ विपद्को समयमा ठूलो परिणाममा खाद्यान्न आवश्यक भएमा बाहिरबाट आपूर्ति गर्नुपर्ने आवश्यकता देखिएको छ।
- विपद् व्यवस्थापनका लागि वडास्तरमा कोष स्थापना नगरिएता पनि नगरपालिकाको विपद् व्यवस्थापन कोषमा मौजुदा रहेको र त्यसको परिचालनका लागि कोष परिचालन निर्देशिका निर्माण गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ। नगरपालिका भित्र हरेक वडामा महिला वचत समूह कृयाशील रहेको र वचत संकलन र परिचालन गरिरहेको अवस्था रहेको छ। वडा नम्बर १ मा ३ वटा वडा नम्बर २ मा १५ वटा वचत समूह, वडा नम्बर ३ मा १९ वटा वचत समूहहरूले नियमित वचत संकलन तथा परिचालन गरिरहेका छन् । त्यसैगरी वडा नम्बर ४ मा ७ वटा वडा, नम्बर ५ मा २० वटा वडा नम्बर ७ मा १५ वटा समूह रहेका छन् भने वडा नम्बर ८ मा ६ वटा र वडा नम्बर १० मा ६

वटा रहेका छन् । वडा नम्बर ११ मा ८ वटा, वडा नम्बर १३ मा ६ वटा समूहहरूले वचत संकलन र परिचालन गरिरहेका छन्। वडा नम्बर १४ मा १५ वटा यस्ता समूहहरू रहेका छन् ।

- आपत्कालीन समयमा समुदायको क्षमता भएको र आर्थिक, सामाजिक तथा मनोवैज्ञानिक सहयोग लिन सक्ने अवस्था देखिन्छ र हालसम्म। यी सबै सबै समूहको एकमुष्ट कोषको रकम करिब ५ करोड भन्दा माथि रहेको देखिन्छ। यो समुदायको क्षमता हो यी समूहहरूले समुहका सदस्यहरूलाई आपत्कालीन सहायताको प्रवन्ध गरी समुहको उत्थानशीलता बढाउन सक्दछन् ।
- मध्यविन्दु नगरपालिकामा रहेर विभिन्न सहकारी संस्थाहरू र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूले आर्थिक कारोवार गरिरहेको देखिन्छ। आपत्कालीन अवस्थामा नगद परिचालन तथा ऋण सहयोगका लागि सहकारी संस्थाहरू र बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूको सेवा प्रभावकारी हुनसक्ने देखिन्छ । मध्यविन्दु नगरपालिका भरीमा ५० वटा सहकारी समूह भएका मध्ये वडा नं ७ मा सबैभन्दा धेरै ९ वटा छन् भने वडा नं १३ एवं वडा नं १४ मा कुनै पनि सहकारी स्थापना गरिएको पाइएन।
- मध्यविन्दु नगरपालिकाका ६ वटा वडामा राष्ट्रिय वन क्षेत्र पर्दछ। यसको क्षेत्रफल ३६३३.८ हेक्टर रहेको छ । यस नगरपालिका १३ वटा वडामा १३ सामुदायिक वनले २३५८ हेक्टर क्षेत्रफल ओगटेको छ र उक्त वनले १२६१० घरधुरी समेटेको छ । साझेदारी वन, कवुलियती वन तथा धार्मिक वन तीन तीन वडामा छन् भने ५ वटा वडामा चरन क्षेत्र रहेको छ (नगर पार्श्वचित्र २०७७/९) ।
- यस नगरपालिकाका करिब ६२ प्रतिशत घरधुरीको स्वामित्वमा खेती गर्ने जमिन रहेको देखिन्छ भने करिब २९ प्रतिशतको घडेरी मात्रै छ। बारी समेत हुने घरधुरी प्रतिशत २.५ छ भने ३.५ प्रतिशत घरधुरीले जमिन बाँझो राखेका छन् । ४९१ (३.५ प्रतिशत) घरधुरीको केही वन क्षेत्र समेत भएको तथ्यांकले देखाएको (नगर पार्श्वचित्र २०७७, पृष्ठ)

जलश्रोत

- मध्यविन्दु नगरपालिका जलश्रोतको हिसाबले निकै समृद्ध नगरपालिका हो। यस नगरपालिका भएर नारायणी नदी र विभिन्न खोलाहरू बहने गरेका छन्। यस नगरपालिकामा बहने नदी नारायणी नदी हो भने यसका सहायक खोलाहरू गिरुबारी खोला, गट्टार खोला, पोल्टी खोला, अरुण खोला र अन्य खहरे खोलाहरू पर्दछन्। यिनै खोला र नदीबाट नगरभित्रको खेतीयोग्य जमिन सिंचित हुने गरेको छ। त्यसका अतिरिक्त यस नगरपालिकामा १२ वटा ताल तथा पोखरीहरू रहेका छन्। अभिकांश ताल र पोखरीहरू वनक्षेत्रमा रहेको पाइएको छ। वडास्तरीय संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाबाट प्राप्त सूचना अनुसार नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा ७६ वटा कुवा रहेका छन् त्यसैगरी निजी ताल तलैयाहरू १९ वटा रहेको र ५५ वटा प्राकृतिक धारा तथा मूल रहेका छन्। जलवायु परिवर्तनको प्रभाव बढिरहेको वर्तमान परिवेशमा यस्ता तालतलैया, पोखरी, इनार, कुवा र प्राकृतिक धारहरूको संरक्षण हुनु जरूरी देखिएको छ।

सिंचाईका साधनहरू

- मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका विभिन्न खोलाहरूबाट सिंचाईका लागि कुलोहरू निर्माण गरिएको छ। यस अर्थमा नगरभित्र सिंचाईको प्रमुख साधन भनेको कुलो नै रहेको छ। दादरा कुलो कच्ची कुलो लगायत यस नगरपालिकाभित्र सिंचाईका लागि ३० वटा कुलोहरूबाट सिंचाई सुबिधा पुगेको छ। त्यसैगरी यस नगरपालिकाको सिंचाईको अर्को साधन भनेको पम्पसेट र डीप बोरिङ्ग हो । यस नगरपालिकामा २७३ वटा बोरिङ्ग सिंचाईका लागि प्रयोगमा ल्याइएको छ।

खेतीयोग्य जमिन

- मलिलो माटो समथर जमिन र सिंचाईको सुविधाको कारणले धानखेती नै मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रमुख बाली हो। त्यसका अतिरिक्त गहुँ, मकै, तोरी लगायतका मौसमी खेती गर्ने गरिएको छ। नगरका सबै वडाहरूमा खेतीयोग्य जमिनको विवरण हेर्दा वडा नं १ मा ५०० बिघा, वडा नम्बर ४ मा २२ बिघा जमिनमा खेती गर्ने गरिएको पाइन्छ। त्यसैगरी वडा नम्बर ६ मा ८०० बिघा, वडा नम्बर ७ मा ७०० बिघा खेतीयोग्य जमिन रहेको देखिन्छ भने वडा नम्बर १० मा १००० बिघा, ११ मा ६०० विघन, वडा नम्बर १२ मा ४०० बिघा, वडा नम्बर १३ मा ३०० बिघा र वडा नम्बर १४ मा १५० बिघा खेतीयोग्य जमिन रहेको छ।
- उर्भरशीलताको दृष्टिकोणले यहाँको जमिन उत्कृष्ट रहेको भएतापनि हरेक वर्ष दोहोरिडरहने, हावाहुरी, असिना, खडेरी जस्ता प्रकोपको कारणले बालीनाली थन्क्याउन नपाउँदै नष्ट हुने र हरेक वर्ष जलउत्पन्न प्रकोपका कारण लगाइएको बाली खेतबाट उठाउन नपाउने अवस्थाबाट यहाँका किसानहरू प्रभावित हुँदै आएका छन्। त्यसैगरी पछिल्लो समयमा वन्यजन्तु प्रकोपका घटना बढेकोले बँदेल, बाँदर गैडा जस्ता वन्यजन्तुको कारण यहाँ लगाइएको बाली नष्ट हुने गरेको छ। यस नगरपालिकाभित्र करिब २००० हेक्टर जमिन नदी कटानका कारण क्षति भएको र खेर गइरहेको छ।

तालिका ११: नगर स्तरीय आवश्यकताको लेखाजोखा		
क्र सं	विवरण	स्थानहरू
१	हेलीप्याड निर्माण गर्नुपर्ने स्थानहरू	नवज्योती आ.वि. फुटबल ग्राउण्ड, कुमारवर्ती मा.वि. अगाडीको चौर, ब्रह्मस्थान, जनता सिद्ध अमर मा.वि. चौर, टाँडी बेल स्कूल खेल मैदान, भण्डरा, सुनक राम घरबाट पूर्व उत्तर तर्फ कोटडहर, गौरीशंकर प्रा.वि, जनप्रतिभा सामुदायिक वन, रंगशाला, तल्लो कुसुन्डे, मजुवा, ज्वाइँथर
२	तटबन्ध गर्नुपर्ने स्थानहरू	रजहर खोला, अभिनव देखी वडा नं. ४ सम्म, वलघट्टा, नन्दपुर, सितापुर, र सेहरी, ब्रह्मस्थान, रतनपुर डाँडा कुलोमा, उल्टी खोला छेउछाउ, पनौती खोला छेउछाउ, बेड खोला छेउछाउ, मख (सातपत्रे) देखी तथ्लो दाउनकारीसम्म, भण्डरा, गिरुवारी खोला, झ्याडकट्टा देखी रानितार झोलुङ्गे पुलसम्म, गिरवारी खोला (पिपलेदेखी कुण्डलेसम्म, सिपेदेखी भिमरहनी सम्म दुवै तर्फ), अरुणखोलादेखि घारे सिमल, द्दारदह, नरहरीकुन, द्दारदह, खयरसाल, मजुवा दादर, कुसुन्डे, तल्लो कुसुन्डे, ज्वाइँथर / तमासपुर/बेलहानी, गिरवारी खोला, रातो पाहाडदेखि गुहेरी मगरसिंगा स्वाझीघाट, अरुण खोला, गिरबारी खोला, गडार खोलाको सम्भावित क्षेत्रमा
३	माटो परीक्षण र त्यसका आधारमा फलफूल तथा तरकारी खेती पकेट क्षेत्र निर्माण	दाउनवारी गैरिसाल टिकेता टोल, टाँडी, महल टोल, रातोडाँडा, मोरी खोला, रतनपुर, लुसलहरी, पनौती, घोम्पुरा, सुर्योदय टोल, इटौरा, लेढा, ब्रह्मस्थान, सीतापुर, सेहरी, नन्दपुर, पतवारी, स्कूल टोल सिरान, माझथुम्की टोल, दुर्गामन्दिर, मगरसिंगा टोल, तमासपुर, ज्वाइँथर, करम घारी, चरिकन, झ्याल्टुन डाँडा, भिके, रानितार, भगत टोल, फुलवारी टोल, भागरा, तरेनी, टाँडी, बरुवा
४	स्पीड ब्रेकर र सडक सुरक्षाका लागि होडिङ्गबोर्ड	कावासेती १७ देखी मध्यविन्दु नगरपालिका वडा नं ३ सिमाना, स्वास्थ्य चौकी अगाडी वडा कार्यालय अगाडी र कुमारवर्ती मा.वि. अगाडी, लेढा, ब्रह्मस्थान, इटौरा, चौराहा, पनौती चोक, वडा नं. ३ र ४ को सिमानाहरु, मिस्त्री चोक, दुर्गा मन्दिर, बुद्ध चोक, दाउनवारी टाँडी मील निर गैरीटोल, पुजार चोक, कावासेती, दमार चोक, लक्ष्मी चोक (बाहुनी कुना)
५	पुनर्निर्माण वा प्रवलीकरण गर्नुपर्ने विद्यालय तथा सामुदायिक भवनहरू	शान्ति नमुना आ.वि. सेतापानी, नवज्योती आ.वि. पतवारी, ब्रह्मस्थान, इटौरा, कुमारवर्ती प्रा.वि., वडाको पुरानो भवन, प्रहरी चौकी, शान्ती नमुना आ.वि. सेतापानी, नवज्योती आ.वि. पतवारी, वडा कार्यालय भवन, गोसाइँस्थान मानवनिर्मित भवन, धुबतारा आ.वि. भवन, सरस्वती मा.वि, यादब मा.वि., नारायणी प्रा. वि., जीवन ज्योति प्रा.वि, सरस्वती आ.वि., कुसुन्डे, मजुवा, गौरीशंकर प्रा.वि., चेतनशील प्रा.वि., रानितार आ.वि, लोहासेधारा प्रा.वि.
६	१० वर्षयता सुकेका पानीका मुहानहरू	बुढीनाली बाँध, बेड खोला मुल, ब्रह्मस्थान, लेढा, इटौरा, गडार खोला मुहान, धोकाडी पानी धारा, टिकुलीटार भ्युराहन पानी धारा, स्वामीघाट, मुडावास, खयर साल, मजुवा, गगटे, द्दारदह, दमार, कुसुन्डे, चितुवा खोल्सी मुहान, चरिकुन खानेपानी, तुरतुरे खोल्सी करमघारी, वाल उद्यान पहाडी मुहान, हर्दिया चुवाडी, भण्डरा चुवाडी

२.११ प्रकोप संकटासन्नता तथा क्षमता लेखाजोखाको निचोड

- मध्यविन्दु नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव र असर देखिन थालेको छ। वर्षा र तापक्रमको प्रवृत्तिमा बदलाव आएको छ। यस क्षेत्रमा औषत न्यूनतम् र अधिकतम् तापक्रम बढ्दो क्रममा रहेको

गर्मी दिनहरू बढेको। वर्षामा अनियमितता देखिएको छ र औषत वर्षा घट्दो क्रममा रहेको देखिन्छ। यसको प्रभाव स्वरूप खडेरी बढेको, पानीका मूलहरू सुकेको, मनसुन तथा जलवायुजन्य विपद्का घटनाहरू बढ्दै गएको, बालीनालीमा नयाँ रोग र किराहरूको प्रकोप बढ्दै गएको देखिएको छ।

- मध्यविन्दु नगरपालिका बहु-प्रकोपको उच्च जोखिममा छ। भूकम्प, बाढी, कटान, डुबान, वन्यजन्तु, खडेरी, हावाहुरी, आगलागी, शीतलहर, सडक दुर्घटना, सर्पदंश, पहिरो, असिना, चट्याङ र महामारी यस नगरपालिकामा बारम्बार दोहोरिरहने, जनधनको क्षति गर्ने र समुदायलाई प्रभावित पार्ने प्रमुख प्रकोपहरू हुन्। प्रकोप संकटासन्नता, घटनाको बारम्बारता, त्यसको सम्मुखता र प्रभाव विस्तारको हिसाबले मध्यविन्दु नगरपालिका भूकम्प, बाढी, वन्यजन्तु प्रकोप, खडेरी, हावाहुरी, आगलागी, शीतलहर, सडक दुर्घटना, सर्पदंश र पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको छ ।
- भौगर्भिक कारणले नेपाल विश्व मानचित्रमा भूकम्पको उच्च जोखिम क्षेत्रमा अवस्थित छ। त्यसमा पनि चुरे आसपासको क्षेत्र भूकम्पको धक्का जाँदा जमिन बढी हल्लिनसक्ने र पहिरो समेत जानसक्ने क्षेत्रमा पर्ने अध्ययनहरूले देखाएको छ । नगरपालिकाका धेरै घरहरू कच्ची अर्थात् ढुङ्गा माटोबाट बनेका छन्। अधिकांश विद्यालय तथा सार्वजनिक भवनहरू पनि भूकम्प थग्ने क्षमताका छैनन्। ठूलो भूकम्प गएको खण्डमा यस नगरपालिकामा ठूलो मात्रामा मानवीय, भौतिक एवम् आर्थिक क्षति हुनसक्ने देखिन्छ ।
- मध्यविन्दु नगरपालिकामा भूकम्पपछि बाढी, कटान डुबान पहिरो, चट्याङ, हावाहुरी, असिना र खडेरी जस्ता जलउत्पन्न तथा जलवायुजन्य प्रकोप बारम्बार हुने गरेको र वर्षेनी धेरै जनधनको क्षति हुने गरेको पाइन्छ। यस प्रकारका विपद्बाट यस नगरपालिकामा जमिन तथा कृषि क्षेत्रमा क्षति भएको र बढी प्रभाव परेको देखिन्छ। जलवायु परिवर्तनको प्रभावका कारण यस प्रकारका जलवायुजन्य प्रकोपहरूको संख्या तथा विध्वंसकता भविष्यमा अझ बढ्दै जाने देखिन्छ।
- मध्यविन्दु नगरपालिका चितवन राष्ट्रिय निकुञ्जसँगै जोडिएको मध्यवर्ती क्षेत्रमा पर्ने हुँदा वन्यजन्तु प्रकोपको उच्च जोखिममा छ। जलवायु परिवर्तन तथा मानवीय क्रियाकलापका कारण वन्यजन्तुको प्राकृतिक बासस्थानमा अतिक्रमण बढ्दै जाँदा वन्यजन्तु बस्तीमा पर्ने र वन्यजन्तुबाट बालीनालीमा धेरै क्षति हुनका साथै मानवीय क्षति समेत हुने गरेको छ। वन्यजन्तु प्रकोप यस नगरपालिकामा निरन्तर क्षति गर्ने प्रकोपको रूपमा देखिएको छ
- पछिल्ला दिनमा मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा हावाहुरीबाट धेरै क्षति पुगेको देखिन्छ। खासगरी हावाहुरीबाट मानवीय क्षति नभएतापनि कृषि बालीमा धेरै क्षति पुर्‍याएको कारण यसको न्यूनीकरणमा ध्यान दिनुपर्ने भएको छ । कृषकहरूले लगाएको केरा खेती हावाहुरीको कारण ठूलो परिमाणमा नष्ट हुने गरेको छ ।
- नगरपालिकाको सामाजिक संकटासन्नता समेत उच्च देखिन्छ। नगरपालिकामा १५ वर्षमुनिका बालबालिका, ६० वर्षमाथिका बृद्धबृद्धा, अपांगता भएका व्यक्ति, महिला तथा दलितको जनसंख्या एवं न्यून आय भएका घरधुरीको संख्या उल्लेख्य छ । विपद्को घटनामा यी समूह तथा समुदाय अन्यको तुलनामा बढी र फरक किसिमले प्रभावित हुन्छन् । यसप्रकार सामाजिक सुरक्षा प्राप्त गर्ने समूहहरूनै जलवायु तथा विपद्को समेत उच्च जोखिममा रहेको समूह भएकोले विपद् जोखिम न्यूनीकरण र सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमलाई सँगसँगै जोडेर कार्यक्रम संचालन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- यस नगरपालिकामा दुई दर्जनभन्दा बढी संस्था तथा निकायहरू कार्यरत छन् । कारितास नेपाल लगायतका विकास साझेदार संस्थाहरूले कृषि, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन र सामुदायिक विकासका क्षेत्रमा नगरपालिकासँग सहकार्य गर्दै आइरहेका छन् । यस प्रकारका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकता र आवश्यकताको आधारमा नगरको विकास र उत्थानशीलताको लागि सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।
- विषम मौसमी घटनाहरू बढ्दै गएका कारण बाढी पहिरो डुबान जस्ता विपद्का घटनाहरूमा पनि वृद्धि हुँदै गएको छ । विकासका गलत अभ्यास तथा जोखिमको जानकारी र न्यूनीकरणका पर्याप्त उपायहरू नअपनाई गरिने भौतिक तथा पूर्वाधार विकासले स्वयं पूर्वाधार र बस्तीहरूमा समेत विपद् जोखिम बढाइरहेको छ ।
- पानीका मुहानहरू सुक्दै गएको, खोलाहरूमा जल सतह घट्दै गएको, छोटो अवधिमा धेरै पानी पर्ने र लामो समय पानी नपर्ने जस्ता विषम जलवायुको अनुभव स्थानीय समुदायले गर्न थालेका छन् । जलवायु परिवर्तनमा कारण कृषि उत्पादन घटेको, रोग कीरा बढेको, खानेपानीको र सिंचाइको संकट बढ्दै गएको, जनस्वास्थ्यमा प्रभाव परेको, जैविक विविधतामा हास आएको, विपद्का घटना र त्यसबाट हुने क्षतिमा वृद्धि हुँदै गएको स्थानीय समुदायले महसुस गर्न थालेका छन्।
- चुरे पहाडको दक्षिणी पाटो र तराईको भूगोलमा अवस्थित मध्यविन्दु नगरपालिकामा प्रसस्त खेतीयोग्य जमिन छ, पर्याप्त वनक्षेत्र छ, जलस्रोत छ, प्राकृतिक सम्पदामा सम्पन्न छ। सबै वडामा सडक संजाल पुगेको छ। शिक्षा तथा स्वास्थ्यको पूर्वाधार छ। धेरै समाजिक संघसंस्थाहरू क्रियाशील छन् । बैंक तथा सहकारीहरूले वित्तीय सेवा प्रदान गरिरहेका छन्। यो समग्र नगरपालिकाको क्षमता हो। नगरपालिकाको यो क्षमतालाई एकिकृत र योजनाबद्ध रूपमा जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि परिचालन हुन भने सकेको छैन।
- नगरपालिकाको सामाजिक आर्थिक मानवीय क्षमता तथा भौतिक तथा प्राकृतिक स्रोत साधनहरूलाई परिचालन गरी नगरपालिकाई जलवायु उत्थानशील र विपद्बाट सुरक्षित तथा दीगो विकासको लक्ष्यमा केन्द्रित गर्ने गर्नुपर्ने देखिन्छ।
- नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न नगरको काम कर्तव्य र अधिकार तथा प्रकृत्यालाई नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐनले व्यवस्था गरेबमोजिम कार्यान्वयन गर्न दीर्घकालीन सौच र स्पष्ट लक्षका साथ विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूलाई अघि बढाउन विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नीति तथा रणनीतिक कार्ययोजना तय गरी यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा केन्द्रीत हुनुपर्ने देखिन्छ।
- विकास निर्माणका काममा सम्भावित विपद् जोखिमको ख्याल नगर्दा एकातिर स्वयम् विकासका पूर्वाधारहरू जोखिममा परेका छन् भने अन्य पूर्वाधार र समुदाय समेत थप जोखिममा परेको छ। यसबाट विकासको दीगोपना हुन सकेको छैन र विकासमा गरिएको लगानीको क्षति भइरहेको छ। दीगो विकासको मान्यता अनुरूप आर्थिक, सामाजिक र वातावरणीय तीनै पक्षको सन्तुलित विकासको अवधारणा बमोजिम विकास निर्माणका कार्यक्रमहरू संचालन हुन सकेको छैन।
- यस प्रकार जलवायु एवं बहु-विपद्को उच्च जोखिममा रहेको क्षेत्रमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूलाई नियमित र क्षेत्रगत विकासका कार्यक्रम तथा आयोजनाहरूमा एकिकृत गरी जोखिमका

अन्तरनिहित कारणहरूको अन्त्य गर्दै जोखिम सुसूचित विकासको अभ्यास मार्फत नगरपालिकाको उत्थानशीला विकास गर्दै लानुपर्ने आवश्यकता छ ।

- नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरूलाई जोखिम सुसूचित योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन सम्बन्धी क्षमता विकास, समिति र कार्यदलका सदस्यहरूलाई खोज उद्धार तथा प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम किसानहरूको लागि जलवायु मैत्री खेती, एकिकृत किट व्यवस्थापन, गोठ तथा करेसाबारी सुधार, वैकल्पिक सिंचाई जस्ता तालिम संचालन गरी विपद् जोखिम न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन क्षमता विकास गर्नुपर्ने आवश्यकता छ।
- विपद् आइपरेको खण्डमा तत्काल खोज उद्धार तथा प्रतिकार्य सञ्चालन र मापदण्ड अनुसार प्रभावित समुदायलाई मानवीय सहायता उपलब्ध गराउनु स्थानीय सरकारको जिम्मेवारी हो। यसका लागि नगरपालिकाले आवश्यक नीति, योजना, कार्यविधि तथा स्रोत साधनको प्रवन्ध गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- प्रभावकारी प्रतिकार्य संचालन गर्न, प्रभावित समुदायलाई उचित मानवीय सहायताकता उपलब्ध गराउन तथा पुनर्स्थापन र पुनर्निर्माण कार्यका लागि नगरपालिकाले सबै क्षेत्रमा पर्याप्त पूर्वतयारी गर्नुपर्दछ । आवश्यक भौतिक तथा आर्थिक स्रोत, समाजिक स्रोत साधनको प्रवन्ध तथा खोज उद्धार, उपचार र प्रतिकार्यकका लागि आवश्यक जनशक्तिको विकास गरी तयारी अवस्थामा राख्नुपर्ने देखिन्छ।
- यस मध्यविन्दु नगरपालिकाको प्रकोप, संकटासन्नता, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव, विपद् जोखिम र नगरको विद्यमान क्षमताको लेखाजोखा गरिएको छ। यो लेखाजोखा प्रतिवेदनले नगरको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र जलवायु परिवर्तनसँग सम्बन्धित कुनै पनि नीति, रणनीति, योजना, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा गर्न आधारभूत सामग्रीको रूपमा सहयोग पुग्नेछ भने नगरको नियमित विकास योजनालाई जोखिम सुसूचित र उत्थानशील बनाउन यसले मार्गदर्शन गर्नेछ।

खण्ड तीन : जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना

मध्यविन्दु नगरपालिकाको जलवायु परिवर्तनको अवस्था, त्यसको प्रभाव तथा असर र विपद् जोखिमको अवस्था विश्लेषणका आधारमा यस नगरपालिकाको जलवायु अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण, विपद् पूर्वतयारी र क्षेत्रगत विकासमा जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी कार्ययोजना तयार गरिएको छ। यसमा उक्त कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने स्थान जिम्मेवारी लागत अनुमान तथा स्रोत व्यवस्थापन र समयावधि समेत तोकिएको छ । अल्पकालीन भन्नाले एकभित्र पूरा गर्ने मध्यकालीन भन्नाले तीन वर्षमा पूरा गर्ने र दीर्घकालीन भन्नाले तीन वर्ष भन्दा बढी अवधि लाग्ने र नियमित भन्नाले निरन्तर गरिरहनुपर्ने गतिविधिहरूलाई जनाउँछ । यी चार वटा कार्ययोजनाको कार्यान्वयनले यस नगरपालिकाको जलवायु अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान पुग्नेछ ।

३.१ जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना

क्रसं	प्रमुख समस्या र अनुकूलनका गतिविधिहरू	स्थान	जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
वन जैविक विविधता तथा जलाधार क्षेत्र (प्रमुख समस्या: पानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु वन तथा जैविक विविधतामा हास)							
१	नगरपालिकाभित्र विभिन्न कारणले सुकेका पानीका स्रोतहरूको कारण पहिचान गरी संरक्षण गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका १५ वटै वडामा मुहान सुक्दै गएका क्षेत्रहरूमा	वडा कार्यालय	५ लाख	नगरपालिका	जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय	अल्पकालीन
२	नगरपालिका भित्रका खाली जमिनको पहिचान गरी उक्त स्थानहरूमा बृक्षारोपण गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका १५ वटै वडामा रहेको खाली जमिन	वडा कार्यालय	१५ लाख	नगरपालिका, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, जिल्ला वन कार्यालय	मध्यकालीन
३	समुदायमा रहेका हरेक धारा कुवा लगायत पानीको स्रोतको उपयुक्त रूपमा संरक्षण गर्ने। पानीको मुहानका वरिपरि बृक्षारोपण गर्ने।	वडा नं १ को शिवालय टोलको झरझरे चदी। वडा नं ३ को अग्रेली, केवरहनी , वडा नं ४ को उल्टीखोला सिंचाई, मौवा खोक कुलो, सेतापानी, बाहुन खोला, दाउन खोला क्षेत्रका मुहान	वडा कार्यालय, नगर विपद् व्यवस्थापन समिति	१० लाख	नगरपालिका वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय	अल्पकालीन

क्रसं	प्रमुख समस्या र अनुकूलनका गतिविधिहरू	स्थान	जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
४	आकासे पानीको सङ्कलन र भण्डारणका लागि खडेरीबाट अति प्रभावित टोलहरूमा वर्षाको पानी संकलन पोखरी निर्माण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका खडेरी प्रभावित टोलहरू	वडा कार्यालय, मध्यविन्दु नगरपालिका	१ करोड ५० लाख	नगरपालिका खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्र	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
५	माथिल्लो क्षेत्रका वनभित्र वर्षाको पानी सङ्कलन हुने रिचार्ज पोखरी निर्माण गर्ने । वनमा मानवीय अतिक्रमण नगर्न समुदायलाई सचेत गर्ने।	नगरपालिकाका सुख्खा प्रभावित क्षेत्रहरूमा	वडा कार्यालयहरू	२० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, जिल्ला भूसंरक्षण कार्यालय	मध्यकालीन
५	वन क्षेत्रमा अग्निरेखा निर्माण गर्ने, होर्डिङ् बोर्ड निर्माण गर्ने, वनमा आगोजन्य वस्तु निषेध गर्ने।	सामुदायिक तथा मध्यवर्ती वन क्षेत्र	नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	१० लाख	नगरपालिका वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, जिल्ला वन कार्यालय	अल्पकालीन
७	वृक्षारोपण, खुला चरिचरण नियन्त्रण र वन संरक्षण गर्ने।	खुला तथा खाली क्षेत्र	वडा कार्यालय	१० लाख	नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	नियमित
कृषि, जीविकोपार्जन तथा खाद्य सुरक्षा क्षेत्र (प्रमुख समस्या: बढ्दो खडेरी, रोगकिराको प्रकोप, सिंचाइको समस्या र घट्दो कृषि उत्पादन)							
८	सुख्खा सहने बालीको विकास र प्रयोग गर्ने। उपयुक्त स्थानीय तथा उन्नत बीउविजन सङ्कलन र वितरण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका सबै सुख्खा प्रभावित क्षेत्रहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि विकास शाखा	१० लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान केन्द्र	दीर्घकालीन
९	मनसुन र वर्षाको बदलिँदो प्रवृत्ति अनुसार बाली लगाउने समयमा हेरफेर गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा	वडा कार्यालय,	५ लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	टोल विकास संस्था, सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति	नियमित

क्रसं	प्रमुख समस्या र अनुकूलनका गतिविधिहरू	स्थान	जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१०	विपद्बाट क्षति हुन सक्ने बालीहरूको लागि बाली बीमा गराउने।	नियमित	नगरपालिका कृषि विकास शाखा	२० लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	जिल्ला कृषि ज्ञान बीमा कम्पनी	दीर्घकालीन
११	गोठ सुधार कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपले कार्यान्वयन गरी प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्न किसानहरूलाई तालिम दिने। रासायनिक मलको प्रयोग कम गर्दै जाने।	सबै वडाका अगुवा किसानहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि विकास शाखा	८ लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	पशुसेवा शाखा कृषि ज्ञान केन्द्र, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
१२	बेमौसमी खेती तथा बाली विविधिकरण कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका उपयुक्त क्षेत्रहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि शाखा	१० लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, विकास साझेदार संस्थाहरू	दीर्घकालीन
१३	वैकल्पिक सिँचाइका लागि मोटर/पम्पसेट पाइप विस्तार तथा निर्माण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका सबै सुख्खा क्षेत्रहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि शाखा	२० लाख	नगरपालिका कृषि विकास क्षेत्र	सिँचाई तथा अन्य पूर्वाधार शाखा, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
१४	प्राकृतिक स्रोतमा आधारित वैकल्पिक जीविकोपार्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिका जलवायु जोखिममा रहेको समुदायहरूमा	नगरपालिका सहकारी तथा उद्यम विकास शाखा	१० लाख	नगरपालिका उद्यम विकास क्षेत्र	विपद् व्यवस्थापन शाखा, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
१५	बालीनाली तथा वन स्रोतमा मिचाहा प्रजातिको अतिक्रमण नियन्त्रण गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिका सबै वडाहरूमा	वडा कार्यालय नगरपालिका कृषि शाखा	५ लाख	नगरपालिका कृषि शाखा	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	मध्यकालीन
१६	मौसम पूर्वानुमान तथा मौसम कृषि सल्लाह सेवाहरूलाई कृषक तथा उपभोक्ता माझ पुर्याउन सहयोग गर्ने।	नगरपालिका सबै वडाहरूमा	वडा कार्यालय, नगरपालिका कृषि शाखा	५ लाख	नगरपालिका कृषि शाखा	आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र, जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र	मध्यकालीन
स्वास्थ्य खानेपानी र सरसफाईमा तथा उर्जा (प्रमुख समस्या: शीतलहर तथा तातो हावा बढेको सरसफाई र स्वस्थ्यमा समस्या, नयाँ रोगको प्रकोप)							

क्रसं	प्रमुख समस्या र अनुकूलनका गतिविधिहरू	स्थान	जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१७	गोबर ग्यास र सुधारिएको चुल्हो निर्माण तथा प्रयोगका लागि अनुदान मूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरू	नगरपालिका खानेपानी तथा सरसफाई शाखा	१५ लाख	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	प्रदेश सरकार उर्जा मन्त्रालय, वैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
१८	नियमित झुल प्रयोग गर्न समुदायमा चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने र विपन्न र सिमान्तकृत घरपरिवारलाई सहयोग गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरू नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	१५ लाख	वडा कार्यालय	विकास साझेदार संस्थाहरू	नियमित
१९	घरायसी प्रयोजनमा सुधारिएको चुलो एवं वैकल्पिक ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।	नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा	वडा कार्यालय	१० लाख		बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
२०	बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, सुत्केरी तथा गर्भवती महिलाहरूको नियमित स्वास्थ्य परीक्षण गर्ने।	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	वडा कार्यालय	१५ लाख	नगरपालिका, स्वास्थ्य क्षेत्र	विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
२१	नगरपालिकालाई प्लाष्टिकजन्य फोहोरमुक्त बनाउन प्लाष्टिकको प्रयोग नगर्न र पुर्नप्रयोग गर्न समुदायस्तरीय चेतनामूलका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	वन वातावरण सरसफाइ तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	२० लाख	नगरपालिका, वडा कार्यालयहरू	विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
२२	नगरपालिकामा जैविक र अन्य फोहोर छुट्याइ जैविक फोहोरलाई मल बनाउने र प्लाष्टिकजन्य फोहोरलाई पुनर्प्रयोगको योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने।	नगरपालिकाका सबै वडाहरू	वन वातावरण सरसफाइ तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	१५ लाख	वडा कार्यालयहरू	विकास साझेदार संस्थाहरू	अल्पकालीन

३.२ जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
भूकम्प	१	घर तथा सार्वजनिक भवन निर्माण गर्दा भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रूपमा लागू गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका		नगरपालिका		निरन्तर
	२	नगरपालिकाको भू उपयोग योजना कार्यान्वयन गरी उच्च जोखिमयुक्त ठाउँहरूमा घर भवन तथा पूर्वाधार निर्माणलाई निशेध गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका	५ लाख	नगरपालिका	प्रदेश तथा संघीय सरकार	निरन्तर
	३	डकर्मी तथा भवन निर्माण मजदुरहरूलाई सुरक्षित घर भवन निर्माण सम्बन्धी तालिम दिइ सुरक्षित निर्माणका लागि जनशक्ति तयार गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडाहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका	१० लाख	नगरपालिका	विकास साझेदार संस्थाहरू	निरन्तर
	४	भूकम्प प्रतिरोधी घर तथा भवन निर्माण सम्बन्धी स्थानीय	मध्यविन्दु नगरपालिकाका	मध्यविन्दु नगरपालिका		नगरपालिका	प्रदेश तथा संघीय सरकार	निरन्तर

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
		मापदण्ड र कार्यविधि तयार गरी लागु गर्ने ।						
	५	नगरपालिकाभित्रका सबै विद्यालय स्वास्थ्य संस्था तथा सार्वजनिक भवनहरूको संरचनागत सुरक्षाको लेखाजोखा गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडा	मध्यविन्दु नगरपालिका भवन तथा बस्ती विकास शाखा	२० लाख	नगरपालिका	विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
	६	लेखाजोखाको आधारमा विद्यालय स्वास्थ्य संस्था तथा सार्वजनिक भवनहरूलाई प्राथमिकताको आधारमा प्रबलीकरण तथा पुनर्निर्माण गरी सुरक्षित बनाउने।	मध्यविन्दु नगरपालिका	मध्यविन्दु नगरपालिका भवन तथा बस्ती विकास शाखा	२ करोड	नगरपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरू	दीर्घकालीन
	७	विद्यालयमा बृहद् विद्यालय सुरक्षाको न्यूनतम प्याकेज कार्यान्वयन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै विद्यालय	मध्यविन्दु नगरपालिका शिक्षा शाखा	२० लाख	नगरपालिका	विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
	८	समुदायभित्र रहेका सुरक्षित आश्रय स्थल तथा खुल्ला क्षेत्रहरूको पहिचान र नक्शांकन गरी सबै वडा	सबै वडा कार्यालयहरू	नगरपालिका, विपद् व्यवस्थापन शाखा	५ लाख	नगरपालिका	विकास साझेदार संस्थाहरू	अल्पकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
		कार्यालयमा सार्वजनिक रूपमा उपलब्ध गराउने।						
	९	सुरक्षित घर निर्माण तथा भूकम्पीय सुरक्षा सम्बन्धी सचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने	सबै वडा	नगरपालिका, विपद् व्यवस्थापन शाखा	५ लाख	वडा कार्यालय नगरपालिका,	विकास साझेदार संस्थाहरू	निरन्तर
बाढी कटान र डुबान	१०	बाढी कटान तथा डुबानको जोखिम रहेका स्थानहरूमा विस्तृत अध्ययन गरी गरी रोकथाम तथा अल्पीकरणका उपयुक्त विधि र उपायहरू छनोट गर्ने।	वडा नम्बर २, ३, ४, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३ र १५ का डुबानको जोखिममा रहेका क्षेत्रहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका	२० लाख	नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकायहरू	मध्यकालीन
	११	कटान तथा भूक्षय हुनसक्ने क्षेत्रहरूमा बृक्षारोपण तथा बायोइन्जिनियरिङ विधिबाट भूक्षय रोक्ने ।	१५ वटै वडाका भूक्षय हुनसक्ने क्षेत्रहरूमा	सम्बन्धित वडा कार्यालय	२० लाख	नगरपालिका	जिल्ला भू संरक्षण कार्यालय सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	मध्यकालीन
	१२	कटान प्रभावित क्षेत्रमा बोल्डर राख्ने ।	नारायणी नदीको किनारमा अवस्थित वडा नम्बर २,३,१२ र १५	मध्यविन्दु नगरपालिका	डिटेल डिजाइनको क्रममा लागत इष्टिमेट गर्ने	नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार	दीर्घकालीन
	१३	जैविक तटबन्ध सहित ग्याविन पर्खाल निर्माण गर्ने ।	उल्टी खोलाको कटान क्षेत्रमा रहेका वडा नम्बर १, ४, ५, ६, २ र १५ र गिरबारी खोलाको कटान क्षेत्रमा अवस्थित वडा	मध्यविन्दु नगरपालिका	डिटेल डिजाइनको क्रममा लागत इष्टिमेट गर्ने	नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार,	दीर्घकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
			नम्बर ६, ७, ८, ९, १३ र १५ तथा अरुण खोलाले कटान गर्ने वडा नम्बर १०, ११, १२ र १५				विकास साझेदार निकास	
	१४	तारजालीयुक्त पर्खाल निर्माण गर्ने।	नारायणी नदी, उल्टी, खोला, गिरबारी, खोला, लेढा खोलाले कटान गर्ने १५ वटै वडाहरु, वडा नम्बर ४ र ५ को सिमाना, बलघट्टा टोलको रतनपुर सिमानादेखि बोटे टोलको सिमाना सम्म, नारायणी नदीले कटान गर्ने नन्दपुर बोटे टोल, रतनपुर टोलको बलघट्टा देखि रतनपुर सिमाना, उल्टी खोलाले कटान गर्ने घोम्पुरा सिमाना देखि सेहरी सिमाना सम्म, घोम्पुरा, मदनपुर टोलको मैतिनीटार देखि पनौती सिमाना सम्म, गैरी टोल राडी, चौकिदार टोल देखी दाउनवारी सम्म	सम्बन्धित वडा कार्यालय		नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकाय	दीर्घकालीन
	१५	स्परहरु निर्माण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाभित्र नारायणी नदीले कटान गर्ने क्षेत्रमा १ किलो मिटरको अन्तरमा स्परहरु निर्माण गर्ने	मध्यविन्दु नगरपालिका	५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकाय	दीर्घकालीन
	१६	पानी निकासको लागि पानीको प्राकृतिक बहाव नाला व्यवस्थापन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका वडा नम्बर २, ३, ४, ६, ७, ८, ९, १०, ११, १२, १३ र १५ का डुबानको जोखिममा रहेका क्षेत्रहरु	मध्यविन्दु नगरपालिका	१५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकाय	अल्पकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
	१७	खोलाको किनार नजिक रहेका बस्तीहरूमा रिटेनिड पर्खाल, पक्की तटबन्ध र जैविक तटबन्ध लगाउने ।	उल्टी खोलाको कटान क्षेत्रमा रहेका वडा नम्बर १, ४, ५, ६, २ र १५ मा र गिरबारी खोलाको कटान क्षेत्रमा अवस्थित वडा नम्बर ६, ७, ८, ९, १३ र १५ तथा अरुङ्क खोलाले कटान गर्ने वडा नम्बर १०, ११, १२ र १५ का खोला किनार	मध्यविन्दु नगरपालिका	५ करोड	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकाय	दीर्घकालीन
वन्यजन्तु प्रकोप	१८	वन्यजन्तु प्रकोप नियन्त्रण गर्नको लागि डिभिजन वन कार्यालय, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, मध्यवर्ति क्षेत्र उपभोक्ता समितिसँग समन्वय गर्ने।	मध्यवर्ति क्षेत्र मध्यविन्दु नगरपालिका	मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् तथा वातावरण समिति		मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	अल्पकालीन
	१९	वन्यजन्तु प्रवेश गर्ने खुल्ला सिमानामा वायर फेन्सिङ जडान गर्ने।	वडा नम्बर १ को नमुना, टोल । शिवालय टोलको मध्यविन्दु साझेदारी वन र हात्ती खोजा सामुदायिक वन, वडा नम्बर २ को नन्दपुरमा रहेको सेहरी सामुदायिक वन, वडा नम्बर ३ का मदनपुर, लुसहरि र घोम्पुरा, वडा नम्बर ५ को सेतोपानी, रातो डाँडा, टाँडी टोल र भोटीखोला क्षेत्र, वडा नम्बर ६ का धजहा टोल र टाँडी क्षेत्र वडा नम्बर ७ का कमला सामुदायिक वन, लालीगुराँस	वन तथा वातावरण शाखा नगरपालिका	५ करोड	मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	दीर्घकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
			सामुदायिक वन, विजय सामुदायिक वनको खुल्ला सिमानामा पर्ने क्षेत्र, वडा नम्बर ८ का लोहासेधारा वन, रानीटार सामुदायिक वनबाट वन्यजन्तु प्रवेश गर्ने मार्ग, मध्यविन्दु ९ का वन, वडा नम्बर १० का वन्यजन्तु प्रभावित वडाहरु, वडा नम्बर ११ का नरहरिकुन दमार, दधारदह र भानु टाँडीको विच, गंगटदेखिकालीकोटेको विच भाग, वडा नम्बर १२ का बेलहानी, तमासुर ज्वाइथर क्षेत्र, तमासुर भूपु क्षेत्र, वडा नम्बर १३ का टोल चोक र टोलदेखि उत्तर					
	२०	वन्यजन्तु प्रवेश गर्ने बस्ती क्षेत्रमा तारजालीले घेराबारा गर्ने।	वन जंगलसँग सिमाना जोडिएका १५ वटै वडाका वन्यजन्तु अति प्रभावित क्षेत्रहरु	वन तथा वातावरण शाखा नगरपालिका	२ करोड	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	वन तथा वातावरण शाखा सामुदायिक वन सरकार, प्रदेश सरकार, सामुदायिक	दीर्घकालीन
	२१	नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा वन्यजन्तुले खाने प्रकारका फलहरु रोप्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका सामुदायिक तथा साझेदारी वन क्षेत्रभित्र	मध्यविन्दु नगरपालिका, वन तथा वातावरण शाखा	१५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता महासंघ	मध्यकालीन
	२२	वन्यजन्तु तथा अन्य प्रकोपका कारण बालीनालीमा हुने क्षतिको	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका सामुदायिक तथा साझेदारी वनका	मध्यविन्दु नगरपालिका	१० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, बीमा कम्पनीहरु	दीर्घकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
		लागि बाली बीमा कार्यक्रममा संचालन गर्ने ।	वन्यजन्तु प्रभावित टोल र बस्तीहरुमा वडा कार्यालय	कृषि विकास शाखा				
	२३	वन्यजन्तु प्रकोपबाट अति प्रभावित प्रत्येक वडामा वन्यजन्तु नियन्त्रण कोष स्थापना गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडा कार्यालय	वडा कार्यालयहरु	५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता मिति,	दीर्घकालीन
खडेरी	२४	सुख्खा क्षेत्रमा खडेरी सहन गर्ने तथा उन्नत प्रजातिको वीउ उपलब्ध गराउने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरुमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि विकास शाखा	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि विकास मन्त्रालय, विकास साझेदार निकाय	अल्पकालीन
	२५	आकासे पानीको सङ्कलन र भण्डारणका लागि खडेरीबाट अति प्रभावित वडाका टोलमा ट्यांकी निर्माण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका खडेरी प्रभावित वडाहरुमा	वडा कार्यालय, मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	१ करोड ५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि विकास मन्त्रालय, विकास साझेदार निकाय	मध्यकालीन
	२६	माटो जाँच तथा अनुसन्धान गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरुमा	वडा कार्यालय, स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	२० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, कृषि विकास मन्त्रालय, विकास साझेदार निकाय	नियमित

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
	२७	समुदायमा रहेका हरेक धारा कुवाको पानीको स्रोत संरक्षण गर्ने । पानीको मुहान वरिपरि बृक्षारोपण गर्ने।	वडा नं १ को शिवालय टोलको झरझरे चदी। वडा नं ३ को अग्रेली, केवरहनी , वडा नं ४ को उल्टीखोला सिंचाई, मौवा खोक कुलो, सेतापानी, बाहुन खोला, दाउन खोला क्षेत्रका मुहान	वडा कार्यालय नगर विपद् व्यवस्थापन समिति	१० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, वन विभाग	अल्पकालीन
	२८	पशुपालन तथा फलफूल खेतीको ब्लक निर्माण गरी नगरलाई जिवीकोपार्जन ग्रिनवेल्ट निर्माण गर्न प्राविधिक परीक्षण गराउने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि विकास र पशुसेवा शाखा	३० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार	दीर्घकालीन
	२९	तरकारी तथा फलफूल खेतीको लागि थोपा सिंचाइ कार्यक्रम संचालन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूका सुख्खा क्षेत्रहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका कृषि विकास शाखा	३० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सिंचाई डिभिजन कार्यालय, प्रदेश सरकार	मध्यकालीन
	३०	आयआर्जनको लागि वैकल्पिक सीपमूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा बसोबास गर्ने न्यून आय भएका घरपरिवारहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका, वडा कार्यालयहरू	५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला समन्वय समिति, प्रदेश सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरू	दीर्घकालीन
	३१	जुठेलो अभियान सञ्चालन गरी करेसावारीमा सिंचाई गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा	वडा कार्यालय मध्यविन्दु नगरपालिका	१५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	वन उपभोक्ता समिति विकास साझेदार संस्थाहरू	अल्पकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
	३२	प्लास्टिक पोखरीहरूको निर्माण गरी करेसाबारी सिंचाईको व्यवस्था गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा वडा कार्यालय, स्थानीय जनप्रतिनिधिहरू, समुदाय	वडा कार्यालयहरू मध्यविन्दु नगरपालिका	३० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	वन उपभोक्ता समिति विकास साझेदार संस्थाहरू	अल्पकालीन
हावाहुरी	३३	हावाहुरी प्रभावित क्षेत्रका घर कटेराको छानो राम्रोसँग फलामको तारले बाँध्ने वा नटबल्टु लगाउने।	वडा नम्बर १ को नमुना बस्ती, वडा नम्बर २ को सबै टोल, वडा नम्बर ३ का इटौरा, लेढा, रतनपुर र ब्रम्हस्थान टोल, वडा नम्बर ४ का सबै घरधुरी, वडा नम्बर ६ का सातै टोल, वडा नम्बर ७ का चौतारी, प्रगति, कुसुम र शक्ति टोल, वडा नम्बर ८ का झ्याडकट्टा, तरेली लोहासेधारा, चौरंगी, देबकोटा रानीटार टोल, वडा नं ९ का शिवमन्दिर, गौरीशंकर, समावेशी, भूपूमिलन, मिलीजुली टोल, १० नम्बरका विकास टोल, करमघारी, पोरी ताल, भिर्खे क्षेत्री टाँडी, नरहरिकुल, दमार, धारदह, धारेसिमल, मजुवा खयरसाल, १२ नं वार्डका बेलहानी, तमासपुर, ज्वाइथर, १४ नं वडाका रातामाटा, केराबारी बतासा, सारुडाँडा, भेडाबारी का कच्ची संरचनाहरू	वडा कार्यालयहरू मध्यविन्दु नगरपालिका	१५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	वडा कार्यालय, टोल विकास संस्था, सामुदायिक विपद् व्यवस्थापन समिति	अल्पकालीन
	३४	काठका विद्युत पोलहरूको सट्टामा मेटलका पोलहरू राखेर विद्युतीकरण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका जोखिमपूर्ण सबै वडाहरूमा	वडा कार्यालय	१० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	नेपाल विद्युत प्राधिकरण स्थानीय वितरण केन्द्र	अल्पकालीन

विपद् जोखिम	क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
						आन्तरिक	बाह्य	
	३५	हावाहुरीको समयमा हावाहुरीबाट सुरक्षाका सम्बन्धी सचेतनामूलक सन्देशहरू प्रवाह गर्ने।	नगरपालिकाका हावाहुरीका दृष्टिकोणले जोखिमपूर्ण टोल र बस्तीहरू	वडा कार्यालय		मध्यविन्दु नगरपालिका		अल्पकालीन

३.३ विपद् पूर्वतयारी कार्ययोजना

क्रसं	विपद् पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१	विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि हरेक वडामा कार्यदलहरू गठन गर्ने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका वडा कार्यालयहरू		वडा कार्यालय	विकास साझेदार संस्थाहरू	अल्पकालीन
२	प्रत्येक वडामा खोज उद्धार टोली गठन गरी प्रत्येक वडाबाट १० जनालाई छनोट गरी खोज तथा उद्धार तालिम दिने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडा	मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	३० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, शसस्त्र प्रहरी बल, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
३	प्रत्येक वडाबाट ५ जना स्वयंस्वक छनोट गरी प्राथमिक उपचार तालिम दिने ।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडा	मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, शसस्त्र प्रहरी बल, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन

क्रसं	विपद् पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
४	नगरपालिकामा हुनसक्ने प्रमुख विपद् प्रतिकार्यको सिमुलेसन अभ्यास गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाका	नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सुरक्षा निकाय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, विकास साझेदार संस्थाहरू	नियमित
५	सम्भावित सडक दुर्घटना हुने स्थलहरूमा सुरक्षाका सम्भावित उपायहरू (सुरक्षा बार, स्टिल रेलिड, पारदर्शी सडक मार्किड, संकेतहरू आदि) अवलम्बन गर्ने।	जोखिमयुक्त सडक क्षेत्र	नगरपालिका विपद् सडक विकास शाखा	२० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सडक डिभिजन कार्यालय	मध्यकालीन
६	हरेक वडा कार्यालयमा खोज उद्धारका सामग्री भण्डारण गर्ने।	१५ वटै वडा कार्यालयहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका	२० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन
७	राहत सामग्री भण्डारणको लागि गोदाम घरको व्यवस्थापन गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका नगरपालिकाका रणनीतिक स्थानहरूमा	मध्यविन्दु नगरपालिका	३० लाख		प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरू	दीर्घकालीन
८	विपद्को समयमा तयारी खानेकुराहरू जस्तै चिउरा, दालमोठ, चाउचाउ, विस्कुट, भुजा, भुजियाहरू तुरुन्त उपलब्ध गराउने गरी स्थानीय व्यापारीसँग पहिला नै सम्झौता गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका	मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा		मध्यविन्दु नगरपालिका	स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघ	अल्पकालीन
९	आधारभूत अति आवश्यक औषधीहरू तथा प्राथमिक उपचारका सामग्रीहरू प्रत्येक वडा स्तरको स्वास्थ्य संस्थाहरूमा बफर स्टक राख्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडामा	मध्यविन्दु नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा	७ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	वडा कार्यालय, नगर स्वास्थ्य शाखा विकास साझेदार संस्थाहरू	मध्यकालीन

क्रसं	विपद् पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरू	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१०	नगरपालिकाका प्रमुख नदी र खोलामा गेज स्टेशन स्थापना गरी पूर्वसूचनालाई व्यवस्थित गर्ने।	नारायणी नदी, गिरबारी, उल्टी खोला र अरुण खोला	नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	१५ लाख	वडा कार्यालय, नगर विपद् व्यवस्थापन शाखा	विकास साझेदार संस्थाहरू, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	दीर्घकालीन
११	वन्यजन्तु प्रवेश मार्गहरूको पहिचान गरी छेकबार लगाउने।	वन्यजन्तु प्रभावित टोल बस्ती	नगरपालिका वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	दीर्घकालीन
१२	वन्यजन्तु प्रभावित क्षेत्रमा समुदास्तरीय प्रतिकार समिति गठन गरी उनीहरूको क्षमता विकास गर्ने ।	वन्यजन्तु प्रभावित टोल बस्ती	वडा कार्यालय	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, समुदायमा रहेका संस्था तथा समूहहरू	नियमित
१३	नगरका सामुदायिक वनहरूमा वन्यजन्तु मैत्री फलफूलका बिरुवाहरू लगाउने।	नगरका १३ वटै वडासँग सिमाना जोडिएका सामुदायिक वन	नगरपालिका वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	२० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	समुदायमा रहेका संस्था तथा समूहहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति	नियमित
१४	जङ्गली जनावरले बालीनालीमा पुर्याउने क्षतिको क्षतिपूर्तिको लागि निकुञ्ज समेतसँग समन्वय गरी बाली तथा पशुबीमाको व्यवस्था गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिका र सबै वडामा	नगरपालिका वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा		मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, बीमा कम्पनी	मध्यकालीन
१५	अत्यावशकीय सेवाप्रदायक निकायहरूको सम्पर्क नम्बर र स्थानको अभिलेखिकरण गरी राख्ने । समय समयमा सम्भावित विपद्हरूबारे समुदायमा छलफल चलाउने।	मध्यविन्दु नगरपालिका र सबै वडा	नगरपालिका वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	विकास साझेदार संस्थाहरू	नियमित

क्रसं	विपद् पूर्वतयारीका क्रियाकलापहरु	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१६	घरपालुवा जनावरहरु सुरक्षित स्थानमा बलियो खोर बनाएर पाल्न पशुपालकहरुलाई अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।		नगरपालिका पशुसेवा शाखा	३० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्था, विकास साझेदार संस्थाहरु	दीर्घकालीन
१७	वन्यजन्तु बस्तीमा पस्ने गाँडाहरुमा वायर फेन्सीड जडान गर्ने।	अरुनखोलाको भ्युराहनदेखि गिरबारी खोला हुँदै उल्टी खोलासम्म	नगरपालिका वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन शाखा	५० लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज प्रदेश तथा संघीय सरकार	दीर्घकालीन
१८	हावाहुरीको कारण भत्किन सक्ने घरहरुको पहिचान गरी सुरक्षाका उपायहरु अवलम्बन गर्न सहयोग गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडा	नगरपालिका, वडा कार्यालय	१५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	भवन तथा बस्ती विकास शाखा	मध्यकालीन
१९	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति र वन कार्यालयसँग समन्वय गरी पुराना र जीर्ण बृक्षहरुको काँटछाँट गर्ने।	टोल र बस्ती आसपासमा रहेका जीर्ण रूखहरु	नगरपालिका, वडा कार्यालय	१ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति र जिल्ला वन कार्यालय	अल्पकालीन
२०	हावाहुरीको संकेत प्राप्त हुनासाथ सुरक्षाका उपाय अवलम्बन गर्न सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	नगरपालिकाका सबै वडा	नगरपालिका, वडा कार्यालय	२ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका		निरन्तर
२१	हावाहुरीबाट बढी प्रभावित हुने केरा जस्ता बालीको विकल्पमा हावाहुरी सहने प्रजातिको विकास र विस्तार गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका	मध्यविन्दु नगरपालिकाका कृषि विकास शाखा	५ लाख	मध्यविन्दु नगरपालिका	जिल्ला कृषि ज्ञान केन्द्र, राष्ट्रिय कृषि अनुसन्धान केन्द्र	दीर्घकालीन
२२	विपद् तथा विषम मौसमी घटनाहरुबाट हुनसक्ने क्षतिको लागि कृषकहरुलाई बाली बीमा कार्यक्रममा सहभागी गराउन सहजीकरण गर्ने।	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडा	मध्यविन्दु नगरपालिकाका कृषि विकास शाखा		मध्यविन्दु नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन शाखा	वडा कार्यालय, बीमा कम्पनी	दीर्घकालीन

३.४ क्षेत्रगत विकासमा जोखिम न्यूनीकरणको एकिकरण कार्ययोजना

मध्यविन्दु नगरपालिका जलवायु परिवर्तन र विपद्को उच्च जोखिममा छ। जलवायु परिवर्तनको प्रभाव तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूलाई नगरपालिकाको क्षेत्रगत विकासका कार्यक्रमहरूमा एकिकृत गरी नियमित विकासका गतिविधि मार्फत कार्यान्वयन गर्दै जाँदा दीगो रूपमा जोखिम न्यूनीकरण हुन्छ र दीगो विकासको लक्ष्य प्राप्तमा पनि सहयोग पुग्छ। यसकारण यहाँ विभिन्न क्षेत्रगत कार्यक्रमहरूसँग जोखिम न्यूनीकरणका गतिविधिहरूको एकिकरणको कार्ययोजना राखिएको छ । सम्बन्धित क्षेत्रको विकास गतिविधिलाई जोखिम सुसूचित र दीगो बनाउन यस कार्ययोजनाले सहयोग पुग्नेछ ।

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
१	पूर्वधार तथा शहरी विकास क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> विकास निर्माणका ठूला परियोजनाहरू तर्जुमा गर्दा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन आधारमा आयोजना डिजाइन, निर्माण र व्यवस्थापन गरी जोखिम न्यूनीकरण गर्ने। नेपाल सरकारले लागु गरेको भवन निर्माण संहिता कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउन स्थानीय कार्यविधि निर्माण गरी लागु गर्ने । विपद् संवेदनशीलताको अवधारणा अनुरूप सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरू (सरकारी कार्यालय, शैक्षिक संस्था, स्वास्थ्य संस्था, सामुदायिक भवन, आश्रयस्थल आदि) लाई जेष्ठ नागरिकमैत्री, लैङ्गिकमैत्री, अपाङ्गतामैत्री एवं बालमैत्री बनाउँदै लैजाने । जोखिमयुक्त घर तथा भवनहरूको पहिचान गरी प्रबलीकरण वा पुनर्निर्माण मार्फत भूकम्प लगायत बहुप्रकोपबाट सुरक्षित भवन निर्माणका लागि सहजिकरण गर्ने । सिँचाईका संरचनाहरू निर्माण गर्दा वातावरणीय प्रभाव मुल्यांकनलाई पहिलो शर्त बनाउने । कुलो, नहर, पैनी जस्ता सिँचाई संरचनाको मर्मत 	मध्यविन्दु नगरपालिकाका १५ वटै वडाहरूमा	नगरपालिका पूर्वधार विकास महाशाखा	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत अनुमान गरिने	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार संस्थाहरू	दीर्घकालीन

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<p>सम्भार कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन मर्मत सम्भार सम्बन्धी कार्यविधि तयार गर्ने ।</p> <ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको नक्सा शाखालाई प्रविधिमैत्री बनाउँदै थप व्यवस्थित गर्न । जोखिम संवेदनशील भूउपयोग योजना तथा नक्शाको आधारमा उच्च जोखिम क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माण निषेध गर्ने, मध्यम जोखिम क्षेत्रमा न्यूनीकरणका उपायहरूसहित नियन्त्रित निर्माण गर्ने र न्यून जोखिम क्षेत्रमा पूर्वाधार निर्माणमा प्रोत्साहन गर्ने । 						
	<ul style="list-style-type: none"> राष्ट्रिय भू उपयोग नीति अनुरूप मध्यविन्दु नगरपालिका तहमा बहु प्रकोप जोखिम लेखाजोखाको आधारमा जोखिम संवेदनशील भू उपयोग योजना तर्जुमा गरी व्यवस्थित एवं सुरक्षित बस्ती विकास गर्ने गराउने । बहु विपद्का कारण असुरक्षित बस्तीहरूलाई जोखिमयुक्त बस्ती स्थानान्तरण सम्बन्धी मापदण्ड बमोजिम सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने गराउने । नगरभित्र जोखिमयुक्त स्थानको पहिचान गरी सो स्थानमा बसोबास नगर्न जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै जोखिमयुक्त क्षेत्रमा घर निर्माणका लागि अनुमति नदिने। शहरी विकास मापदण्डमा विपद् जोखिमलाई समेटी अद्यावधिक गरी लागु गर्ने। 						
२	सामाजिक विकास क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> बृहत् विद्यालय सुरक्षाको अवधारणा अनुसार नगरका विद्यालयहरूलाई सुरक्षित बनाउन बृहत् विद्यालय सुरक्षा न्यूनतम प्याकेज लागु गर्ने। विद्यालयका संरचनाहरू (विद्यालय भवन, शौचालय, खानेपानी, हात धुने स्थान, खेलमैदान, कक्षाकोठा, बसाई व्यवस्थापन) विपद् जोखिमको दृष्टिकोणबाट सुरक्षित बनाउने। 	मध्यविन्दु नगरपालिका	नगरपालिका महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण शाखा	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार, सामाजिक विकास मन्त्रालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय,	दीर्घकालीन

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<ul style="list-style-type: none"> योजना निर्माणका बेला विपद् जोखिम घटाउन आवश्यक सामग्री, जनशक्ति र रकम समेत समावेश गरी डिजाइन गर्ने । संरचना निर्माणसँगै शिक्षक, अभिभावक, विद्यार्थीलाई प्रयोग तथा सुरक्षित हुने सीप विकास गर्ने, गराउने। स्वास्थ्य क्षेत्रको विपद् जोखिम न्यूनीकरण योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन गरी अस्पताल र स्वास्थ्य संस्थालाई सुरक्षित बनाउने । अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थाको भवन सुरक्षित स्थानमा तोकिएको मापदण्ड अनुसार निर्माण गर्ने, गराउने । अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थाको सेवा विपद्का बेलापनि निरन्तरता दिनका लागि स्वास्थ्य क्षेत्रको आपत्कालीन पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण गर्ने। खानेपानी तथा सरसफाई योजना अन्तर्गत बन्ने सबै संरचनाहरूलाई घेरबार लगायतको व्यवस्था गरी सुरक्षित बनाउने। संरचनाहरू (धारा, सार्वजनिक शौचालय तथा वाथरुम) सुरक्षित स्थानमा र लैंगिक, बालबालिका, वृद्धवृद्धा र अपांगतामैत्री बनाउने। खानेपानी तथा सरसफाई योजना निर्माणका क्रममा अनिवार्य रूपमा पानीको गुणस्तर परीक्षण गर्ने गराउने। योजना बनिसकेपछि पनि आवधिक रूपमा गुणस्तर परीक्षण गर्दै जाने। पानी परीक्षणको क्रममा सिधै पिउन नमिल्ने पाइएमा शुद्धिकरणका उपाय अपनाई उपभोक्तालाई सुरक्षित पिउने पानी उपलब्ध गराउने। विकास निर्माणका आयोजनामा खटिएका सबै जनशक्तिको अनिवार्य दुर्घटना बीमा र सुरक्षात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने। आयोजनाको अनुगमनका बेला सुरक्षात्मक उपायहरू अवलम्बन भए नभएको निश्चित गर्ने। विपद्का बेला बढी जोखिममा हुने समुदाय, महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, अल्पसंख्यक, गर्भवती, सुत्केरी र 			अनुमान गरिने		महिला बालबालिका तथा जेष्ठनागरिक मन्त्रालय, विकास साझेदार संस्थाहरू	

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<p>एकल महिला तथा सिमान्तकृत समुदायलाई योजना निर्माण तथा कार्यान्वयनमा प्राथमिकतामा राख्ने।</p> <ul style="list-style-type: none"> विपद् प्रतिकार्य र विपद् पश्चातको पुनर्लाभ तथा पुनर्निर्माणमा समेत सामाजिक सुरक्षाका कार्यक्रमहरूलाई समाहित गरी सञ्चालन गर्ने गराउने । 						
३	वन तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> नगरभित्रका सामुदायिक वनलाई (अग्नि रेखा निर्माण, दिगो वन व्यवस्थापन कार्यक्रम सञ्चालन) व्यवस्थित गर्दै, आवश्यक नियमन गर्ने। सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरू र वन सम्बन्धी संघ संस्थासँगको सहकार्यमा वन पैदावारमा आधारित व्यावसायिक खेती तथा उद्यम सञ्चालन गरी आयआर्जन बढाउन प्रोत्साहन गर्ने गराउने। जलवायु परिवर्तनको असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्न पारिस्थितिकीय प्रणालीहरू संरक्षण गर्दै जीविकोपार्जन सुधार गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। पानीका मुहान तथा भुक्षय नियन्त्रणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने। नगरपालिका, वडा तथा समुदाय स्तरमा विद्यमान प्रकोप, संकटासन्नता तथा क्षमता विश्लेषण गरी स्थानीय स्तरमा विपद् तथा जलवायुजन्य जोखिम व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरूलाई प्राथमिकीकरण गर्दै स्थानीय विकास प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण गर्ने। 	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका सामुदायिक वन	विपद् व्यवस्थापन शाखा	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत अनुमान गरिने	प्रदेश सरकार, संघीय सरकार, विकास साझेदार निकाय चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज	दीर्घकालीन	
४	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> प्राङ्गारिक खेती पद्धती र स्थानीय जातका बालीलाई प्रवर्द्धन गर्ने, गराउने। बाली बीमाका लागि समुदायलाई सहजीकरण गर्दै जोखिम हस्तान्तरणका लागि बीमा कम्पनी र किसानका बीचमा सहजीकरण गर्ने। 	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका सबै वडाहरू	नगरपालिका कृषि विकास शाखा	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत	नगरपालिका	संघीय सरकार, प्रदेश सरकार, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज, विकास	दीर्घकालीन

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<ul style="list-style-type: none"> सुख्खा प्रभावित क्षेत्रमा वैकल्पिक सिंचाइका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने। जलवायु मैत्री कृषि (Climate Smart Agriculture) प्रवर्द्धन गर्ने। कृषि विकास रणनीतिले व्यवस्था गरे अनुसारको किसान कल्याणकारी कोषको स्थापना गर्ने। कृषकलाई मौसम अनुसार सिफारिस गरिएका बीउ बीजन, रोगकिरा आदिको नियन्त्रण र रोकथाम गर्न सिफारिस गरिएका जैविक विषादी तथा जैविक सुरक्षा विधिको सरल र सहज ढंगबाट समयमा नै व्यवस्था गर्ने। पशुपन्छीहरूको महामारी जन्य रोगहरूको जोखिम न्यूनीकरण गर्नको लागि पशु बीमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने। महामारी जन्य रोगहरू (खोरेत, रेविज, बर्ड फ्लु आदि) बाट पशुपन्छीमा हुन सक्ने क्षति न्यूनीकरण तथा राहत वितरणका लागि आपत्कालीन कोषको स्थापना गर्ने । यस्ता किसिमका रोगहरू देखापरेमा तत्काल खोप कार्यक्रम तथा पशु स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन गर्ने। पशुपन्छी पालन व्यावसायमा आई पर्ने विपद् न्यूनीकरण गर्न कुनै महामारीजन्य रोगहरूको शंका लागेमा पशुपन्छी, पशुपन्छीजन्य उत्पादनहरू बाहिरबाट नगरपालिका भित्र प्रवेशमा रोक लगाउने। 			अनुमान गरिने		साझेदार संस्थाहरू	
५	पर्यटन क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> मध्यविन्दु नगरपालिकाभित्रका आधिकारिक पदयात्रा र पदयात्रा कम्पनीको सेवा प्रयोग गर्ने पदयात्रीहरूका लागि आपत्कालीन उद्धार व्यवस्थापन प्रणाली र बीमाको व्यवस्था गर्ने। स्थायित्व भएका पदयात्रा मार्गहरूमा पहिरो नियन्त्रण गर्ने, खोलामा पुल हाल्ने र उपयुक्त सुरक्षा व्यवस्था लागु गर्ने। उपयुक्त अन्तरालमा सुरक्षित र पुनः बनाउन सकिने विश्राम गृह र आपत्कालीन आश्रय स्थल निर्माण गर्ने। 	मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका पर्यटकीय महत्व बोकेका स्थान	नगरपालिका योजना शाखा, विपद् व्यवस्थापन शाखा	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत अनुमान गरिने	मध्यविन्दु नगरपालिका	केन्द्र सरकार, प्रदेश सरकार विकास साझेदार निकायहरू	

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय क्षेत्रको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन गरी निर्माण सुपरभिजनलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने। नगरपालिकाभित्र अवस्थित पर्यटकीय स्थलहरूको निर्माण, व्यवस्थापन र सञ्चालनमा समुदायको स्वामित्व सुनिश्चित गर्ने। यस नगरपालिकामा सुरक्षित र दीगो पर्यटन विकासका लागि पर्यटन गुरुयोजना तयार गर्ने । 						
६	सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र						
	<ul style="list-style-type: none"> सबै क्षेत्रमा कानूनी शासन, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व, सहभागिता र दिगो विकास मार्फत सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने। मध्यविन्दु नगरपालिकाबाट सञ्चालन हुने विकास योजनामा जलवायु अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई मुलप्रवाहीकरण गर्ने। मध्यविन्दु नगरपालिकाका विषयगत समिति संयोजक, शाखा प्रमुख एवं कर्मचारीहरूका लागि विकास योजनामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मुलप्रवाहीकरण गर्दै कार्यान्वयनमा लैजानका लागि क्षमता विकास तालिम तथा अभिमुखिकरण सञ्चालन गर्ने। मध्यविन्दु नगरपालिका भित्रका सरोकारवालाहरूको क्षमता विकास तथा सहकार्यको माध्यमबाट विकास योजना, नीति, ऐन, कानूनको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनमा विशेष योगदान पुऱ्याउने जनशक्तिलाई पुरस्कृत गर्ने प्रणाली विकास गर्ने। विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनमा स्थानीय स्तरमा नागरिक समाज, समुदाय, राजनीतिक दल तथा भातृ संगठनहरू, आदिवासी र जोखिममा रहेको समुदायसँग सहकार्य र समन्वय बढाउने। 	मध्यविन्दु नगरपालिकाका सबै वडा	वडा कार्यालय	सम्बन्धित योजना तर्जुमाको क्रममा लागत अनुमान गरिने	मध्यविन्दु नगरपालिका	प्रदेश सरकार विकास साझेदार निकायहरू	मध्यकालीन

क्रसं	जोखिम न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	स्थान	प्रमुख जिम्मेवारी	अनुमानित लागत	स्रोत व्यवस्थापन		समयावधि
					आन्तरिक	बाह्य	
	<ul style="list-style-type: none"> विपद् जोखिम न्यूनीकरणका क्षेत्रमा कार्यरत जनशक्ति एवं सरोकारवालाको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू गर्ने गराउने। वडा स्तरमा सरोकारवालाबीच विकास योजनामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मुलप्रवाहीकरण सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्था तथा महत्व बारे अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने गराउने । 						

सन्दर्भ सामग्रीहरू

- नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय (२०७६), विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नियमावली, २०७६: नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय, काठमाण्डौ ।
- नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय (२०७५), विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक कार्ययोजना २०१८ – २०३०: नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय, काठमाण्डौ।
- नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय (२०७५), विपद् जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५, काठमाण्डौ: नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय।
- नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय (२०७६), राष्ट्रिय विपद् प्रतिकार्य कार्यढाँचा २०७० (प्रथम संशोधन २०७५): नेपाल सरकार, गृह मन्त्रालय, काठमाण्डौ ।
- मध्यविन्दु नगरपालिका (२०७५), नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५: मध्यविन्दु नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, नवलपरासी ब. सु. पू. ।
- मध्यविन्दु नगरपालिका (२०७७), बस्तुस्थिति विवरण २०७७: मध्यविन्दु नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, नवलपरासी ब. सु. पू. ।
- संविधानसभा सचिवालय (२०७२), नेपालको संविधान २०७२: संविधानसभा सचिवालय, काठमाण्डौ ।
- संघीय मामिला तथा समान्य प्रशासन मन्त्रालय: स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना तर्जुमा मार्गदर्शन (मस्यौदा)।
- Bilham, R. 2019. Himalayan earthquakes: a review of historical seismicity and early 21st century slip potential in Treloar, P. J. and Searle, M. P. (eds). Himalayan Tectonics: A Modern Synthesis. Geological Society, London, Special Publications, 483, 423–482.
- CBS, 2022. Preliminary result of national census 2078 (2021). CBS/ National Planning Commission, Nepal.
- Chamlagain et al., 2020. Probabilistic seismic hazard assessment of Nepal for Revision of National Building Code (NBC)-105. 17th World Conference on Earthquake Engineering, 17WCEE Sendai, Japan - September 13th to 18th 2020.
- MOFE, 2019. Climate change Scenarios for Nepal : Ministry of Forest and Environment, Government of Nepal.
- NSO, 2024. National Climate Change Survey, 2022: National Statistics Office, Government of Nepal
- NSO, 2024: Enhancing Disaster Related Statistics in Nepal, Mapping Population Exposure to Flood and Landslide Hazards. National Statistics Office, Office of the Prime Minister and Council of Ministers, Government of Nepal
- Robinson, T.R., Rosser, N.J. Densmore, A.L., Oven, K.J. Shrestha, S.N. and Guragain, R., 2018. Use of scenario ensembles for deriving seismic risk. PNAS, v. 115, <https://doi.org/10.1073/pnas.1807433115>.

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: मध्यविन्दु नगरपालिकाको वडागत जनसंख्या र परिवार संख्या

वडा नं	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	जम्मा
पुरुष	१९७९	१६००	१४१७	१५३२	१४९२	१७०६	२००३	१६७०	१४१९	१८९०	१८००	२८४१	१२२८	१२४९	३१५४	२७९८०
महिला	२२१६	१८१४	३०९४	१७६९	१७९८	१९९६	२३६३	१८४५	१८२७	१५१७	२०१२	३५८७	१४६७	१४४८	३७७५	३३१११
जम्मा	४१९५	३४१४	१२४०	३२९०	३२९०	३७०२	४३६६	३५१५	३२४६	६४०७	२६८५	६४२८	२६९५	२६९७	६९२९	६१०९१
परिवार संख्या	१०६३	८६७	७०४	८३३	८५५	९१८	११५८	९१०	८५८	१६२९	१००५	१६६३	६६१	५९६	१७३०	१५४३०

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

अनुसूची २: मध्यविन्दु नगरपालिकामा विपद्बाट क्षति भएको खेतीयोग्य जमीनको विवरण

टोल	खोला / नदी	कटान भएको क्षेत्रफल (कट्टा, बिघा)	कटान भएको जमिनको क्षेत्र (कहाँदेखि कहाँसम्म)	कटान भएको महिना साल
सुन्दर	उत्तरी खोला	१२ बिघा		२०३५ साल देखी हाल सम्म
नगरी टोल	पक्की कुलो	४ बिघा	मध्यविन्दु नं.पा. ४ र ५ का सिमाना	
मिलिजुली	पटिया कुलो	५ कट्टा	मध्यविन्दु नं.पा. १	पहिलेदेखी
ब्रह्मस्थान	नारायणी नदी	६० बिघा		२०५४/०५७
रतनपुर	नारायणी नदी	१२५ बिघा		२०५४/०५६
रतनपुर	बुढीनदी	५ कट्टा	वलघट्टा रतनपुर सिमाना	२०५७/०८०
बलघट्टा	बुढीनदी, नारायणी नदी		रतनपुर सिमाना देखी बोटे टोल सिमानासम्म	२०४८ देखी
नन्दपुर बोटे टोल	बुढीनदी, नारायणी नदी		नन्दपुर बोटे टोलदेखि नन्दपुरसम्म	२०४८ देखी
नन्दपुर	नारायणी नदी		नन्दपुरदेखि सीतापुरसम्म	२०४८ देखी
सीतापुर	नारायणी नदी		सितापुर हेटकी टोल	२०४८ देखी
हेटकी टोल	नारायणी नदी		हेटकी टोल विजली	२०४८ देखी
विजली	नारायणी नदी		विजली टोल	२०४८ देखी
पनौती	उल्टी खोला	२० बिघा	घोम्पुरा सिमानादेखि सेहरी सिमानासम्म	पहिले देखी
घोम्पुरा, मदनपुर	उल्टी खोला	२८ बिघा	मैतिनीटारदेखि पनौती सिमानासम्म	पहिले देखी
सुर्योदय टोल	उल्टी खोला	१५ बिघा	सेतापानीदेखि मैतिनीटारसम्म	पहिले देखी
लुसलहरी टोल	टराड	१० बिघा	वेडी खोलादेखि कोल्हुवा सिमानासम्म	पहिले देखी

टोल	खोला / नदी	कटान भएको क्षेत्रफल (कट्टा, बिघा)	कटान भएको जमिनको क्षेत्र (कहाँदेखि कहाँसम्म)	कटान भएको महिना साल
पतवारी ४ टोल	उल्टी	५ बिघा	सातपत्रदेखी दाउनवारीसम्म	२०३८/०४८/५७ सालमा
गैरी टोल राडी, दाउनवारी चौकिदार	दाउने खोला	२५ बिघा	चौकिदार टोलदेखी दाउनवारीसम्म	२०७१ सालमा
भोटी टोल रातडाँडो	भोटी खोला	१० बिघा	भोटी खोलादेखी रात डाँडासम्म	२०७१ सालमा
सेतापानी सातपत्र पतवारी टोल	हाक्हुके	२० बिघा	सेतापानीदेखी पतवारी टोलसम्म	२०७१ सालमा
गोठे टोल	उल्टी खोला	१० बिघा	ढोलबाजा- जावली पुलसम्म	२०४८ साल देखी निरन्तर
मध्यविन्दु टोल	सुखौरा	१४ बिघा	कृषि बाटो- तम्सरीया गाउँ जाने बाटो घेगरी सम्म	२०४९ साल देखी
बरुवा टोल	घेगरी कुलो	५ बिघा	नव क्षितिज विकास परिसर गेटदेखी भोगटेनी गाउँ कलपर्टसम्म	प्रत्येक वर्ष
बरुवा, हर्दिया, गोठाटोल	गिरुवारी		तम्सरीया- खुटेनी कुलोसम्म	निरन्तर
झ्याङकट्टा	खोला	२ बिघा	वाछैकुलो देखी भुतही खोला मिल्ने ठाउँसम्म	
लोहासेधारा		३ बिघा	भुतही खोला देखी टार सम्म	
भागरा		३ बिघा	टार क्षेत्रदेखी पुल माथीसम्म	
चौरङ्गी		५ बिघा	पुलदेखी तम्सरीया वौद्ध अगाडी	
देवकोटा टोल		२ बिघा	तम्सरीया वौद्ध अगाडीदेखि वगर कुलो बौद्ध कुलोसम्म	
रानीटार माथिल्लो टोल		३ बिघा	बगर बाँध कुलोदेखी दक्षिणतर्फ रानीटार तल्लो टोलसम्म	

टोल	खोला / नदी	कटान भएको क्षेत्रफल (कट्टा, बिघा)	कटान भएको जमिनको क्षेत्र (कहाँदेखि कहाँसम्म)	कटान भएको महिना साल
रानीटार बीच टोल		4 बिघा		
	लजयाड खोला		मकुवादेखी चेतनशिल प्र. विसम्म	
	भिमरहनी खोला		भिमरहनी कलभटदेखी दुगेनीसम्म	
	गिरुवारी खोला		पिपलेदेखी कुण्डलेसम्म	
	अठेरी खोला		बुदचोकदेखी सम्मेनीसम्म	
	चपाह खोला		खसरेउटीदेखी चेतनशिल प्रा. विसम्म	
	भिमरहनी खोला	२ बिघा		
	गिरुवारी खोला	१५ बिघा		
करम घारी	अँधेरी खोला	५ बिघा	करम घारीदेखि अरुणखोलासम्म	४० बर्ष पहिला
२. पिप्लेको ढिक	अरुणखोला	4 बिघा	पिप्लेको ढिक सबै	३० बर्ष पहिला
३. पश्चिम लम्पतिया दादरा अरुणखोला	अरुणखोला	२० बिघा	दादरादेखि पिप्लेको ढिकसम्म	२५ बर्ष पहिला
४. धारे सिमल मजुवा	अरुणखोला	७० बिघा	धारे सिमलदेखि मजुवासम्म	२५ वर्ष पहिला
५. क्षत्री टाँडी धारे सिमल	अरुणखोला	११० बिघा	क्षत्री टाँडीदेखि धारे सिमलसम्म	२५ बर्ष पहिला
मजुवा	निउरे खोल्सा	मजुवा स्कुल (१० कि)	मजुवा स्कुलदेखि काब्रे खेतसम्म	२०५० देखी २०८० सालसम्म
	नाके खोल्सा	काब्रे खेत (१० कि)		"
धारे सिमल	अरुणखोला	धारे सिमल किनार (२५ कि मी)	धारे सिमल क्षेत्र	२०७२/३/
कुसुन्डे	अरुणखोला	बैरेनी खेत	कुसुन्डे	२०७९/०३
	अरुणखोला	वडा पछाडी	वडा पछाडी देखि महेन्द्र राजमार्ग	२०५७

टोल	खोला / नदी	कटान भएको क्षेत्रफल (कट्टा, बिघा)	कटान भएको जमिनको क्षेत्र (कहाँदेखि कहाँसम्म)	कटान भएको महिना साल
	अरुणखोला	झेलेनी (१०० बिघा)	बगर्तोल देखि कालिकोटे	२०७०
द्वारादह	अरुणखोला	बिरौटा (३०० बिघा)	द्वारदहदेखि बिरौटासम्म	२०६०
	धापखोला	मन्दिर मन्दिर	मन्दिरदेखि नाग ढुंगासम्म	२०६०
दमार	कुसुन्डे खोला	कुमाल टोल (२० बिघा)	कुमाल टोलदेखि	२०८०
	कुसुन्डे खोला	सोती टोल (५ बिघा)	सिरानदेखि सोती टोलसम्म	२०५५
	अरुण खोला	नरहरी कुना (१५ बिघा)	नरहरी कुनादेखि दमार चोकसम्म	२०७२
खयरसाल तल्लो	अरुणखोला	५० बिघा	तल्लो खयरसाल	२०५५
बेलाहानी	खहरे खोला	८० बिघा	खहरे टोलदेखि ज्वाई थरको तटबन्धसम्म	वर्सेनी कटान
बेलाहानी ज्वाई थर तमासपुर	अरुणखोला	२५० बिघा	बेलाहानीदेखि तमासपुर ज्वाई थर जब्बु भार सम्म	वर्सेनी कटान
भू पु तमासपुर	नारायणी नदी	२५० बिघा	अरुण खोला दोभानदेखि विनयी खोला दोभान सम्म ४ कि मी	
नमुना टोल	दुवाकुन खोला	५ बिघा	दुवाकुनखोलादेखि वानवलको खेतसम्म	
स्कुल टोल	दुवाकुन खोला	२० बिघा	स्कुल अगाडीदेखि सम्मेनाको घरसम्म	
परिवर्तन टोल	दुवाकुन खोला	५ बिघा	वलवल खेतदेखि सम्मेनाको घरसम्म	
मिलीजुली टोल	दुवाकुन खोला	६ बिघा	दुवाकुन रयोजको पुलदेखि गिरवारी खोला पुल सम्म	
मगरसिंहा टोल	मगरसिंगा खोला	३ बिघा	गिरवारी खोलादेखि माथी खयर साल जाने वाटो सम्म	
दुर्गा मन्दिर टोल	मगरसिंगा खोला	५ बिघा	खयर साल जाने वाटोदेखि माथि ध्याङ सिं खोलासम्म	

टोल	खोला / नदी	कटान भएको क्षेत्रफल (कट्टा, बिघा)	कटान भएको जमिनको क्षेत्र (कहाँदेखि कहाँसम्म)	कटान भएको महिना साल
परिवर्तन टोल	मगरसिंगा खोला	१० बिघा	रातो पहरदेखि दाउन्ने मन्दिर जाने वाटोसम्म	
वोझघाट टोल	मगरसिंगा खोला	१० बिघा	दाउने मन्दिर जाने बाटोदेखि माथी वारीपटी	
जाग्रीती टोल	मगरसिंगा खोला	१० बिघा	दाउने जाने बाटोदेखि माथी	
मगरसिंगा टोल	गिरिवारी खाँडोला	२० बिघा	रातो पहरदेखि माथी सिम्रहनीसम्म	
माझथुम्की टोल	भिमरहनी खोला	२० बिघा	म्झवा जाने वाटोदेखि जोडी कुलो बाँधसम्म	
भिट्टा	गिरीवारी	२० बिघा	बड्की बाँधदेखि जोड्डी खेतसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
सिमरा	गडार खोल र गिरीवारी खोला	२० बिघा	उहकाई खेतदेखि नारायणी नदीसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
टिकुलीटार	गडार खोल र गिरीवारी खोला	२० बिघा	भिट्टादेखि सिमरासम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
प्रसौनी	गिरीवारी खोला र नारायणी नदी	२० बिघा	हुलाकी बाटोदेखि नारायणी नदी सम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
कोलकट्टा	नारायणी नदी	२० बिघा	बन्धरादेखि खाँडीको दोभानसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
चिसापानी	नारायणी नदी, अरुडखोला	२० बिघा	तल्लो भिउरानदेखि ससना घाटसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
तल्लो भिउरान	अरुडखोला	२० बिघा	गरिम टोलदेखि चिसापानी सम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
गरिम खोला	अरुडखोला	२० बिघा	तल्लो भ्युराइनदेखि माथिल्लो भिउराइनसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
माथिल्लो भिउरान	अरुडखोला	२० बिघा	गरिम टोलदेखि कालीकोटेसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म
बुदुवा	अरुडखोला, नारायणी नदी	२० बिघा	ससना घाटदेखि खाडीको दोभानसम्म	२०४९ देखि २०८० सालसम्म

अनुसूची ३: मध्यविन्दु नगरपालिकाको वडा र टोलको संकटासन्नता तथा सम्पन्नता सम्बन्धी विवरण

वडा नम्बर	टोलको नाम	घरधुरी	जातजाति	मुख्य विपद्हरू	घरको प्रकृति				सुकु म्वा सी	बैदेशिक रोजगारी	मुख्य पेशा	सम्पन्नता		वर्षभरी खान पुग्ने	संकटासन्नताका कारणहरू
					पक्की ढलान	ईटा र टिन	टाटी र टिन	खरको छाणा				३ महिना मात्र खानपुग्ने	६ महिना खानपुग्ने		
१	नमुना, शिवालय, अभिवन, सुन्दर नगरी, स्वर्गधारी, गोसाईबाबा, मिलिजुली	१०९४	जनजाती, दलित, ब्राम्हण	बाढी, हावाहुरी, वन्यजन्तु प्रकोप, खडेरी	७	१००	२२०	२०	२२४		कृषि	✓		प्राकृतिक प्रकोप, मानवीय कारण, गरिबी, वेरोजगारी, अशिक्षा	
३	ब्राम्हण, लेठा पूर्वी, लेठा पश्चिम, इटौरा टोल, गोल्डेन, रतनपुर	८३९	वोटे, थारु, क्षेत्री, बाहुन, दलित, कुमाल, नेवार, मगर, गुरुङ्ग, राई	डुवान, कटान, आगलागी, सर्पदंश, जनावरको आक्रमण, सटसर्कीट, हावाहुरी, खडेरी, भुक्षयीकरण, सडक दुर्घटना	११९	२६२	१८६	२४	१८२		कृषि, मजदुरी				
४	पनौती, लुसलहरी, थारु मदनपुर, घोम्पुरा	८१९	थारु, बाहुन क्षेत्री, दलित	हावाहुरी, चट्टयाड डुवान	३० %	५० %	१५%	५ %	१९ %		प्रतिघर १ जना	२०%	५५%	२५%	

५	टाडी, चौकीदार, दाउनबारी, टिकेता,, पतवारी, रातोडाडाँ, सातोपरे, भोठी खोला, मल्ल टोल, गैरी	६३१	बाहुन क्षेत्री, थारु		२०९	४२५	०	०	०	३९०	कृषी				
६	बरुवा, हर्दिया, भण्डरा, टाँडी	९३१	ब्राहमण , कुमाल थारु मगर, दलित	हावाहुरी, बाढी, चट्याङ्ग, जङ्गली जनावर	३४०	४८३	१०८		१७	३१५	कृषि	३६७	२३५	२३९	
७	चउतारी, प्रगति ,संगम, अकला , कुसुम, मध्यवि न्दु, समावेशी शक्ति	११२६	ब्राहमण , कुमाल थारु मगर, दलित	हावा, बाढी, चट्याङ्ग, जङ्गली जनावर	६४५	२९०	१९१	०	४६७	५०६			सबै ६ मिहना खान पुग्ने		
८	लोहासेधारा, झ्याङकट्टा, तरेनी, भागरा बिच टोल, चौरङ्गी, फुलबारी, देवकोटा, रानिटार,	८७८	ब्राहमण , कुमाल थारु मगर, दलीत	हावाहुरी, बाढी, चट्याङ्ग, जङ्गली जनावर	४७०	२६५	१४४	०	०	प्रति घर १ जना	कृषि	२४८	२१५	४१७	

	रानिटार बिच, रानिटार तल्लो, तम्सरीया														
९	शिवमन्दिर, गौरीशंकर, समावेशी मगरटोल, सेवा चौतारी, भू.पू मिलन, शितल, भिमरहानी मकूवा, सिमरहानी	९२५	कुमाल, ब्राहमण, मगर	बाढी, खडेरी, वन्यजन्तु, प्रकोप	६३०	९९					कृषि	१५२	२१२	४५५	
१०	गैरा टोल, समावेशी टोल, करमघारी														
११	मजुवा, कुसुन्डे, दादर, खयर साल, दमार, लक्ष्मी चोक, धारेशिमल	१५७०	मगर, क्षत्री कुमाल	बाढी, हावाहुरी, सडक दुर्घटना, खडेरी				२	१२०५	कृषि	९८५	२८३	२७५		
१२	तमासपुर, जवाईथर, बेलहानी	१६००	ब्राहमण, जनजा ती, दलित	बाढी, हावाहुरी, सडक दुर्घटना, खडेरी	४६०	७३५	१०५	०	७२०	करिब प्रति घर १ जना	कृषि	६२०	४२०	७४०	

१३	दुर्गा मन्दिर, नमुना टोल, सृजनाटोल, माझथुम्की जागरण टोल स्कुलटोल, सिर्जनशी बोझाघाट टोल, जाग्रित टोल, परिवर्तन टोल, प्रगती टोल, मगरसिंगा	४५५	ब्राह्मण, जनजा ती, दलित	बाढी, हावाहुरी, अगलागी, वन्यजन्तु, प्रकोप, खडेरी	८६	२९३	७५	०	३	२६१	कृषि	६१	१५४	२४१	
१४	सारुडाडा, द्वारीचरंगे, पूर्व छापगाछी, ग्याजाटार, खुरसानी खेला, केराबारी रातमाटा बतासा, भेडाबारी	५८७	ब्राह्मण, क्षेत्री, जनजा ती, दलित	बाढी, हावाहुरी, अगलागी, वन्यजन्तु प्रकोप, खडेरी	१९	५६८			२	२०८	कृषि, पशुपाल न	११२	२६९	२०७	

अनुसूची ४: मध्यविन्दु नगरपालिका भित्र कृयाशील सरकारी तथा गैहसरकारी संघसंस्थाहरू				
क्रसं	कार्यालय/संघसंस्था	ठेगाना	दूरी	प्राप्त हुनसक्ने सहयोग
१	मध्यविन्दु नगरपालिका	मध्यविन्दु ७ चोरमारा	० किमि	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, सञ्चार समन्वय
२	प्रहरी चौकी	मध्यविन्दु ७ चोरमारा	नजिक	खोज उद्दार
३	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी	मध्यविन्दु	नजिक	गैहखाध्य सामग्री व्यवस्थापन
४	मध्यविन्दु अस्पताल	मध्यविन्दु	नजिक	प्राथमिक उपचार
५	सशस्त्र प्रहरी बेस क्याम्प	मध्यविन्दु ७ चोरमारा	नजिक	खोज उद्दार
६	इलाका वन कार्यालय	मध्यविन्दु ८	नजिक	राहत सहायता
७	कृषि सेवा केन्द्र	मध्यविन्दु ७ चोरमारा	नजिक	खाद्यान्न वतरण
८	पशुसेवा केन्द्र	मध्यविन्दु ७ चोरमारा	नजिक	मृत पशुहरूको व्यवस्थापन
९	सहकारी संस्थाहरू	मध्यविन्दु	नजिक	राहत व्यवस्थापन तथा वितरण
१०	उद्योग बाणिज्य संघ	मध्यविन्दु नपा	नजिक	राहत व्यवस्थापन तथा वितरण
११	कानून अन्वेषण तथा श्रोत विकास केन्द्र	मध्यविन्दु नपा	नजिक	मनोसामिजक सहायता
१२	दिपज्योति सामुदायिक विकास केन्द्र	मध्यविन्दु नपा ३	नजिक	राहत व्यवस्थापन तथा वितरण
१३	कारितास नेपाल	मध्यविन्दु नपा १ र १०	नजिक	जोखिम न्यूनीकरण, राहत व्यवस्थापन, क्षमता विकास
१४	ए.बि.सी नेपाल	मध्यविन्दु ६, ७, ८, ९, १०, ११ र १२	नजिक	बालसंरक्षण, मनेसामिजक परामर्श सहयोग
१४	बेस नेपाल	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	स्वयमसेवक परिचालन, राहत वितरण
१५	लिबर्ड	मध्यविन्दु वडा नं ६	नजिक	स्वयमसेवक परिचालन, राहत वितरण
१६	लुम्बिनी प्लस	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	स्वयमसेवक परिचालन, राहत वितरण
१७	फरवार्ड नेपाल	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	जोखिम न्यूनीकरण, अस्थायी अवास निर्माण
१८	सहभागी (बर्दघाट)	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	स्वयम् सेवक परिचालन, राहत वितरण
१९	रूपान्तरण नेपाल	वडा नं ३ र ४	नजिक	स्वयम् सेवक परिचालन
२०	बहुक्षेत्रीय पोषण योजना	वडा नं १, २, १२, १३, १४	नजिक	बालबालिका र जेष्ठ नागरिकका लागि पैंष्टिक खाद्यान्न सहयोग
२१	शिक्षण संस्थाहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	अस्थायी अवास
२२	स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	समग्र व्यवस्थापन, सूचना, समन्वय
२३	यातायात ब्यवसायी समिति	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	सवारी साधन परिचालन
२४	अमा समूहहरू	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	मनेसामाजिक परामर्श सहयोग
२५	दर्पण रेडियो	मध्यविन्दु नगरपालिका	नजिक	सूचना तथा सञ्चार

अनुसूची ५: योजना तर्जुमा कार्यशालाका सहभागीहरूको विवरण

क्र.स	सहभागी विवरण	ठेगाना	पद	कार्यालय
१	श्री भिमलाल अधिकारी	मध्यविन्दु	नगर प्रमुख	मध्यविन्दु नगर कार्यपालिका
२	श्री पूर्णकला चौधरी	मध्यविन्दु	नगर उपप्रमुख	मध्यविन्दु नगर कार्यपालिका
३	श्री रमेश घर्ति	मध्यविन्दु	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मध्यविन्दु नगर कार्यपालिका
४	श्री तिलकराम न्यौपाने	मध्यविन्दु १	वडा अध्यक्ष	वडा नं १
५	श्री रामभक्त अधिकारी	मध्यविन्दु २	वडा अध्यक्ष	वडा नं १
६	श्री मानबहादुर महतो	मध्यविन्दु ३	वडा अध्यक्ष	वडा नं ३
७	श्री डिल्लराम महतो	मध्यविन्दु ४	वडा अध्यक्ष	वडा नं ४
८	श्री गणेश पाठक	मध्यविन्दु ५	वडा अध्यक्ष	वडा नं ५
९	श्री लाभप्रसाद पाठक	मध्यविन्दु ६	वडा अध्यक्ष	वडा नं ६
१०	श्री कर्णबहादुर मल्ल	मध्यविन्दु ७	वडा अध्यक्ष	वडा नं ७
११	श्री पर्शुराम महतो	मध्यविन्दु ८	वडा अध्यक्ष	वडा नं ८
१२	श्री महेश्वर प्रसाद कुमाल	मध्यविन्दु ११	वडा अध्यक्ष	वडा नं ११
१३	श्री कान्त प्रसाद कुमाल	मध्यविन्दु १२	वडा अध्यक्ष	वडा नं १२
१४	श्री अर्जुन प्साद पंगेनी	मध्यविन्दु १३	वडा अध्यक्ष	वडा नं १३
१५	श्री मिनबहादुर दर्लामी	मध्यविन्दु १४	वडा अध्यक्ष	वडा नं १४
१६	श्री यमबहादुर केसी	मध्यविन्दु १५	वडा अध्यक्ष	वडा नं १५
१७	श्री तिर्थराज डुम्रे	मध्यविन्दु	प्रतिनिधि	नेपाल पत्रकार महासंघ
१८	श्री विकास नरसिंह राणा	मध्यविन्दु नपा	शाखा अधिकृत	विपद् व्यवस्थापन शाखा
१९	श्री शंकर पौडेल	गैडाकोट	कार्यालय प्रमुख	कारितास नेपाल
२०	श्री सुजन गौली	गैडाकोट	जिल्ला कार्यक्रम अधिकृत	कारितास नेपाल
२१	श्री जुद्धबीर राना	मध्यविन्दु १०	फिल्ड सहजकर्ता	कारितास नेपाल
२२	श्री हीरालाल महतो	मध्यविन्दु २	फिल्ड सहजकर्ता	कारितास नेपाल
२३	श्री लाल प्रसाद	मध्यविन्दु ४	जानकार	स्थानीय समुदाय
२४	श्री घनश्याम पौडेल	मध्यविन्दु ७	जानकार	स्थानीय समुदाय
२५	श्री लाल बहादुर श्रीपाली	मध्यविन्दु ८	जानकार	स्थानीय समुदाय
२६	श्री लालबहादुर ढकाल	मध्यविन्दु १०	जानकार	स्थानीय समुदाय
२७	श्री नरेश गुरुङ	मध्यविन्दु	सूचना प्रविधि अधिकृत	मध्यविन्दु नगरपालिका
२८	श्री भरत मल्ल	मध्यविन्दु ५	जानकार	स्थानीय समुदाय
२९	श्री अरोज के.सी.	काठमाण्डौ	इन्जिनियर	सहयात्री कन्सल्ट
३०	श्री भुपमणि दाहाल	भक्तपुर	परामर्शदाता	सहयात्री कन्सल्ट
३१	श्री तिबेन्द्र राज बाँस्कोटा	ललितपुर	परामर्शदाता	सहयात्री कन्सल्ट
३२	श्री लक्ष्मी भट्टराई पाण्डे	मध्यविन्दु	कार्यक्रम संयोजक	मध्यविन्दु नगरपालिका
३३	श्री कृष्ण गैरे	मध्यविन्दु	स्वकीय सचिव	नगर प्रमुखको सचिवालय
३३	श्री नारायणा लम्साल	मध्यविन्दु	स्वकीय सचिव	नगर प्रमुखको सचिवालय
३४	श्री बाबुराम पाण्डे	मध्यविन्दु १५		
३५	श्री अम्बर बहादुर मगर	मध्यविन्दु १५		
३६	श्री चिन्तामणि न्यौपाने	मध्यविन्दु १५		
३७	श्री सञ्जुदेबी	मध्यविन्दु १५		
३८	श्री धनकुमारी थनेत	मध्यविन्दु नपा		

३९	श्री राधा महतो	मध्यविन्दु नपा		
४०	श्री कल्पना ठेगा	मध्यविन्दु नपा		
४१	श्री रामकुमार पुरी	मध्यविन्दु नपा	सहयोगी	उपप्रमुखको सचिवालय

अनुसूची ६: मध्यविन्दु नगरपालिका स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिको विवरण

मध्यविन्दु नगरपालिकाको विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७५ बमोजिम निम्नानुसार नगर विपद् व्यवस्थापन समित र वडा विपद् व्यवस्थापन समिति गठन हुने व्यवस्था गरिएको छ र काम कर्तव्य र अधिकार तोकिएको छ ।

नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन:

क्र.स	विवरण	पद
१	नगर प्रमुख	संयोजक
२	नगर उप प्रमुख	सदस्य
३	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
४	विषयगत समितिका संयोजकहरू	सदस्य
५	प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालय	सदस्य
६	सामाजिक महाशाखा/शाखा प्रमुख	सदस्य
७	पूर्वाधार विकास महाशाखा/शाखा प्रमुख	सदस्य
८	मध्यविन्दु नगरपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका संघीय सुरक्षा निकायका प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य
९	मध्यविन्दु नगरपालिकाको भौगोलिक क्षेत्रभित्र रहेका प्रदेश प्रहरी कार्यालयका प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य
१०	नगर प्रहरी प्रमुख	सदस्य
११	राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलका नगरपालिका स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य
१२	नेपाल रेडक्रस सोसाइटी प्रतिनिधि (१ जना)	सदस्य
१३	निजी क्षेत्रको उद्योग वाणिज्य सम्बन्धी मान्यताप्राप्त संस्थाको नगर तहको अध्यक्ष वा निजले तोकेको प्रतिनिधि (१ जना)	सदस्य
१४	गैर सरकारी संस्था महासंघका स्थानीय प्रतिनिधि (१ जना)	सदस्य
१५	नेपाल पत्रकार महासंघको स्थानीय प्रतिनिधि (१ जना)	सदस्य
१६	विपद् व्यवस्थापन हेर्ने गरी तोकिएको महाशाखा/ शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव

नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार:

- विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी राष्ट्रिय परिषद्बाट स्वीकृत राष्ट्रिय नीति तथा योजना एवम् राष्ट्रिय कार्यकारी समिति र प्रदेश विपद् व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत एकिकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना र कार्यक्रम अनुरूप हुनेगरी नगर विपद् व्यवस्थापन नीति तथा योजना तर्जुमा गर्ने,

- नगरसभाबाट स्वीकृत नीति तथा योजनाको अधिनमा रही विपद् जोखिम न्यूनीकरण विपद् प्रतिकार्य तथा पुनर्लाभ सम्बन्धी एकिकृत तथा क्षेत्रगत नीति योजना तथा कार्यक्रम स्वीकृत गरी लागू गर्ने,
- नगरपालिकाबाट सञ्चालन हुने विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम तथा बजेट प्रस्ताव तयार गर्ने गराउने,
- विपद् व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने,
- नगरपालिकाका पदाधिकारी कर्मचारी स्वयंसेवक सामाजिक परिचालक तथा समुदायलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रशिक्षण दिने व्यवस्था मिलाउने,
- विपद् हुनासाथ खोज उद्दार, राहत लगायतका आपत्कालीन प्रतिकार्यका लागि संस्थागत संयन्त्र कार्यविधि र मापदण्ड तयार गरी लागू गर्ने,
- सार्वजनिक, निजी, गैरसरकारी तगायत सबै निकाय र संस्थाहरूलाई विपद् व्यवस्थापमा परिचालनका लागि समन्वय गर्ने र भूमिका निर्धारण गर्ने,
- विपद्को समयमा स्थानीय आमसञ्चारका माध्यमहरूको भूमिका सम्बन्धी आवश्यक मापदण्ड तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भवनसंहिता लगायत अन्य स्वीकृत निर्देशिका वा मापदण्डको पालना गर्ने गराउने,
- स्थानीय सार्वजनिक पूर्वाधार सम्बन्धी संरचनाको विपद् जोखिम मूल्यांकन गर्ने गराउने,
- विपद् जोखिमयुक्त स्थानमा बसोबास गर्ने व्यक्ति तथा समुदायलाई सुरक्षित स्थानमा बसोबास गराउने प्रवन्ध गर्ने,
- विपद्बाट नियमित सेवा प्रवाहमा हुनसक्ने अवरोध हटाई सेवा निरन्तरताको लागि सेवा निरन्तरताको योजना तर्जुमा गरि कार्यान्वयन गर्ने,
- वडा तथा समुदाय तहमा समावेशी विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति र कार्यदलहरू गठन गर्ने,
- विद्यालयको शैक्षिक पाठ्यक्रममा विपद् व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी विषय समावेश गर्न पहल गर्ने,
- विपद् प्रतिकार्यका लागि नमुना अभ्यास संचालन गर्ने गराउने,
- विपद्को लागि प्रयोग हुने वारुणयन्त्र लगायतका उपकरणहरू तयारी अवस्थामा राख्ने प्रवन्ध गर्ने,
- नगर आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्रको स्थापना गरी सञ्चालन गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्व चेतावनी प्रणालीको विकास गरी सञ्चालन गर्ने,
- विपद् प्रभावित क्षेत्रमा तत्काल उद्दार तथा राहतको व्यवस्था मिलाउने,
- विपद्मा परी हराएका बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको विवरण अद्यावधिक गरी प्रतिलिपि दिने,
- विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचयपत्र वितरण गर्ने,
- विपद्को समयमा जोखिममा रहेको समुहमा हुनसक्ने लैंगिक हिंसा, बेचबिखन तथा अन्य कुनै पनि किशिमका शोषण रोकथाम तथा नियन्त्रणको काम गर्ने,

- विपद् प्रभावितहरूको लागि प्रभावित क्षेत्रमा आर्थिक क्रियाकलाप पुनर्स्थापना, रोजगारीका अवसरको सृजना तथा जीवनयनपनका लागि आयआर्जन कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
- विभिन्न संघसंस्था वा व्यक्तिबाट प्राप्त हुने राहत तथा पुनर्निर्माण र पुनर्लाभका विषयवस्तुहरूलाई नगर विपद् व्यवस्थापन समितिले तोकेको स्थान र मापदण्ड अनुसार कार्यान्वयन गर्ने,
- विपद्को जोखिममा रहेका महिला, बालबालिका, जेष्ठ नागरिक, दलित, सिमान्तकृत वर्ग तथा समुदाय र अशक्त तथा अपांगता भएका व्यक्तिहरूको लागि विशेष योजना तथा कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने,
- विपद् व्यवस्थापनका सम्बन्धमा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति, प्रदेश सरकार, संघीय सरकार तथा विपद् व्यवस्थापन तथा मानवीय सहायताको क्षेत्रमा काम गर्ने निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

वडा स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिको गठन :

क्र.स	विवरण	पद
१	वडा अध्यक्ष	संयोजक
२	वडा सदस्यहरू	सदस्य
३	वडा भित्र रहेका विषयगत शाखा / ईकाई / कार्यालय प्रमुखहरू	सदस्य
४	वडा भित्र रहेका सुरक्षा निकायका प्रमुखहरू	सदस्य
५	राष्ट्रिय मान्यता प्राप्त राजनीतिक दलका वडा स्थित प्रमुख वा प्रतिनिधि	सदस्य
६	स्थानीय रेडक्रस प्रतिनिधि	सदस्य
७	गैर सरकारी तथा समुदायमा आधारित संघसंस्था तथा युवा क्लबबाट संयोजकले तोके बमोजिम न्यूनतम् २ महिला सहित ४ जना	सदस्य
८	वडा सचिव	सदस्य सचिव

वडा विपद् व्यवस्थापन समितिको काम कर्तव्य र अधिकार :

- नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको स्वीकृत नीति तथा योजना अनुरूप विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वयन अनुगमन र पुनरावलोकन गर्ने
- वडामा गरिने विकास निर्माणका क्रियाकलापको कार्यान्वयनमा विपद् जोखिम न्यूनीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गर्ने
- सुरक्षित विद्यालय र सुरक्षित स्वास्थ्य संस्थाहरूका लागि विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने
- विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका लागि वडाको संस्थागत क्षमता विकास गर्ने
- विपद् व्यवस्थापन योजना, जलवायु अनुकूलन योजना, पुनर्स्थापन तथा पुनर्निर्माण योजना, तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्ने गराउने,

- समुदायमा विपद् व्यवस्थापनमा काम गर्ने समुहहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालन गर्ने ।
- वडा सदस्यहरू, कर्मचारी, स्वयंसेवक सामाजिक परिचालक तथा समुदायमा आधारित विपद् व्यवस्थापन समितिका सदस्यस नगरिक समाजका प्रतिनिधिहरूलाई विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था गर्ने,
- विपद्को घटना हुनासाथ तत्काल प्रतिकार्यका लागि समन्वय गर्ने,
- आपत्कालीन नमुना अभ्यास सञ्चालन गर्ने गराउने,
- विपद्मा परी हराएका बिग्रेका वा नष्ट भएका कागजातको विवरण अद्यवधिक गर्न सिफारिस गर्ने,
- विपद्बाट प्रभावित घरपरिवारको पहिचान, स्तर निर्धारण तथा परिचयपत्र वितरण गर्ने ।
- विपद्को समयमा जोखिममा रहेको समुहमा हुनसक्ने लैंगिक हिंसा बेचबिखन तथा अन्य कुनै पनि किशिमका शोषण रोकथाम तथा नियन्त्रणको काम गर्ने,
- नगर विपद् व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तोकिएका अन्य कार्य गर्ने ।

मध्यविन्दु नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
नवलपरासी (ब. सु. पू.) गण्डकी प्रदेश, नेपाल

प्राविधिक सहयोग

